



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

1894-1897 YILLARI KADI KAYITLARIN'A GÖRE NİĞDE'DE
AİLE YAPISI

Hazırlayan
Mohammad Sanger NOORİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hayri ERTEN

KONYA-2015



T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

| | | |
|------------|---|--|
| Öğrencinin | Adı Soyadı | MOHAMMAD SANGER NOORİ |
| | Numarası | 128102061005 |
| | Ana Bilim / Bilim Dalı | FELSEFE VE DİN BİLİMDALİ / DİN SOSYOLOJİSİ |
| | Programı | Tezli Yüksek Lisans |
| | Tez Danışmanı | Prof. Dr. Hayri ERTEN |
| Tezin Adı | 1894-1897 Yılları Kadı Kayıtların'a Göre Niğde'de Aile Yapısı | |

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan 1894-1897 Yılları Kadı Kayıtların'a Göre Niğde'de Aile Yapısı başlıklı bu çalışma 03/07/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Hayri Ertan

Ud.Doa.Dr. Arif Korkmaz

Ud.Doa.Dr. Zeynep Çelebi



T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

| | | | |
|------------|----------------------|--|-----------|
| Öğrencinin | Adı Soyadı | MOHAMMAD SANGER NOORİ | Numarası: |
| | Ana Bilim/Bilim Dalı | FELSEFE VE DİN BİLİMDALİ / DİN SOSYOLOJİSİ | |
| | Program | Tezli Yüksek Lisans <input checked="" type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/> | |
| | Danışmanı | Prof. Dr. Hayri ERTEN | |
| Tezin Adı | | 1894-1897 Yılları Kadı Kayıtların'a Göre Niğde'de Aile Yapısı | |

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mohammad Sanger NOORİ



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

| | | | |
|------------|----------------------|--|---------------------------|
| Öğrencinin | Adı Soyadı | Mohammad Sanger NOORİ | Numarası: 128102061005 |
| | Ana Bilim/Bilim Dalı | FELSEFE VE DİN BİLİMDALI / DİN SOSYOLOJİSİ | |
| | Program | Tezli Yüksek Lisans <input checked="" type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/> | |
| | Danışmanı | Prof. Dr. Hayri ERTEN | |
| Tezin Adı | | 1894-1897 Yılları Kadı Kayıtların'a Göre Niğde'de Aile Yapısı | |

ÖZET

Çalışmamızın temel kaynağı Niğde şer'iyye sicilleridir. Bu çalışma ise şer'iyye sicilleri, mahkeme kayıtları gibi birinci el yazılı tarihi kaynakları esas almak suretiyle "1894-1897 Yılları Kadı Kayıtlarına Göre Niğde'de Aile Yapısını" ele almaktadır. Merkez ile şehir arasında yapılan yazışmaları, en önemlisi bölgenin sosyal ve toplumsal yaşamını yansıtan bu siciller, her konuda temel kaynak olma özelliğini taşımaktadır.

Aile toplumsal hayatta, canlı organizmayı oluşturan hücreler gibidir; deyim yerinde ise toplumun kalbidir. Günümüz Türkiye alfabetine dönüştürmeye çalıştığımız şer'iyye sicili defteri 19. yy. da yazılmış olup aile, evlilik, ailenin sosyal yapısı, toplumun ekonomik yapısı vb. konuları içermektedir. Aileyi en çok etkileyen faktörler arasında özellikle din, ekonomi, üretim biçimi ve gelenek gibi etkenler sayılabilmektedir.

O dönemde Müslümanlar kimi durumlarda gayri Müslimlerle evlenerek akraba bağlarını güçlendirerek toplumun kültürel açıdan da zenginleşmesine yol açmışlardır. Osmanlı toplumunda aile yapısı, manevi ve sosyal açıdan geniş aile, fiziksel açıdan çekirdek olarak şekillenmiştir. Osmanlı toplumunun geniş aile yapısının'da genellikle 3 kuşağın birlikte yaşadığı görülmüştür. Ailenin oluşumunda, nişan (namzetlik) müessesesi, evlenecek erkek ve kadının birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı sağlamıştır.

İlgili dönemde mehir miktarları orta gelir düzeyine sahip ailelerde 80 ile 400, bazı üst düzey gelire sahip olanlarda ise 400 ile 800 akça ile 100 ile 1500 kuruş arasında değişiklik göstermektedir. İslami değerlerin ve Müslüman nüfusunun ağırlıkta olduğu Niğde'de 1894-1897 yılları arasında Müslüman ailelerin Gayr-ı Müslim ailelere göre yüksek gelir gurubunda yer aldıkları görülmektedir.

İslam'ın polijini evlilik tipine izin vermesine rağmen, bu tür evlilik halk arasında yaygınlık kazanmamıştır. Osmanlı Devletinde aile yapısındaki değişiklikler Tanzimat dönemiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Adı geçen dönemde gerek kentlerde gerekse kırsal kesimlerde klasik aile yapısı, tarım ve eğitim alanlarında oluşan değişikliklerin baskısı altına girmiştir.



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

| | | | |
|----------------|------------------|--|---------------------------|
| Student's | Name Surname | Mohammad Sanger NOORİ | Numarası: 128102061005 |
| | Department/Field | FELSEFE VE DİN BİLİMDALI / DİN SOSYOLOJİSİ | |
| | Programme | Tezli Yüksek Lisans <input checked="" type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/> | |
| | Advisor | Prof. Dr. Hayri ERTEN | |
| Research Title | | Family Structure In Niğde Between 1894-1897 In Terms Of Judge Registries | |

ABSTRACT

Main source of our study is court registries of Niğde. “Family Structure In Niğde Between 1894-1897 In Terms Of Judge Registries” is examined in this study via first-hand historical sources basis such as court registries. These registries which are reflecting correspondence between head Office and the city and particularly social and communal life of the region are main sources for any issue.

Family in social life looks like cells composing live organisms, even it is the heart of society. Those court registries which we tried to translate into recent Turkish alphabet had been written during 19th century and including issues like family, social structure of family, economical structure of society, etc. religion, economy, output format and tradition can be count as the main factors influencing family.

Muslims in some cases have led to the enrichment of society by marrying with non-muslims at those periods of time. Family structure of Ottoman society had been formed as extended family in terms of moral and social issues while it was nuclear family in terms of physical issues. In the extended family structure of Ottoman society it was generally seen three generations live together. Engagement led men and women to know each other closer.

Bride price varied from 80 to 400 pennies for families which had average income level and from 400 to 800 pennies or from 100 to 1500 piastres for the ones which had higher income level. It could be seen that muslim families have had comparatively higher income levels than non-muslims in Niğde where islamic values and population dense during years between 1894 and 1897.

Although polygyny marriage is allowed in İslam, such marriage type couldn't be popular among people. Changes at family structure of Ottoman Empire occurred by means of Tanzimat period. Classical family type became under pressure of changes at agricultural and educational fields both at rural and urban areas during the period mentioned above.

İÇİNDEKİLER

| | |
|--|------------|
| İÇİNDEKİLER..... | V |
| I. ÖNSÖZ..... | VII |
| II. TABLOLAR LİSTESİ..... | IX |
| III. KISALTMALAR | XI |
| IV. GİRİŞ | 1 |
| A. ARAŞTIRMANIN KONUSU | 1 |
| B. ARAŞTIRMA KONUSUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR..... | 2 |
| C. ARAŞTIRMANIN AMACI | 3 |
| D. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ | 4 |
| E. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI | 5 |
| F. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ..... | 6 |
| 1. Yöntem | 6 |
| 2. Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri | 7 |

I. BÖLÜM

NİĞDE’NİN KISA TARİHÇESİ VE SOSYO-KÜLTÜREL DURUMU

| | |
|---|-----------|
| A. AİLE | 9 |
| B. NİĞDE’NİN KISA TARİHÇESİ | 11 |
| C. NİĞDE’ DE SOSYO-KÜLTÜREL DURUM..... | 16 |

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN DEMOGRAFİK BULGULARI

| | |
|--|-----------|
| A. ÖRNEKLEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ..... | 21 |
| 1. Örneklemin Cinsiyet ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı | 21 |
| 2. Örneklemin Medeni Durum ve Mesleklerine Göre Dağılımı..... | 23 |
| 3. Örneklemin Dini Mensubiyet, Sıfatlarına ve Çocukları’nın Cinsiyet Durumlarına Göre Dağılımı | 25 |

III. BÖLÜM

1894-1897 YILLARI KADI KAYITLARINA GÖRE NİĞDE’DE AİLE YAPISI

| | |
|--|------------|
| A. AİLENİN OLUŞUMU | 41 |
| 1. Nişanlılık (Namzedlik) | 45 |
| 2. Evlilik'te Rıza..... | 47 |
| 3. Evlenme (Evlilik) | 49 |
| 4. Evlilik Şekilleri..... | 51 |
| 5. Mehir | 59 |
| a. Tarifi | 59 |
| b. Mehirin Türleri..... | 61 |
| 6. Ailede Çocuk Sayısı | 62 |
| B. AİLEDE MÜNASEBETLER (KARI-KOCA İLİŞKİSİ) | 67 |
| C. AİLEDE ÇÖZÜLME | 73 |
| 1. Boşanma | 77 |
| a. Talak | 77 |
| b. Muhâlaa | 78 |
| c. Tefrik | 79 |
| D. AİLEYİ KORUYUCU MÜESSESELER..... | 84 |
| 1. Vasi Tayini (Vasilik) | 87 |
| 2. Nafaka..... | 89 |
| BİBLİYOGRAFYA..... | 96 |
| EKLER..... | 101 |
| A. BELGELER..... | 101 |
| B. RESİMLER..... | 117 |

I. ÖNSÖZ

Çalışmamızın temel kaynağı Niğde şer’iyye sicilleridir. Bu çalışma ise şer’iyye sicilleri, mahkeme kayıtları gibi birinci el yazılı tarihi kaynakları esas almak suretiyle “1894-1897 Yılları Kadı Kayıtlarına Göre Niğde’de Aile Yapısını” ele almaktadır. Araştırmamız, sosyal çalışmalarda kullanılan araştırma tekniklerini kullanarak tarihsel bir konuyu incelemektedir.

Şer’iyye sicilleri, bugün Osmanlı Tarihi arşiv kaynakları arasında birincil derecede öneme sahiptir. Merkez ile şehir arasında yapılan yazışmaları, mahalli idarelere ait hukuki düzenlemeler olarak kabul edilen fermân ve hükümleri ve en önemlisi bölgenin sosyal ve toplumsal yaşamını yansıtan mahkeme kararlarını içeren bu siciller, her konuda Osmanlı Tarihi araştırmalarında temel kaynak olma özelliğini taşımaktadır.

Bir milletin tarihi devamlılık şuurunu temin eden en esaslı vasıta dildir. Toplumlar, tarihi süreç içerisinde atalarının oluşturmuş oldukları kültür ve fikirleri devam ettirmek zorundadırlar. Ancak bu sayede millet şuru oluşabilir. Osmanlı Türkçesi, Türk toplumunun İslam dünyası ile tanışması ve bütünleşmesinden sonraki siyasi, tarihi, kültürel ve sosyal birikimini, fikir ve tecrübelerini anlayabilmek için ihtiyaç duyulan tarihi hazineyi aralayacak bir araçtır.

Toplumun temelini oluşturan aile, aynı zamanda toplumdaki diğer kurumlarla sürekli etkileşim halindedir. O bir yandan toplumdaki diğer sosyal kurumları etkilerken öte yandan başta din olmak üzere çeşitli müesseselerin etki alanında yer alır. Aile toplumsal hayatta, canlı organizmayı oluşturan hücreler gibidir; deyim yerinde ise toplumun kalbidir. Toplumların refahı ve mutluluğu ile ailelerin sağlıklı yapıları doğru orantılıdır. Hem kendisi, hem de çevresiyle barışık, mutlu fertler ancak sağlam ailelerde yetişmektedir. Bu araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Hayri Ertene ait “Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı” adlı eseri yanında Abdurrahman Kurt’un “Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi” isimli çalışmasından kurgu ve örnek bakımından faydalanıldığını zikretmek gerekir.

(1894-1897) Yıllarını ihtiva eden Niğde şer’iyye sicilleri ışığında ailenin yapısını ortaya koymaya çalışan bu araştırmanın, din sosyolojisi ve bilim dünyasına bir nebze de olsa katkıda bulunacağını ümit ediyoruz. Ümidimiz bu tür çalışmaların Osmanlı topraklarının her bölgesiyle alakalı olarak da yapılmasıdır.

Günümüz Türkiye alfabesine dönüştürmeye çalıştığımız şer'iyeye sicili defteri 19. yy. da yazılmış olup aile, evlilik, ailenin sosyal yapısı, toplumun ekonomik yapısı vb. konuları içermektedir. Bu dönüştürme işini gerçekleştirirken pek çok sorunla karşılaştığımızı dile getirmede yarar vardır. Örneğin kelimelerin okunuşu, özel isimler ve yabancı kelimelerin yazılışı gibi zorlukları beraberinde taşımaktadır. Çeviriden sonra da belgelerin analizi, tespit edilen verilerin istatistik programına girilmesi, tablo haline getirilmesi ve yorumlaması gibi pek çok süreç ve zorluğu içermektedir. Özellikle Türkiye'de bu tür arşiv belgelerinin pek çok kimsenin ecdadının dili olmasına rağmen anlayamaması ayrıca bir problemdir. Çalışmada, yöntem gösterme ve değerlendirme konusunda yardımlarını esirgemeyen başta danışman hocam sayın Prof. Dr. Hayri Erten'e, yazım işlerinde yardımcı olan sevgili arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın ilgi duyan araştırmacı ve okuyuculara faydalı olmasını temenni ediyorum.

M. Sanger NOORİ

Konya- 2015

II. TABLOLAR LİSTESİ

| | |
|--|----|
| Tablo 1: Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı..... | 21 |
| Tablo 2: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Dağılımı | 22 |
| Tablo 3: Örneklemin Medeni Durumuna Göre Dağılımı | 23 |
| Tablo 4: Örneklemin Mesleklerine Göre Dağılımı | 24 |
| Tablo 5: Örneklemin Dini Mensubiyetleri'nin Dağılımı | 25 |
| Tablo 6: Örneklemin Bazı Toplumsal Sıfatlarına Göre Dağılımı..... | 26 |
| Tablo 7: Örneklemin Çocuklarının Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı..... | 27 |
| Tablo 8: Örneklemin Cinsiyete Göre Meslek Dağılımı | 27 |
| Tablo 9: Örneklemin Cinsiyete Göre Dini Mensubiyet Dağılımları | 28 |
| Tablo 10: Örneklemin Cinsiyete Göre Gelir Dağılımı..... | 29 |
| Tablo 11: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Meslek Dağılımı | 30 |
| Tablo 12: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Dini Mensubiyetleri'nin Dağılımı | 31 |
| Tablo 13: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Gelir Dağılımı | 33 |
| Tablo 14: Örneklemin Medeni Durumuna Göre Gelir Dağılımı..... | 34 |
| Tablo 15: Örneklemin Mesleklerine Göre Gelir Dağılımı | 35 |
| Tablo 16: Örneklemin Bazı Toplumsal Sıfatlarına Göre Gelir Dağılımı | 36 |
| Tablo 18: Örneklemin Dini Mensubiyetlerine Göre Gelir Dağılımı | 38 |
| Tablo 19: Örneklemin Dini Mensubiyetlerine Göre Cinsiyet Dağılımı | 39 |
| Tablo 21: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Eş Sayısı Dağılımı..... | 53 |
| Tablo 22: Örneklemin Bazı Toplumsal Sıfatlarına Göre Eş Sayısı Dağılımı | 54 |
| Tablo 23: Örneklemin Dini Mensubiyetlerine Göre Eş Sayısı Dağılımı..... | 55 |
| Tablo 24: Örneklemin Maddi Durumuna Göre Eş Sayısı Dağılımı..... | 56 |
| Tablo 25: Örneklemin Çocukların Cinsiyet Durumuna Göre Eş Sayısı Dağılımı | 58 |
| Tablo 26: Mahkemeye Mehir Konusunda Müracaat Edenlerin (örneklemin) Sayısı ve Kadınların Mehir Miktarı | 61 |

| | |
|---|-----------|
| Tablo 27: Örneklemin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı | 64 |
| Tablo 28: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Çocuk Sayısı Dağılımı..... | 66 |
| Tablo 29: Örneklemin Gelir Durumuna Göre Dağılımı..... | 70 |
| Tablo 31: Örneklemin Dinlerine Göre Medeni Durum Dağılımı | 74 |
| Tablo 32: Mahkemeye Nafaka Konusunda Müracaat Edenlerin Sayısı ve Kadınların Nafaka Türleri..... | 91 |

III. KISALTMALAR

| | |
|--------|---|
| A.g.e. | : Adı geçen eser |
| Ünv. | : Üniversite |
| A.g.m. | : Adı geçen makale |
| Edt. | : Editör |
| Bkz. | : Bakınız |
| C. | : Cilt |
| Çev. | : Çeviren |
| Haz. | : Hazırlayan |
| M.d. | : Maddesi |
| Neş. | : Neşreden |
| s. | : Sayfa |
| S. | : Sayı |
| N.Ş.S. | : Niğde şer'iyeye sicilleri |
| Terc. | : Tercüme eden |
| DİA. | : Diyanet İslam Ansiklopidisi |
| D. | : Dergisi |
| TDVİA. | : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopidisi |
| AÖF. | : Açık öğretim fakültesi |
| İst. | : İstanbul |

IV. GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Toplumların geleceğe yönelik süreçleri geçmişlerinden bağımsız düşünülemez. Onların geçmişlerini anlamak ve analiz edebilmek için arşiv kayıtları önemli kaynaklardır. Bu bağlamda günümüz ailesini anlayabilmek, geçirdiği değişimleri kavrayabilmek için geçmiş aile yapıları hakkında bilgi ve tespitlerin yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmamızın konusunu “1894-1897 yıllarında Kadı Kayıtlarına Göre Niğde’de Aile Yapısının” tespiti ve analizi oluşturmaktadır. Araştırmada 12 numaralı Niğde Şer’iyye Sicilinden hareketle Niğde ailesinin yapısı ailedeki, çocuk sayısı, müslim ve gayr-ı müslimlerin evliliği ve ortak sosyal mekânlarla alakalı tespitler ve çözümlemelere gidilecektir.

Aile içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler ve ana babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı bir toplumsal kurumdur.

Aile, hem tabii, hem de dini bir gurup olması nedeniyle sosyoloji ve din sosyolojisinin ilgi alanına dâhil edilmektedir. Bireyin ailede doğması, burada isim alması, sosyalleşmesi ayrıca dini olguları ve kültürel değerleri hem öğrendiği hem de pratiğe geçirdiği bir yer ve gurup olması, din sosyolojisi bakımından aileyi önemli kılmaktadır.

Doğum, isim verme, evlenme ve ölüm gibi merasimler ailede gerçekleştiğinden ailenin oluşumundan tutun ailenin, üyelerinin birbirleriyle ve aile dışında olanlarla ilişkilerine varıncaya kadar etkili olabilmektedir.

Diğer taraftan aile, din ve birey arasındaki en önemli iletişim kanallarından birisidir. Aile, toplum üyesi olan bireyin dini yaşayışının tezahüründe ve şekillenişinde en önemli etkenlerdendir. Bu güne kadar yapılan birçok çalışma bunu bilimsel olarak ortaya koymaktadır.

Din ile bu kadar iç içe olan aile hayatının, dününün ve bugününün araştırılmasının sosyoloji açısından bir vazife olduğu vurgulanmıştır. O halde Türk ailesinin geçmiş periyodunda bulunan Osmanlı toplumunu ve ailesini de araştırma gereği ortaya çıkmaktadır.¹

Bu bağlamda (1894-1897) yılları mahkeme kayıtlarını ihtiva eden Niğde Şer'iyeye Sicili Niğde'deki aile yapısı araştırmanın konusunu teşkil etmektedir. Aile yapısıyla ilgili önemli veriler sunan söz konusu şer'iyeye sicili kayıtlarına göre dönemin yerleşim biriminin aile yapısı tespit edilmeye çalışılacaktır.

B. ARAŞTIRMA KONUSUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR

1894-1897 yılları kadı kayıtlarına göre Niğdede aile yapısı üzerine geniş, detaylı ve derinlemesine yapılan dikkate değer araştırmalara rastlamak mümkün görünmemektedir. Dolaylı olarak özellikle Osmanlının son dönemlerine yönelik genel, tarihsel ve kültürel vb. yönüyle bazı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmamızda bazı çalışmalardan istifade edilecektir.

Osmanlının aile yapısıyla alakalı ise, gerek batıda gerekse Türkiyede bazı çalışmaların yapıldığını görmek mümkündür. Fakat Osmanlı ailesi üzerine az sayıda sosyolojik ve sosyal içerikli araştırmaların yapıldığını belirtmek gerekir. Bu incelemeler arasında üzerinde durmakta yarar gördüğümüz iki çalışmadan söz etmekte yarar vardır. Biri çalışmamıza örnek olan Hayri Erten'in "Konya Şer'iyeye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı" isimli eseri, diğeri de Abdurrahman Kurt'un "Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi" isimli çalışmasıdır.

Belirtilen bu çalışmalar Osmanlı aile yapısı hakkında günümüze kadar savunulmuş pek çok bilgi ve kanaatların doğrudan doğruya birinci derecede kaynak olabilecek şer'iyeye sicillerine dayanarak daha gerçekçi açıdan değerlendirilmesine imkân vermekte ve önemli sonuçları içermektedir. Bu çalışmaların bir kısmı sosyologlar tarafından değil, tarihçiler tarafından gerçekleştirilmiş ve bu çalışmalar sadece metinlere dayanılarak yapılmıştır. Bu araştırmaların bazılarında da aile kurumu ve ilişkiler üzerinde etkili olan değişkenler arasında karşılıklı ilişkiler daha açık bir biçimde ortaya konmamıştır. Hâlbuki şer'iyeye sicilleri bu ilişkilerin tespitine imkân veren donelere (veri) sahiptir.²

¹ Hayri Erten, *Konya Şer'iyeye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı*, Ankara, 2001, ss. 3-4.

² Hayri Erten, *a.g.e.*, s. 4.

C. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma 12 numaralı Niğde şer'iyeye sicilline göre dönemin Niğde şehrindeki aile yapısını araştırmayı amaçlamaktadır. Söz konusu yıllarda ne tür faktörlerin, ne kadar ve hangi alanları/ konuları da etkilediğini, bu etkilerin getirdiği problemlerin ve kolaylıkların neler olduğunu tespit etmek amaçlarımız arasında yer almaktadır.

İlave olarak bu incelemede, birden fazla evlilik oranı ve bu tip evliliklerin ne gibi saiklerle gerçekleştirildiği, ailenin büyüklüğü, kadın ve erkeklerin ailedeki rol ve idareleri gibi önemli konular hakkında ayrıntılı ve gerçekçi bilgiler taşıyan, başka kaynaklarda rastlanılması güç olan veriler sunan, sosyal tarih kaynağı olarak sessiz büyük tabanın dili olarak nitelendirilen ve Osmanlı ailesi ile ilgili tespitlerin yeniden imarında önemli veriler içerdiği düşünülen şer'iyeye sicillerinin verileri vasıtasıyla dolaylı gözlem tekniği kullanarak Niğde ailesinin on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında aile ve kültür yapısının bilimsel bir yaklaşım ve metotla araştırılması ve Osmanlı aile yapısıyla alakalı genelleme ve tespitlere bir nebze katkıda bulunabilme amaç edinilmiştir.³

Söz konusu dönem içerisinde Niğde de aile kurumunda evlenme ve bundan ortaya çıkan neticeler olan karı-koca ve çocuk statüleri ve rolleri, evlilik tipleri, ailenin çözülmesi gibi olgularla toplumsal değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak ve karşılaştırmalarda bulunmak diğer amaçlarımız arasındadır. İnsanlığa iyi model olarak sunulan Avrupa medeniyetinin aile ile ilgili sonuçları bir başka medeniyet veya ülkeye transfer edilemeyebilir. Bu sebeptendir ki her ülke, her kültür, her dönem ve her sosyal çevre için ayrı ayrı sınanması gerekir.⁴

“Gerek şer'iyeye sicillerinde ve gerekse diğer kaynaklarda osmanlı ailesiyle ilgili bilgileri bir arada bulamamanın güçlüğü araştırma boyunca devamlı yaşanmıştır. Osmanlı ailesinin bütün yönleriyle tanıtan bir eserle karşılaşmayışımız, bu güçlüğü daha da artırdı. Arşivlere dayalı olarak Osmanlı ailesinin tanıtıcı sosyolojik bir araştırmanın yapılması gerekiyordu. Çünkü Türk ailesinin tarihi arka planını ortaya koyan sosyolojik bir inceleme günümüz ailesinin tanınmasında ve onun sorunlarını çözümlemesinde önemli katkı sağlayacaktır.”⁵

³ Hayri Erten, *a.g.e.*, s.8

⁴ Hayri Erten, *a.g.e.*, s.8.

⁵ Abdurrahman Kurt, *Bursa Siciline Göre Osmanlı Ailesi*, Bursa, 1998, ss.16-17.

D. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırma diğer kültürlerden gelen bir takım etkiler, inançlar ve uygulamalar, bunların İslam dini ile ilişkilerini ve ilgili dönemde Niğde'deki aile yapısını ve o dönemdeki aile hayatının mahiyetini ve ilişki biçimlerini anlamak ve değerlendirmek önem arz etmektedir

Ayrıca araştırmada, imkân ve veriler çerçevesinde Niğde'den hareketle Osmanlının bir parçasının sosyal, kültürel ve aile yapısına yönelik tespitlerin yapılabilmesi, bunların yazıya dökülmesi ve din sosyolojisi bilimi alanının literatürüne (yazı) kazandırılmasında yarar vardır.

Gerek sosyoloji, gerekse din sosyolojisi sahasında yapılacak araştırmalar için malzeme temininde tarih biliminin çok katkısı bulunmaktadır. Bu bilimler tıpkı bir yapının etrafındaki taşlara dayandığı gibi tarih bilimine dayanmaktadırlar. Osmanlının şer'iyeye sicilleri de önemli yazılı tarihi belgelerdir. Özellikle klasik dönemde Osmanlı ailesi hakkında yapılacak araştırmalarda şer'iyeye sicilleri önemli dokümanlar içermektedirler. Kadı kayıtları sadece Osmanlı kanunlarının uygulaması değil; üzerinde çalışıldığında sosyal tarihimiz için birçok gerçeklerin ortaya çıkmasında, evlilik tiplerinden ailenin çözülmesi ve ailedeki roller ve statülerin daha doğru ve daha detaylı resminin çizilmesine kadar önemli verilere sahiptirler. Ayrıca, şer'iyeye sicilleri, aile ile ilgili sosyal tezahürlerin yalnız fetvalardan yararlanılarak yansıtılmasının haricinde birinci sırada kaynak teşkil etmektedir.⁶

Osmanlı aile hukuku, şer'i hukuk içerisinde yer almaktadır. Hayata geçirilişi bir başka ifadeyle sosyal tezahürü açısından de şer'iyeye sicilleri, İslam hukukuna göredir. Bu yazılı tarihi belgeler aile hukukunun teoriden pratiğe yansıdığı önemli izleri taşımaktadır. Bu bakımdan mikro (küçük) açıdan da Osmanlı ailesinin, aile yapısının ortaya konması bakımından din sosyolojisi sahasındaki incelemeler için şer'iyeye sicilleri ayrı bir önem kazanmıştır.⁷

Böylece diğer kültürler arasında yer alan Osmanlı aile yapısının araştırılması gereği ve aile ile din kurumunun sıkı ilişki içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlara ilave olarak, Osmanlı aile yapısını bu şekilde günümüze yansıtılabilmek için bu güne kadar bu hususta kullanılan donelerin (veri) kaynaklarının haricinde, aile ile ilgili çok önemli veriler sunma özelliğine sahip şer'iyeye sicillerinin sosyolojik incelemeler için kaynak olarak kullanılması zarureti gündeme gelmiştir.⁸

⁶ Hayri Erten, *a.g.e.*, s. 5.

⁷ Hayri Erten, *a.g.e.*, ss. 5-6.

⁸ Hayri Erten, *a.g.e.*, s. 6.

Bu düşünceler doğrultusunda bizde şer'iyye sicillerinin bölge araştırılması için vazgeçilmez bir kaynak olduğunu da dikkate alarak ve Osmanlı aile yapısının sosyolojik tespitine katkıda bulunabileceğini düşünerek "Niğde Şer'iyye Sicilleri Işığında "1894-1897 Yılları Kadı Kayıtlarına Göre Niğde'de Aile Yapısını" araştırmamızın konusu olarak belirledik. Selçuklulardan sonra tarih sahnesinde yer alan Osmanlıların, toplumun kalbi mesabesinde olan aile kurumuna gösterdikleri yakın alaka, araştırmanın gelecek sayfalarında ortaya çıkacaktır.

E. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Her türlü bilimsel araştırmalarda genel olarak konunun sınırları belirlenmektedir. Din Sosyolojisi araştırmalarında da konu belirlerken konuyu birtakım sınırlılıklar içerisinde tutmak zorundayız. Çünkü yüzeysel ve genel sonuçlara ulaşmak yerine, araştırma konusu uygulanabilir sınırlar içerisinde tutularak, amaca yöneltici belirli, anlamlı ve kesin bilgiler elde etmeye çalışılmalıdır.

Bu sebeple araştırmamız daha çok 1894-1897 yıllarını ihtiva eden Niğde Şer'iyye Sicilleri verileriyle sınırlı tutulmuştur. XIX. Yüzyılın ikinci yarısına tekabül eden söz konusu tarih preiyodonu ele alan Osmanlı toplumsal yapısı veya ailesini ele alan incelemeler oldukça sınırlıdır. zira birinci kaynaklar arasında yer alan şer'iyye sicilleri üzerinde sosyolojik incelemeler gerçekleştirmek ilave zorluklar içermektedir. Bu bağlamda araştırma ilgili yılları ihtiva eden 12 numaralı Niğde şer'iyye sicili defteri ile sınırlı tutulma ihtiyacını doğurmuştur.

Dolayısıyla Araştırma çerçevesinde elde edilen veriler Osmanlı ailesinin tamamına hitap etme gibi bir amacı gütmemekle birlikte, Osmanlı'nın hem kültürel, hem de bölgesel zenginliklerini ortaya koymaya yardımcı olacak niteliklerde taşımaktadır.

F. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

1. Yöntem

Araştırma yöntemi, araştırmacının araştırmasını gerçekleştirmedeki tüm süreci içine almaktadır. Bu süreçte yer alan teorik yaklaşımları, veri toplama, analiz etme ve değerlendirme tekniklerini de kapsamaktadır. Araştırma tekniği ise araştırma yönteminin gerçekleştirilebilmesi için kullanılan bilgi toplama aracıdır. Tıpkı sosyolojide olduğu gibi, din sosyolojisinde de çeşitli yöntemler vardır. Bu anlamda din sosyolojisinin yönteminden değil, farklı yöntem ve tekniklerden söz etmek uygun düşmektedir. Metotlardaki bu çeşitliliğin, din sosyolojisi anlayışlarının değişik olup, esasen bu bilim dalının genç olmasının yanı sıra, konularının da oldukça geniş, karmaşık ve çeşitli olmasından ileri geldiği düşünülebilir.

“Bilimsel bir çalışmada elde edilecek bulguların geçerliliği ve nesneliliği araştırma için tercih edilen yaklaşım ile doğrudan alakalıdır. Bu ilgi sosyolojik bir araştırmada seçilecek yaklaşımı önemli kılmaktadır. Ancak sosyal gerçeklerin tabiattaki fiziki ve biyolojik olgulara göre daha karmaşık bir niteliğe sahip olmaları sebebiyle sosyal bilimlerde kullanılan model, yaklaşım, yöntem ve teknik gibi kavramlar genellikle birbirine karıştırılır. Bu sebeple sosyolojik araştırmalarda metodolojik uygulamaları gerçekleştirme konusunda bazı sıkıntılar çıkabilmektedir. İzlenmesi gereken yol anlamında kullanılan metot ile sosyal olayların sebep sonuç ilişkileri yoklanmakta ve bu ilişkilerden ortaya çıkan genel kurallar vasıtasıyla genellemelerin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Model ve yaklaşım aynı olmamakla beraber, birbirlerinin yerine yaygın olarak kullanılmaktadır. Çünkü her yaklaşım belli bir modele dayanır ya da her modelin bir yaklaşımı vardır ve her yaklaşım araştırdığı konuyu belirli bir açıdan ele alır. Başka bir ifadeyle yaklaşım; araştırmacının üzerinde çalıştığı konuya bakış açısı, değerlendirilme veya yorumlayış biçimidir.”⁹

Bütün toplumları kapsayıcı genel kurallar ortaya koymayı hedefleyen ve toplumları tarihsel bir bakış açısıyla inceleyen büyük boy yaklaşımlara tepkiler olmuştur veya bu yaklaşımları belirli bir topluma uygularken fevkalade ihtiyatlı olma gereği vurgulanmıştır. Araştırmanın temel verilerini sağlayan ilgili şer’iyye sicili dava ile ilgili fertlerin cinsiyetlerini, çocuk sayılarını, zaman zaman statülerini ve mesleklerini, ekonomik varlıklarını, kadınların mehri müeccel ve nafaka miktarlarını ve yerleşim yerleriyle ilgili bilgileri sunarak adeta anket sorularına cevap vermektedirler. Bu bağlamda şer’iyye sicilleri

⁹ Hayri Erten, *a.g.e.*, s.11.

üzerinde yapılacak sosyolojik incelemelerin, adeta deneysel çalışmalar olarak nitelendirildiğinde kabul görmesi muhtemeldir¹⁰.

2. Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Bu araştırmada 1894-1897 yılları kadı kayıtları taranarak araştırma konusuyla ilgili veriler toplanıp sınırlandırılacak, tespitler ve analizler yapılacak, çözümlenelerde bulunulacaktır. Veriler imkân verdiği takdirde istatistik tekniği vasıtasıyla frekans ve yüzde dağılımından istifade edilecektir. Bu alanda yapılmış diğer araştırmalar üzerinde metin taraması yapılarak onlardan istifade edilecek ve değerlendirmelerimizde yararlanılacaktır.

¹⁰ Hayri Erten, *a.g.e.*, ss.11-12.

I. BÖLÜM

NİĞDE’NİN KISA TARİHÇESİ VE SOSYO-KÜLTÜREL DURUMU

A. AİLE

“İslamiyette aile Hıristiyanlıkta olduğu gibi, kan ve soya dayalı “ailevi cemaat” müminler cemaatine göre ikinci planda kalır. İslamiyette aileyi, genellikle iki-üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aile tipinde görenler varsada bu her zaman kesin olmayıp, örfü göre şekillenmiş hem çekirdek hemde geniş görünümlü aile yapılarından söz etmek mümkündür. Anne-baba ve evlenmiş çocuklardan oluşan çekirdek aileler her zaman görülmüştür. Ancak çekirdek aileler, geniş akraba bağlarından hiçbir zaman soyutlanmamış; her bir çekirdek aile üyesi gerektiğinde diğer akrabalarının nafakasını teminle yükümlü olmuştur. Kuranda ebeveyn ve diğer akrabaların, fert üzerinde bir takım haklarının olduğunu belirtir. İslamın ilk dönemindeki uygulamalar dikkate alındığında, böylesine bir çatışma durumunda müslümanların diğer aile üyelerini dışlamadıkları, aksine onlarla ilişkilerini sürekli sürdürmek istedikleri; akrabalık bağlarını gözetmeyenlerin, müslüman oldukları için aile üyelerini acımasızca dışlayanların karşı kutuptakilerin olduğu söylenebilir. İslamın genel muhtavasına bakıldığında, sadece akrabalarla değil başka insanlarla da sürekli olumlu ve insani ilişkilerin tavsiye edildiği görülür”.¹²

Aile günlük yaşamda anlaşılabilenin tersine oldukça karmaşık bir kurumdur. Karmaşıklık özelliği, fonksiyonlarından ve toplumdan topluma gösterdiği farklılıktan kaynaklanmaktadır. Aile bir kurum olarak varlığının evrensel olmasına karşılık, onun nitelik ve nicelik itibarıyla evrensel olmadığı iddia edilmektedir. Fakat teorik yaklaşımlarda bir takım farklılıklar olduğu, ailenin biyolojik ve sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak tanımlandığı ele alındığı ve değerlendirildiği görülmektedir. Mesela, evlilik ve akrabalıktan farklı olarak ailenin esasen Avrupa ve Amerikan kültürleri, toplumları ve tarihleriyle ilgili olduğu iddia edilmektedir. Burada evlilik ve akrabalığın evrensel olduğu kabul edilmekte, ailenin ise bu özelliğe sahip olmadığı varsayılmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte ailenin yapı ve fonksiyonlarının (işlev) değişime uğradığı iddia edilmektedir. Buna göre, aileler bunula birlikte geniş aile yapısını terk etmiş ve çekirdek aile olarak ortaya çıkmıştır. İkinci olarak aile’nin fonksiyonları sanayileşmeyle birlikte değişmektedir.¹³

¹² Niyazi Akyüz- İhsan Çapçoğlu, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, 3. Baskı Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2011, ss. 104-106.

¹³ Mustafa Delican, *Ekonomik Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1998, s. 2.

20. yüüylün ilk yarısında hâkim olan görüŖe göre, çekirdek aile sanayileŖmenin bir neticesidir. Bu arada çekirdek aile uygun olarak geniŖ ailenin yerini almıŖtır. Oysa Osmanlı döneminde de çekirdek aile tipinin olduğu araŖtırmalarla ortaya konulmuŖtur. En azından fiziksel yerleŖim olarak ve mülkiyet açısından üyelerin mülkiyet sahibi olabilmelerini çekirdek aile olarak değerlendirilmektedir. Belirtmek gerekir ki üretimin haneden ve evden uzaklaŖtırılması ailenin ekonomik olarak önemini ve zamanla tipini deęiŖtirmektedir.¹⁴

¹⁴ Mustafa Delican, a. g. e., *BaŖbakanlık Aile AraŖtırma Kurumu*, BaŖbakanlık Basımevi, Ankara, 1998, ss. 2-4.

B. NİĞDE’NİN KISA TARİHÇESİ

“Niğde’nin antik adı “NAHİTA”dır Bahçeli buluntuları ve Çamardı-Kestel’de ortaya çıkarılan kalay madeni, Niğde tarihinin M.Ö 5000 yılına kadar uzandığını gösterir. Hitit ve Asur yazıtlarından M.Ö 1800’den itibaren, bölgede 1000 yıl süreyle Hititlerin yaşadığı anlaşılmaktadır. M.Ö 710’da Asurluların Hitit egemenliğine son vermesiyle bölge Friglere geçmiştir. M.Ö 17 yılında Romalıların bölgeye gelişine kadar, Medler, Persler, İskender’in Helenistik Kapadokya Krallığı ve Bergama Krallığı yörede yaşamıştır. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca Niğde, Bizans (Doğu Roma) toprakları içinde kalmıştır. Türklerin (1071) Anadolu’ya gelişi ile başlayan Selçuklu Devleti egemenliği 1308 yılına kadar sürmüştür. 1470 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğunun kesin hâkimiyetine giren bölge Cumhuriyet dönemine kadar gelmiştir”. Niğdenin altı ilçesi var bunlar: Altunhisar, Bor, Çamardı, Çiftlik ve Ulukışladır.¹⁵

Niğde kazasının asıl adı Nahita idi, daha sonra Nikde olarak yazılmıştır. Cumhuriyet döneminde Niğde’ye dönüştürülmüştür. Osmanlı dönemindeki Niğde, bugün merkez ilçe ile Bor, Melendiz, Şamardı, Çiftlik ve Nevşehir’e bağlı Derinkuyu ilçelerine karşılık gelmektedir. Uzun bir süre Niğde ilinin bir ilçesi olan Nevşehir, 20 Temmuz 1954 yılında il olmuştur. Derinkuyu yerleşmesi ise bugün Nevşehir ilinin bir ilçesidir. Niğde kazası, Orta Anadolu bölgesinin güneydoğusunda yer almaktadır. Sahanın güney ve doğu kesimini, Orta Torosların uzantıları olan Bolkar ve Aladağlar kuşatmıştır. İnceleme sahasının batı kesimini birer volkanik dağ olan Hasan ve Melendiz dağları; kuzey ve kuzeydoğusunu ise dalgalı düzlükler oluşturmaktadır.¹⁶

Niğde İli’nin en eski adının Nahita ya da Nakita olduğu öne sürülmektedir. Bu ada ilk kez İbn Bidi’de rastlanmıştır. Nakida adı kimi zaman Nekide olarak da kullanılmış, 14. yüzyılda aynı sözcük arap harfleriyle Nîkde, daha sonrada Nîkde olarak okunacak biçimde yazılmıştır. Cumhuriyet’ten sonra bu ad, Niğde’ye dönüştürülmüştür.¹⁷

Niğde ilinin bilinen târihi beş bin sene önceye dayanır. Eski çağlarda Niğde şehrinin bulunduğu yerde yerleşme merkezi yoktu. Hititler zamânında Niğde, “Nahita” isimli bir yerleşme merkeziydi. Hitit Devletinin yıkılışı ile bu bölge, M.Ö. 8. asırda Frikya Devletinin

¹⁵ Niğde Valiliği.

¹⁶ Ayşegül Hüseyinikoğlu- Hande Arslan, 16. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Niğde Kazası Yerleşme Merkezlerinin Tespiti, *Fırat Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S.2, Elazığ, 2009, s. 300.

¹⁷ Niğde.gov.tr, Erişim Tarihi, 05.05.2015.

hâkimiyeti altına girdi. Anadolu'da kurulan Frikyâ ve sonradan Lidya Devleti, yine iç karışıklıklar ve bölünme neticesi yıkılınca bu bölge Perslerin eline geçti. M.Ö. 4. asırda Makedonya Kralı İskender, Pers Devletini yenerek Anadolu ve İran'ı Makedonya İmparatorluğuna kattı. İskender'in ölümü üzerine bu geniş imparatorluk, komutanları arasında taksim edilince Anadolu, Selevkos Devletinin payına düştü. Osmanlılar devrinde Niğde, 17. asırda Karaman Beylerbeyliğinin yedi sancağından biri idi. Yirminci asır başlarında ise Niğde, Konya eyâletinin beş sancağından biriydi. Yedi kazâsı vardı. Osmanlı devrinde Niğde, zaman zaman isyanlara ve çatışmalara sahne oldu, bundan zarar gördü ve göçler başladı. Kayseri ve Konya gelişirken, Niğde iç isyanlarla ikinci derecede bir şehir durumuna düştü. İsyân eden Abaza Mehmed Paşa, Niğde'yi yağma etti. Düşman istilâsı görmemiş bir ilimiz olan Niğde Cumhûriyet devrinde (1923) il merkezi oldu.¹⁸

İç Anadolu bölgesinde bulunan Niğde kazasının eski adı, Nahita ismindeki bir yerleşim birimi üzerinde kurulup gelişmiştir. İsimleri değiştirilmemekle birlikte Selçuklular devrinde bu şehirlere bir unvan verildiği, komşu iller Konya'nın dârü'l-mülk, Kayserinin dârül-feth olarak anıldığı görülmektedir. Niğdenin unvanı ise, dârü'l-pehlivâniye olarak anılmaktadır. Kadı Ahmed, 1334 tarihlerinde telif ettiği El-Veledü's-şefik isimli eserinde Niğde'nin unvanını dârü'l-pehlivâniye olarak zikretmektedir. Pehlivanlar yurdu anlamına gelen bu unvan, Akmedrese vakfiyesinde de geçmektedir. Vakfiyede geçen ikinci unvan ise, ma'sûkiye'dir Muhtemelen âşıklar beldesi anlamına gelen bu unvanın Selçuklular devrinde kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir.¹⁹

İç Anadolu bölgesinde şehir ve bu şehrin merkez olduğu il İç Anadolu bölgesinin güney kesiminde kalesinin bulunduğu tepenin etrafında deniz seviyesinden yaklaşık 1200 m. yükseklikte yer alır. Kuzeybatıda Melendiz dağları ile güneydoğuda Toroslar arasındaki önemli bir geçit yeri üzerindedir. Şehrin çekirdeğini oluşturan, üstünde kalenin bulunduğu tepenin ne zaman iskân edildiği hakkında kesin bilgi yoktur. Buradaki ilk yerleşmenin Hititler dönemine kadar indiği ve Hitit belgelerinde geçen Naghitanın burası olabileceği ileri sürülür. Şehrin yakınındaki en eski yerleşim yeri olan antik Tyana kenti (Kemerhisar) 23 km. güneydedir. Arap coğrafyacılarının Tavana şeklinde zikrettikleri bu kent bölgenin en büyük yerleşim merkezlerinden biriydi. Şehrin adının nereden geldiği hususunda çeşitli görüşler vardır. Hititler dönemindeki Naghita, Nagidosun Ortaçağ kaynaklarında "Nekîdâ" (Yâkût, V,

¹⁸ Murat Eliçalışkan, Coğrafya Dünyası, 2007.

¹⁹ Ahmet Akşit, "Niğde Şehriyle İlgili Tarihi Kaynaklar Akmedrese Vakfiyesi", Niğde, 2009, s. 22.

350) veya “Nekîde” şekline dönüştüğü görülür. “Nîgde” veya “Nîkde” tarzındaki kayda ise ilk defa XIV. yüzyılda Hamdullah el-Müstevfinin Nüzhetü'l-kulûb adlı eserinde rastlanır.²⁰

Selçuklular döneminde Niğdenin unvanı “Dârü'l-pehlivâniye” olarak anılmaktadır. Kadı Ahmed, 1334 tarihlerinde telif ettiği El-Veledü's-şefik isimli eserinde Niğdenin unvanını Dârü'l-pehlivâniye olarak zikretmektedir. Pehlivanlar yurdu anlamına gelen bu unvan, Akmedrese vakfiyesinde de geçmektedir. Vakfiyede geçen ikinci unvan ise, “Ma'sûkiye”dir Muhtemelen âşıklar beldesi anlamına gelen bu unvanın Selçuklular devrinde kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir.²¹

Niğde yöresinin bilinen tarihi, Hititler devrine kadar iner. Frig ve Pers hâkimiyetinden sonra Makedonyalıların idaresi altına giren bölge önce Pontus Krallığına, ardından milâttan önce I. yüzyılda Roma İmparatorluğuna dâhil oldu. Bizans idaresi döneminde Arap akınlarından etkilendi. 707 yılında Tyana Müslümanların hâkimiyetine geçtiyse de bu uzun sürmedi ve bölge Emevîlerle Bizans arasında sürekli el değiştirdi. Abbâsî Halifesi Hârûnür-reşîd 806 yılında bölgeyi kesin olarak İslâm topraklarına kattı. 83'de Me'mûn tarafından imar gören Niğde zamanla gelişerek Tyananın yerini alırken Tyana da geriledi. 965 yılında İmparator II. Nikephoros tarafından tekrar Bizans hâkimiyetine sokulan Niğde, 1071 Malazgirt Savaşından sonra Türklerin hâkimiyetine girdi. I. Süleyman Şah zamanında Niğde ve çevresine Ebülkâsımın kardeşi Ebülğazi Hasan vali tayin edildi. Şehrin yakınlarındaki Hasandağı da adını ondan alır. Eserini XIII. yüzyıl sonlarında kaleme alan Niğdeli Kadı Ahmede göre şehrin surları ilk defa I. Süleyman Şah tarafından yaptırılmıştır. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesud zamanında Niğde ve çevresine oğlu II. Kılıçarslan hâkim oldu; onun hükümdarlığı döneminde 1155-1192 şehir esaslı şekilde tamir gördü ve bu tamirle ilgili kitâbe şehrin Hasandağı tarafındaki Ereğli kapısına asıldı. II. Kılıçarslan devletin güney sınırlarını Ermeni saldırılarına karşı korumak amacıyla Sencer Şahı Ereğliye, Argun Şahı Niğdeye, Tuğrul Şahı Elbistana tayin etti. II. Kılıçarslan, saltanatının son yıllarında ülkeyi oğulları arasında paylaştırırken Niğdeyi oğlu Arslan Şaha verdi. Niğdenin surları 1196'da Anadolu Selçuklu sultanı olan II. Süleyman zamanında tekrar tamir edildi.²²

Niğde XV. yüzyıl sonlarında Memlûklerin saldırısına uğradı. 1490 Emîr Özbek kumandasındaki Memlûk kuvvetleri Niğdeyi yağma ve talan etti. Kanûnî Sultan Süleyman İrakeyn Seferi dönüşünde Niğdeden geçti. Bu vesile ile Matrakçı Nasuh kaleyi ve sur dışında bulunan yerleşmeyi tasvir eden bir minyatür hazırladı. Niğde Osmanlı hâkimiyetine geçtikten

²⁰ Mustafa Oflaz, “Niğde”, *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C. 33, s. 92.

²¹ Ahmet Akşit, *a. g. e.*, Niğde, 2009, s. 22.

²² Mustafa Oflaz, “Niğde”, *a. g. e.*, C. 33, s. 92

sonra hızla imar edildiyse de Selçuklular zamanındaki parlak günlerine dönemedi ve hep ikinci planda kaldı. XVII. yüzyıl başlarına gelindiğinde şehir bu defa da Celâlî isyanları sırasında büyük tahribata uğradı. 1603'te Tavîl Mehmed, 1604-1605 yıllarında Hızır adlı birinin sebep olduğu karışıklıkları 1623'te Abaza Paşa, 1648 Gürcü Abdünnebî'nin çıkardığı ayaklanmalar sırasındaki olaylar izledi. XVIII. yüzyılda Çapanoğulları şehirde etkili oldu. Niğde Millî Mücadele yıllarında yabancı işgaline uğramadı. Cumhuriyet döneminde il merkezi haline getirildi.²³

Ortaçağlarda tepe üzerinde kale içini kapsayan bir yerleşme özelliği gösteren Niğde Türk hâkimiyeti döneminde gelişti. Bilhassa Selçuklu âbidelerinin varlığı şehrin sur dışına doğru yayıldığına işaret eder. Şehrin durumuyla ilgili en ayrıntılı bilgiler Osmanlı dönemine ait tahrir defterlerinde yer alır. Niğde şehrine ait bilgilerin bulunduğu ilk defter XVI. yüzyıl başlarına aittir. 1500'de yapılan tahririn sonuçlarını ihtiva eden bu deftere göre Niğdede yirmi dokuz mahalle, 731 Hâne mevcuttu. Şehirdeki Müslüman Hâne sayısı 674, Gayri Müslim Hâne sayısı 57 idi. Gayri Müslimler iki mahallede oturmakta olup biri Ermeni, diğeri zimmî adıyla kaydedilmişti. 1584'te yapılan tahrir sonuçlarına göre şehrin mahalle sayısı 39'a yükselmiştir. Bu tarihte şehirde 116'sı gayri Müslim olmak üzere 2632 vergi mükellefi erkek (nefer) nüfusa kayıtlı idi. Şehrin tahminî nüfusu yaklaşık 13.000 dolayındaydı.²⁴

Niğdede Sultan Camii Mahallesi kale içerisinde bulunan tek mahalleydi. Burası Sultan Alâeddin Keykubad adına Niğde Emîri Zeyneddin Beşârenin yaptırdığı, Alâeddin Camii de denilen caminin etrafında oluşmuştu. Muhtemelen kale içerisinde yer alması sebebiyle fazla iskân olmadığından şehrin en küçük mahallelerinden biri durumundaydı (8-21 hâne). Şehrin cami ismi taşıyan ve dikkat çeken bir mahallesi de Sungur Ağa Camii Mahallesi olup orta büyüklükteydi. XVI. yüzyılda mevcudu elli Hâneyi geçen mahalleler Dayı Mescidi, Ali Bey Mescidi, Hoca Veyis Mescidi, Mevlânâ Kasım Mescidi, Sırçalı Mescit ve Tahtalı Mescit mahalleleridir. 1588'de bunların en kalabalık olanı Sırçalı Mescit mahallesidir. Bu mahallelerden Ali Bey Mescidi mahallesi'nin adı Karamanoğlu Bengi Ali Beyden gelmektedir. Dıryan Mescidi Mahallesi aynı zamanda Efendi Zâviyesi de denilen Dıryan Mescidinin etrafında oluşmuştur. Zâviye etrafında oluşması yönüyle de Niğde şehrinde tek örnektir. Mahallenin bir özelliği de ikiye ayrılması ve Veled Seydi adıyla bu mahalleye bağlı yeni bir mahallenin teşekkül etmesidir. Şehrin Müslümanlarla gayri Müslimlerin bir arada

²³ Mustafa Oflaz, "Niğde", *a. g. e.*, C. 33, s. 93.

²⁴ Mustafa Oflaz, "Niğde", *a. g. e.*, C. 33, s. 93.

yaşadığı tek mahallesi ise Hacı Hızır mahallesidir. Şehrin gayri müslim mahalleleri olan Ermeniyân ve zimmiyân mahalleleri orta büyüklükte mahallelerdir.²⁵

Şehrin merkez olduğu Niğde sancağının idarî taksimatıyla ilgili ilk bilgiler 1576 tarihlidir. Buna göre sancakta iki kaza mevcuttu; bunlar Niğde merkez ve Ürgüp kazaları idi. Nahiyeler ise Niğdeye bağlı Anduğu, Melegübi, Melendos ve Şücâeddin ile Ürgüpe bağlı Develi ve Karahisar idi. 1500’de Anduğu ayrı bir kaza haline geldi ve Şücâeddin nahiyesi buraya bağlandı. 1502’de Ürgüp kazası ikiye ayrıldı, Kara hisar nahiyesi Karahisarıdeveli adıyla kaza yapıldı ve Develi nahiyesi bu kazaya dâhil edildi. 1518 tarihli düzenlemede ise büyük bir köy olarak geçen Bor nahiyeye yapılarak Niğde kazasına bağlandı. 1584 Anduğu kazası lağvedilerek Bor kazasına tahvil edildi. Ortaköy nahiyesinin ismi değiştirilip Anduğu yapıldı ve Şücâeddin nahiyesiyle birlikte yeni ihdas edilen Bor kazasına nakledildi. 1840 yılında Konya Eyaletine bağlı bir muhassıllık olarak görünen Niğde 1847 tarihli idarî taksimatta Nevşehir livâsı içerisinde yer almaktadır. 1849’da yeniden sancak statüsüne yükselen şehir 1887 tarihinde altı kazadan oluşmaktaydı (Niğde merkez, Nevşehir, Ürgüp, Aksaray, Bor ve Hamidiye/ Ulukışla). 1900 tarihli Konya Vilâyeti Salnâmesinde bu kazalara Arapsun (Gülşehir) kazası da eklenmiş görünmektedir. 1903 sonrasında Maden (Çamardı) kazası ilâve edilmiş, Hamidiye kazasının ismi yeniden eski ismi olan Şücâeddin olarak değiştirilmiştir. II. Meşrutiyet devrinde bağımsız sancak konumuna getirilen Niğde, Cumhuriyet döneminde il olmuştur.²⁶

Bugünkü Niğde, kalesinin bulunduğu tepenin çevresi ve bu tepenin eteklerindeki düzlük alanda yayılmaktadır. Ticaret, eğitim, yönetim ve kültür işlevlerinin toplandığı bir iş merkezi özelliği gösterir. Şehir 1970’lerden sonra yeni mahalle alanlarıyla gelişme kaydetmiştir. 1970’te şehrin nüfusu 30.000’i bulmazken 1990’da 50.000’i aşmış, 2000 yılında 78.088’e ulaşmıştır. 1992’de Niğdede bir üniversite kurulmuştur. Niğde şehrinin merkez olduğu Niğde ili Kayseri, Nevşehir, Aksaray, Konya, İçel ve Adana illeriyle çevrilmiştir. Merkez ilçeden başka Altunhisar, Bor, Çamardı, Çiftlik ve Ulukışla adlı beş ilçeye ayrılır. 7352 km² genişliğindeki Niğde ilinin sınırları içinde 2000 yılı nüfus sayımı’nın sonuçlarına göre 348.081 kişi yaşıyordu, nüfus yoğunluğu ise kırkyedi idi. Diyanet İşleri Başkanlığına ait 2005 yılı istatistiklerine göre Niğdede il ve ilçe merkezlerinde 109, kasabalarda 106 ve köylerde 133 olmak üzere toplam 348 cami bulunmaktadır. İl merkezindeki cami sayısı ise 49’dur.²⁷

²⁵ Mustafa Oflaz, “Niğde”, *a. g. e.*, C. 33, s. 94.

²⁶ Mustafa Oflaz, “Niğde”, *a. g. e.*, C. 33, s. 94.

²⁷ Mustafa Oflaz, “Niğde”, *a. g. e.*, C. 33, s. 95.

C. NİĞDE'DE SOSYO-KÜLTÜREL DURUM

Tarih ve Turizm kenti Niğde; Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesinin güneydoğusunda, Kapadokya yöresinde bulunmaktadır. Yapılan bilimsel kazılar sonucu ortaya çıkartılan arkeolojik bulgular, bu tarihi kentin kuruluşunun 600 binli yıllara kadar uzandığını ortaya koymaktadır.

Medeniyetlerin yaşatıldığı şehir olan Niğdede tüm dönemlerin ve kültürlerin izlerine rastlamak mümkündür. Yine 8. ve 12. Yüzyıllara tarihlenen Gümüşler Manastırı da önemli bir kültür varlığıdır. Niğde ve çevresi 11. Yüzyıldan itibaren Selçuklu Türklerinin idaresine geçmiştir. Bu dönemde esas şeklini alan Niğde Kalesi ve inşa edilen camii, medrese, türbe ve diğer tarihi yapılar mimari ve sanatsal açıdan büyük önem taşımaktadır. Taşa maharetli elleriyle ruh katan Selçuklu ustalarından günümüze ulaşan tarihi eserler bugün Türk milletinin övünç kaynağıdır. Osmanlı döneminden ise günümüze ulaşan en önemli tarihi eser Faruk Nafiz Çamlıbelin 'Han Duvarları' şiirinin esin kaynağı Mehmet Paşa kervansarayıdır. Kültür varlıkları bakımından zengin bir yapıya sahip, Aladağlar ve Bolkar dağlarından dolayı dağcılığın merkezi ve termal kaynakları ile markalaşan kent Niğdeyi gezmeden Kapadokya yolculuğu eksik kalır.²⁸

Antik dönemden Selçuklu, Osmanlı ve Beyliklere uzanan sürecin tüm izlerini taşıyan bir Orta Anadolu şehri olan Niğde ve yöresi oldukça eski ve zengin bir geçmişe sahip olmakla birlikte, tam anlamıyla şehir tarihi çalışmaları açısından değerlendirilebilmiş değildir. Niğde ile ilgili şehir tarihi çalışmalarına, Cumhuriyetin ilk yıllarında, Niğde Halkevi ve onun yayın organı Akpınar Dergisinde rastlanmaktadır. Niğde, pek çok Anadolu şehrinin aksine, Cumhuriyetin ilk yıllarında zengin sayılabilecek bir yayın hayatına sahiptir. Niğde, Ferhat, Nida, Müdafaa, Tatlıdil, Bilgi, Resmi Niğde, İlkadım, Güzel Mecmua ve Niğde Halkevinin yayın organı Akpınar, Niğde'de çıkarılan ilk gazete ve dergilerdir. Cumhuriyet döneminde başlayan modern tarih çalışmalarındaki tekâmül neticesinde, son dönem tarih çalışmalarındaki yeni eğilimler ve sosyal tarih çalışmalarına verilen önem, şehir tarihi çalışmalarına duyulan ilgiyi arttırmış, bu anlayışın ürünleri olarak da, tüm Anadolu şehirleri gibi, Niğde ve yöresi hakkında yapılan çalışmalar da giderek artmaya başlamıştır. Özellikle Niğde Üniversitesi'nin kurulmasıyla birlikte, Niğde tarihi hakkında yapılan çalışmaların, şehirdeki mevcut akademisyenlerin ve öğrencilerinin gayretleriyle, giderek arttığı görülmüştür.²⁹

²⁸ <http://www.nigdekulturizm.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 03.06.2014.

²⁹ Serdar Sarısır, "Şehir Tarihi Çalışmaları Kapsamında Niğde Bibliyografyası Denemesi", S. 20, Niğde, 2015, ss. 185-186.

Niğde ili tarihi eserleri ve doğal güzellikleri bakımından zengin iller arasında yer alır. Osmanlı Selçuklu ve devri Türk eserleri bakımından Konya, Kayseri ve Sivas'tan sonra gelir. Bakımsızlık yüzünden birçoğu yıkılmıştır. Alâaddin Camii, Birinci Alâaddin Keykubâd zamanında Niğde Sancakbeyi Zeyneddin Başara tarafından 1233'te yaptırılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı sanatının günümüze kadar en iyi korunmuş eserlerinden olup, mihrap ve minberi çok güzel bir sanat âbidesidir. Paşa Camii, Şah Mescidi, Hanım Camii, Dış Camii, Ulu Camii tarihi camilerdendir. Ak Medrese, Karamanoğlu Alâaddin Ali Bey tarafından 1409'da yaptırılmıştır. Adını kapısındaki beyaz mermerden alır.³⁰

Türklerin 1.071'de Anadolu'ya gelişi ile başlayan Selçuklu devleti egemenliği 1308 yılına dek sürmüştür.

Sosyal Yaşantı: imkânlarının gelişmesi, ekonomik gelişmeyi artırıcı yatırımların yapılması, Üniversite'nin kurulması ve büyümesi sosyal yaşantıyı geliştirmiş, kültür-sanat ve spor etkinliklerini de canlandırmıştır.

Alt Yapı: İlimizin tüm İlçe, kasaba ve köylerinde elektriksiz yerleşim birimi yoktur. Bütün yerleşim birimlerinde su mevcuttur. Beldelerin şebekelerinde ve köylerde yetersiz olanlarda iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır.³¹

Konut Durumu: 1992 yılında Üniversite'nin kurulmasına ve İlin gelişmesine paralel olarak kooperatifleşme yoluyla ya da bireysel olarak yeni konut yapımı da son yıllarda artmıştır. 2002 yılında yapı kooperatifi sayısı 132'e üye sayısı 3.854'e ulaşmıştır.

Sağlık ve Sosyal Hizmetler: Niğde Merkezinde 250 yataklı Devlet Hastanesi, 88 yataklı S.S.K. Hastanesi, Doğum ve Çocuk Bakım Evi, Bor ve Ulukışla ilçesinde 50'şer yataklı Devlet Hastanesi, Bor, Çamardı ve Ulukışla ilçelerindense 10 yataklı Sağlık Merkezi bulunmaktadır. İl Merkezinde Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Bor İlçesinde Fizik Tedavi Rehabilitasyon Merkezi, Altunhisar, Çamardı ve Çiftlik Devlet Hastaneleri inşaatları devam etmektedir. İl genelinde 72 Sağlık Ocağı, 89 Sağlık Evi, 1 Verem Savaş Dispanseri, 2 Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi, Sıtma Savaş Başkanlığı, Halk Sağlığı Laboratuvarı bulunmaktadır. Sağlık kurumlarında 77 Uzman Hekim, 214 Pratisyen Hekim, 11 Diş Tabibi, 253 Hemşire, 242 Ebe, 287 Sağlık Memuru ve Sağlık Teknisyeni görev yapmaktadır. Hekim başına düşen nüfus 1.118'dir. Niğde'de serbest çalışan 68 Eczane bulunmaktadır. Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı olarak Niğde Merkezinde Yetiştirme Yurdu, Bor İlçesinde hayırsever vatandaşlar tarafından yaptırılan 90 kişi kapasiteli Huzur Evi ile 100 kişi kapasiteli 7-12 yaş grubu Çocuk Yuvası bulunmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve

³⁰ Birol Aydemir, "Seçilmiş Göstergelerle Niğde", *Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları*, Ankara, 2013, s. 14.

³¹ <http://www.nigdekkulturturizm.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 03.06.2014.

Dayanışma Vakfınca 2002 yılında İl genelinde 8.712 kişiye 517 Milyar TL. Nakdi ve aynı yardım yapılmıştır.³²

Telekomünikasyon (uzak iletişim): Niğde genelinde toplam santral sayısı 103'e, abone sayısı 74.819'a ulaşmıştır. Faks ve araç telefonu hizmetleri istenilen düzeyde verilebilmektedir. Araç telefon abone sayısı 986, ankesör sayısı 3.345'dir. Cep telefonu ilin büyük bir bölümünde kullanılabilir. 33

İş ve Çalışma Hayatı: Son yıllarda sağlanan ekonomik gelişmeler sonucu başka yörelere göç azalmış ve iş hayatında önemli canlanmalar başlamıştır. Ancak yaşanan ekonomik krizler sanayi işletmelerinde yaklaşık 2500 kişinin işini kaybetmesine neden olmuştur. 11.851 S.S.K'ya tabi aktif sigortalı çalışan, 10.468 adet emekli vardır. Toplam faal iş yeri sayısı 4.439'ya ulaşmıştır. Türkiye İş Kurumuna 2002 yılında 1.678 kişi başvuruda bulunmuş, toplam 1.177 işsiz kurum kanalıyla işe yerleştirilmiştir. Halen 1.807 kayıtlı işsiz bulunmaktadır. Bağ kur sigortalısı olarak 19.768 kişi bulunmaktadır. 8.053 kişiye yaşlılık, malullük ve ölüm aylığı ödenmekte; 62.283 kişiye de sağlık hizmeti verilmektedir.³³

Niğdenin şehir olarak gelişmesi Anadolu Selçuklularından itibaren başlamıştır. Türklerin Bizanslılardan aldığı şehirde mimari mirasın ne olduğu konusunda bilgi yoktur. Şehir merkezinde Anadolu Selçuklu, İlhanlı, Eretna, Karamanoğulları ve Osmanlı dönemlerine ait bir kale, on altı cami ve mescid, bir medrese, bir dergâh, on bir türbe, iki han, bir bedesten, iki hamam, dokuz çeşme ve bir saat kulesi mevcuttur. Anadolu Selçukluları devrinde Niğdenin sur içinde geliştiği anlaşılmaktadır.³⁴

İklimi: Niğde ili karasal iklim kuşağındadır. Niğde ve yakın çevresinin iklim tipini belirlemek amacıyla uygulanan bütün formüller yörenin yarı kurak iklim şartlarının etkisi altında kaldığını göstermektedir.

İç Kale: şehre hâkim olan tepenin üzerine inşa edilmiştir. Kalenin ilk kuruluşu muhtemelen IX. yüzyılda Bizanslılar zamanında olmuştur. Esas şeklini ise Anadolu Selçuklu hükümdarları II. Kılıcarşlan, II. Rükneddin Süleyman Şah ve I. Alâeddin Keykubad dönemlerinde almıştır. Bugün kaleye giriş güney cephesinde yer alan kapıdan giriş sağlanmaktadır. Kalede iç kale, Alâeddin Camii, Hatıroğlu Çeşmesi ve Rahmaniye Camii ile Alâeddin mahallesi bulunmaktadır.³⁵

Murad Paşa Külliyesi: 1661-62 cami, türbe, han, hamam ve çeşmeden oluşmaktadır. Ayrıca 1 Cemâziyelevvel 16 Eylül 1670 tarihli vakfiyeden külliyenin medrese ve

³² <http://www.nigdekulturizm.gov.tr/>, Erişim Tarihi, 03.06.2014

³³ <http://turkkcegitimi.blogcu.com/nigde-sosyal-yapi/918615>, Erişim Tarihi, 04.06.2014.

³⁴ Mehmet Özkarı, "Niğde", *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C, 33, 2007, Ankara, s. 95.

³⁵ <http://turkkcegitimi.blogcu.com/nigde-sosyal-yapi/918615>, Erişim Tarihi, 04.06.2014.

muallimhâneye de sahip olduğu öğrenilmektedir. Külliye elemanlarından çeşme hariç diğerlerinin Murad Paşa tarafından XVII. yüzyılın ortalarına doğru inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.³⁶

Camiler ve Mescidler: Alâeddin Camii 1223, mihraba dik üç nefli gibi düzenlenen yapıda mihrap önü yan yana üç kubbe ile enine bir nef şeklinde ele alınmıştır (bknz. Alaaddin Camii). Sungur Ağa Camii (1335 yılı civarı) İlhanlıların Niğde valisi Sungur Ağa tarafından yaptırılmış olup mihraba dik beş nefli bir yapıdır (bk. Sungur Ağa Camii ve Türbesi). Kible Mescidi 1522-1584 pandantifli kubbeli harim kısmından ibarettir. Dışarı (Çelebi Hüsâmeddin) Camiini XVI. yüzyıl Hüsâmeddin Ağa inşa ettirmiştir. Yapı pandantifli kubbeli harim, üç kubbeli son cemaat yeri ve kuzeybatı köşesinde yer alan tek şerefeli minareden oluşur. Hacı Hasan tarafından yaptırılan Kığılı (Pazar) Camii 1694-95, tromplu kubbeli harimle kuzeydoğu köşesine yerleştirilen tek şerefeli minareden meydana gelir.³⁷

Ak Medrese: Niğdede günümüze kadar sadece, Karamanoğlu Alâeddin Ali Beyin oğlu Ali Bey tarafından yaptırılan Ak Medrese 1409-10 gelmiştir. Dıştan 21,80 × 24,50 m. ölçülerinde olan yapı açık avlulu, eyvanlı ve iki katlı medreseler grubuna girer (bk. Ak Medrese). Dergâh. Zamanımıza ulaşan Esen Bey Dergâhı 1479-80 Hacı Hamza tarafından inşa edilmiştir.

Türbeler ve Kümbetler: Şehirde mevcut olan türbeler farklı planlarda ele alınmış olup tek katlı yapılmıştır. Gündoğdu Türbesinde (1344 yılı civarı) kare gövdenin köşeleri üst kısımda üçer üçgenle pahlanarak on iki kenarlı kısa bir kasnak oluşturulmuştur. Yapı içten tromplu kubbeyle, üstten onikigen piramit külâhla örtülmüştür. Esen Bey Türbesi (XV. yüzyılın ilk yarısı) ve Kemâlî Ümmî Türbesi de 1475-76 yılı civarı kare planlı olup tromplu kubbeyle örtülmüştür. Kemâlî Ümmî Türbesinin doğu cephesine sonradan mescid yapılmıştır. Şah Süleyman Türbesi (XIV. yüzyılın ikinci yarısı) eyvan tipi türbeler grubuna girer.³⁸

Bedesten ve Hanlar: Murad Paşa Külliyesindeki handan başka şehirde iki han daha vardır. Sokullu Mehmed Paşa Bedesteni denilen yapı esasında bir arastadır (1574) yılı civarı Bina, bu türe giren yapıların en uzunlarından biri olup dıştan yaklaşık 14,70 × 76,50 m. ölçülerindedir. Sarı Han 1357, Eretna Beyliği döneminde Hacı Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Yapı tek katlı ve tek nefli düzenlenerek ön mekâna yer verilmemiştir.

Hamamlar: Şehirde Murad Paşa Külliyesindeki hamamdan başka bir hamam daha vardır. Çarşı Hamamı (XVII. yüzyıl) dört eyvanlı ve köşe hücreli hamamlar grubuna girer.

³⁶ <http://turkkceegitimi.blogcu.com/nigde-sosyal-yapi/918615>, Erişim Tarihi, 04.06.2014.

³⁷ Mehmet Özkarcı, "Niğde", *a. g. e.*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C, 33, 2007, Ankara, s. 96.

³⁸ Mehmet Özkarcı, "Niğde", *a. g. e.*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C, 33, 2007, Ankara, s. 96.

Yapı soyunmalık, ılıkık, sıcaklık ve halvetleriyle sıcaklığa bitişik su deposu ve külhandan oluşur.

Çeşmeler: Niğdede zamanımıza toplam dokuz çeşme ulaşmıştır. Bunlar Hatıroğlu 1267-68, Kible Mescidi 1584, Murad Paşa 1710, Sır Ali 1712, Cullaz (XVIII. yüzyılın ilk yarısı), Nalbantlar 1763-64, Dört Ayak 1764-65, Mühürçü 1822-23 ve Kaymakam 1822-23 çeşmeleridir. Hatıroğlu Çeşmesi, Anadolu Selçuklularından günümüze intikal eden birkaç çeşmeden biri olduğu için önemlidir. Hatıroğlu Çeşmesi Hatıroğlu Mesud, Murad Paşa Çeşmesi Abdülgafur Paşa, Dört Ayak Çeşmesi Ebûbekir Ağa, Mühürçü Çeşmesi Seyyid Hâfız Ağa ve Kaymakam Çeşmesi Kaymakam Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır.³⁹

Saat Kulesi: XIX. yüzyılın sonlarında veya II. Abdülhamidin yirmi beşinci senesine istinaden 1901-1902'de yapılmış olduğu sanılmaktadır. İç kalenin güneybatı köşesindeki burcun yarısı yıkılıp içi doldurularak üstüne inşa edilmiştir. Minare biçimini andıracak şekilde yapılan ve dört bölümden oluşan kule burçtan itibaren yaklaşık 20 m. yüksekliğindedir ve alttan yukarıya doğru hafifçe incelmektedir. Yapı halen fonksiyonunu sürdürmektedir. Kaynaklarda ayrıca elli dokuz cami ve mescid, sekiz medrese, iki imaret, bir türbe, on dört tekke ve zâviye, iki han ve bir bedestenin ismi tesbit edilmiştir.⁴⁰

³⁹ Mehmet Özkarcı, "Niğde", *a. g. e.*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C, 33, 2007, Ankara, s. 97.

⁴⁰ Mehmet Özkarcı, "Niğde", *a. g. e.*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C, 33, 2007, Ankara, s. 98.

II. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN DEMOGRAFİK BULGULARI

A. ÖRNEKLEMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1. Örneklemin Cinsiyet ve Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

İnsanlar cinsiyet olarak temelde erkek ve kadın olarak ikiye ayrılmaktadır. Osmanlı evlerinde kadınların haklarını savunmak için mahkemelere gidemedikleri, haklarını savunamadıkları iddialarının doğru olmadığı aşağıdaki tablodan da anlaşılabilir. Osmanlı ailesi üzerinde yapılan incelemelerde de kadınların, çekirdek ailenin erkek bireyleriyle tartışma içinde yer alabildikleri görülmektedir. Niğde kadınlarının, haklarını korumak için örnekleme kadınların %25 oranında yer almaları onların mahkemelere gittikleri anlamına gelmektedir.

Tablo 1: Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

| Cinsiyet | N | % |
|----------|-----|-----|
| Erkek | 297 | 75 |
| Kadın | 99 | 25 |
| Toplam | 396 | 100 |

Tablo 1’de görüldüğü gibi 1894-1897 yıllarında Niğdede yaşayanlar arasında mahkemeye müracaat edenlerin karar kayıtlarını ihtiva eden 12 numaralı şer’iye-i sicillinde cinsiyet dağılımının %75’i (297 kişi) erkeklerden, % 25 (99 kişi) kadınlardan oluşmaktadır. Buna göre Osmanlı toplumunda orta çağda modern çağda farklı açılardan hemen hemen her toplumda devam eden bir sorundur. İnsanların yaşamında cinsiyet çeşitli farklılıklara yol açtığı gibi onların içinde doğup büyüdüğü yerleşim yerlerinin de yaşamlarında etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Osmanlıda kadın, aile içinde oldukça önemli bir konuma sahiptir.

“Ekonominin toplum içinde en küçük döngüsünü oluşturan aile kadın ve erkeğin ortak katkıları ile ayakta durur. Osmanlı ailesinde özellikle kırsal alanda kadın erkeği ile birlikte

evin dışında tarlada, bahçede çalıştığı gibi evin içinde de diğer kadınsal görevlerini yerine getirirdi. Şehirde ise ekonomik yönden varlıklı kadınlar, evlerinde cariyelere ev hizmetini gördürürken aynı zamanda sahip olduğu mal varlığını çeşitli şekillerde işleterek ekonomik hayata katkıda bulunurdu. Ekonomik durumu kötü olan kimsesiz bir hanım için şehirde yaşamak zordu. Osmanlı toplumunda kadınlar, toplum yaşamının getirdiği zorunluluklar ve kendilerinin sahip olduğu bazı özellikler dolayısıyla ekonomik yaşamın bir parçası oldular".⁴¹ Bu çalışmanın amacı, Osmanlı toplumunda kadının yerini ortaya koymaktan çok sayısal katkılarını incelemektir. Bu sayıyı da yukarıdaki tablo 1’de görülmektedir.

Araştırmanın konusuyla alakalı olarak söz konusu dönemde Niğde Şer’iyye sicilinde köylü örneklemin şehirlilerden fazla oranda yer almasıdır. Yerleşim yeri ile alakalı dağılımları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

| Yerleşim Yeri | N | % |
|---------------|-----|-------|
| Köy | 214 | 54,04 |
| Şehir | 182 | 45,95 |
| Toplam | 396 | 100 |

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırma konusunun ilgili olduğu yerleşim yeri ve zaman aralığında yaşayanlar arasında mahkemeye müracaat edenlerin karar kayıtlarını ihtiva eden 12 numaralı şer’iyye-i sicilinde yerleşim yeri dağılımının % 54,04’ü (214 kişi) köylülerden, % 45,95’i (182 kişi) şehirlilerden oluşmaktadır. Bu oranları birbiriyle karşılaştırdığımızda net bir fark bulunmamakla beraber köylülerde % 8’lik bir fark gözlenmektedir. Tablo 2’den anlaşılacağı üzere o yıllarda Osmanlı toplumunda kırsalda yaşayanların bireysel, sosyal ve ailevi hususlarda haklarını arama konusunda mahkemeleri kullanabildikleri ve mahkemeye müracaat eden her iki kişiden birinin kırsalda yaşayan bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 2’ye göre örneklemin %100’ü doğumdan itibaren Niğde de ikamet edenlerden oluşmaktadır. İnsanların ikamet ettikleri yerleşim yeri yani doğup büyüdüğü şehir veya kırsal kesim de onların yaşamlarında etkili olmaktadır.⁴² Dini tutumların oluşumu, gelişimi ve değişiminde bireyin yaşadığı sosyal çevrenin önemli bir etkisi bulunmaktadır.⁴³

⁴¹ Emine Dengeç, *Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları*, 2010, s. 9.

⁴² Yakup Coştu, *Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)*, Ankara, 2011, ss. 116- 117.

⁴³ Yakup Coştu, *a.g.e.*, Ankara, 2011, s. 162.

“Sosyal yerleşmenin oluştuğu gelişmiş bütün toplumların çekirdeğini meydana getiren şehir siyasi, ekonomik, kültürel ve dini açıdan yoğun faaliyetlerin meydana geldiği merkezdir. Şehirlerde iskân ünitesi olarak görülen mahalleler, ikamet eden insanların yaşam ve idarî açıdan da alt birimidir. Sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan bakıldığında şehir, sosyal hayatın mesleklere, iş bölümlerine, farklı kültürel gruplarına göre organize edildiği, müesseselerinin kesinlik kazandığı, girift insan ilişkilerinin bütün bir günlük hayata tesir ettiği yerleşme merkezi olarak görülmektedir. Mahalleler şehirde ikamet eden insanların yaşam ve idarî açıdan da en alt birimidir. Mahalle birbirini tanıyan, birbirlerinin hareketlerinden sorumlu ve dayanışma içinde bulunan kişilerin oluşturduğu topluluğun yaşadığı yerdir. Osmanlı şehirlerinde mahallenin nasıl oluştuğunu anlamak için Osmanlılarda şehirlerin meydana gelişini hatırlamak gerekmektedir. Osmanlılarda şehirler “dâhil-i kal’a ve haric-i kal’a” olarak iki kısma ayrılmaktadır. Dâhili kalede, idarecilerle ileri gelenler ve zanaatkâr sahipleri oturuyordu. Harici kalade ise zirai faaliyetlerine bulunanlar, dışarıdan gelen kişiler kurdukları pazarlar, bazı takke ve zaviyeler bulunuyordu”.⁴⁴

2. Örneklemin Medeni Durum ve Mesleklerine Göre Dağılımı

Araştırmanın konusuyla ilgili Niğde şer’iyye sicilinde yer alan örneklemin medeni durumuyla alakalı dağılımları Tablo 3’te şöyle yer almaktadır.

Tablo 3: Örneklemin Medeni Durumuna Göre Dağılımı

| Medeni Durum | N | % |
|--------------|-----|-------|
| Bekâr | 42 | 10,60 |
| Evli | 348 | 87,87 |
| Boşanmış | 6 | 1,51 |
| Toplam | 396 | 100 |

Örneklemin medeni durum dağılımında %10,60’ı (42 kişi) bekârlardan, %87,87’si (348 kişi) evlilerden ve %1,51’i (6 kişi) boşananlardan oluşmaktadır. İlgili dönemde Niğde de daha çok evli kimselerin mahkemeleri kullandıkları veya evli kimselerle ilgili konu ve problemlerin mahkemeye yansıdığı anlaşılmaktadır. Evlenen insanların doğal olarak sosyal

⁴⁴ Abdulkadir Gül, “Temettuat Defterlerine Göre Pasinler’in (Hasankale) Sosyal ve Ekonomik Yapısı”, *Karadeniz Araştırmaları*, C. 6, S. 23, 2009, ss. 82-83.

sorumluluklarının ve rollerinin artması ve daha fazla olması sebebiyle doğal olarak onların problemleri mahkemelere yansımıştır denilebilir.

Medeni durum bireylerin toplumsal statüsünü gösteren ölçütlerden biridir. Bireyin bekâr, evli ve dul ya da boşanmış olmalarına göre toplumda oynadığı roller farklılaşmaktadır. Bekârlıktan evliliğe geçiş, evlilikten dullağa veya boşanmaya geçiş, bu süreçlerin her biri, bireyin toplumsallaşma deneyimini çeşitlendiren unsurlardır. Çünkü birey evlendiğinde, eşi öldüğünde ve boşandığında daha önce tecrübe etmediği yeni durumlarla (sosyo-ekonomik değişimler, sosyal sınıf değişimi, karı koca ilişkileri, çocuk sorumluluğu, yalnızlık hissi vb.) karşılaşabilmektedir.⁴⁵

İnsanların hayatlarını kazanabilmek için icra etmeye çalıştıkları meslekleri de onların sosyal, kültürel ve dini yaşamlarını etkilemektedir. Bu nedenle araştırmanın konusuyla ilgili Niğde şer'iyeye sicilinde yer alan katılımcıların mesleki durumuyla alakalı dağılımları Tablo 4'te görüldüğü üzere tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 4: Örneklemin Mesleklerine Göre Dağılımı

| Meslek | N | % |
|------------------|-----|-------|
| Asker | 28 | 7,07 |
| Tüccar | 65 | 16,41 |
| Çiftçi | 4 | 1,01 |
| İmam veya Molla | 2 | 0,50 |
| Devlet görevlisi | 8 | 2,02 |
| Bilinmiyor | 288 | 72,72 |
| Toplam | 396 | 100 |

1894-1897 yıllarını kapsayan 12 numaralı Niğde şer'iyeye sicilinden elde edilen verilerden oluşan Tablo 4'te görüldüğü gibi örneklemin Mesleğine göre dağılımı %7,07'si (28 kişi) asker, %16,41'i (65 kişi) tüccar, %1,01'i (4 kişi) çiftçi, %0,50'si (2 kişi) imam veya molla, %2,02'si (8 kişi) devlet görevlisi olup %72,72'sinin (288 kişi) de meslek gurupları bilinmemektedir. Tablo 4'e bakıldığında mesleği bilinenler arasında tüccarların en yüksek oranda yer aldıkları gözlenmektedir.

Bireyin toplumsallaşması eğitiminin tamamlanmasından sonra bitmemekte, meslek yükümlülüğü ve diğer yetişkin rolleri boyunca da devam etmektedir. Meslek rolünün sosyalleşme üzerindeki etkisiyle ilgili çalışmalar sürecin farklı sonuçları üzerine

⁴⁵ Yakup Coştu, *a.g.e.*, s. 150.

odaklanmaları yönünden tabakalaştırabilmektir. Kimi araştırmalar, iş meslek rolünün bizzat kendisinin toplumsallaşmasıyla ilgilenirken, diğerleri ise, mesleğin bir yetişkin yaşamındaki önemli rolüyle ilgilenmektedir. Kişilerin meslek durumları ve buna bağlı olarak ait oldukları toplumsal tabakanın dini yaşayış üzerindeki etkileri büyüktür.⁴⁶

Orhan Büyükün Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortalarında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat adlı çalışmasında meslek gurupları; Voynuk, Kadı, Racil, Cüdi, Bevvabı Sultani, Müderris, İmam, Müezzin, Acem oğlanı sipahiyan ve müteveli olarak bilinmektedir.⁴⁷ Bizim yaptığımız Niğde şer'iyye sicilinde ise genel adıyla meslek gurupları asker, tüccar, çiftçi, imam, molla, memur, esnaf olarak bilinmektedir.

3. Örneklemin Dini Mensubiyet, Sıfatlarına ve Çocukları'nın Cinsiyet Durumlarına Göre Dağılımı

Niğde şer'iyye sicilinde yer alan örneklemin dini mensubiyetleriyle alakalı dağılımları Tablo 5'te şöyle yer almaktadır.

Tablo 5: Örneklemin Dini Mensubiyetleri'nin Dağılımı

| Dini | N | % |
|-------------|-----|-------|
| Müslüman | 262 | 66,16 |
| Gayrimüslim | 134 | 33,83 |
| Toplam | 396 | 100 |

Dini mensubiyet dağılımının %66,16'sı (262 kişi) Müslüman ve %33,83'ü (134 kişi) Gayr-ı Müslim şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla o dönemde mahkemeye müracaat edenler arasında her üç kişiden biri Gayr-ı müslimdir. Bu durum Osmanlı Toplumunun yerleşim yerlerinden biri olan Niğdede Gayr-ı Müslimlerin önemli oranda Müslümanlarla birlikte yaşayabildiklerini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca Gayr-ı Müslümlerin söz konusu dönemde Osmanlı Mahkemelerinin adaletine güvenerek haklarının korunmasında büyük ölçüde kullandıklarını göstermektedir.

⁴⁶ Yakup Coştu, *a.g.e.*, s. 160.

⁴⁷ Orhan Büyük, Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortalarında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat, *Trakya Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Edirne, 2009, s. 52.

Araştırmamızı ilgilendiren dönemde Niğde şer'iyye sicillerinde körneklemin belirleyebilen sıfat durumları Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6: Örneklemin Bazı Toplumsal Sıfatlarına Göre Dağılımı

| Sıfatı | N | % |
|------------|-----|-------|
| Ağa | 34 | 8,58 |
| Molla | 15 | 3,78 |
| Efendi | 52 | 13,13 |
| Hacı | 44 | 11,11 |
| Paşa | 4 | 1,01 |
| Bilinmiyor | 246 | 62,12 |
| Toplam | 396 | 100 |

Örneklemin % 8,58'i ağa, % 3,78'i molla, % 13,13'ü efendi, % 11,11'i hacı, % 1,01'i paşa oldukları ve % 62,12'sinde hangi statü gurubuna ait olduğu bilinmiyor. Tablo 6'ya göre efendi statüsünde olanların, hacı olanlara göre biraz fazla ve ağa ve molla statüsünde olanların paşalara göre biraz daha fazla oranda oldukları gözlenmektedir. En üst seviyede yetki, itibar sahibi olan efendi, ağa, paşa, hacı ve mollaların toplumdaki yerleri ve itibarları güçlüdür ve bu durum günümüz toplumsal Osmanlı ailesinin 18.yüzyılda Konyada demografik yapısıyla alakalı yapılan çalışma da tespitlerimizi destekler mahiyettedir. Bireyin mesleği de onun sosyal statüsünü belirleyen kıstaslardan (ölçüt) biridir. Meslek, kişinin eğitim düzeyini, kabiliyetini ve sosyal ilişkilerini ekonomik gelirini ve yaşadığı sosyal çevreyi ifade eder.⁴⁸ Sosyal statü toplumun içerisinde bireylerin mensup olduğu sosyal tabakalar arasında ekonomik ve kültürel farklılıklar, toplumsallaşma deneyiminin çeşitlenmesine neden olabilmektedir. Ait olunan sosyo-ekonomik tabaka, dini sosyalleşme, hatta ailelerin çocuk sayısına varana kadar etkili olabilmektedir.⁴⁹

⁴⁸ Hayri Erten, *a.g.e.* s. 63.

⁴⁹ Yakup Coştu, *a.g.e.*, s. 163.

Üzerinde çalışılan söz konusu Niğde şer'iyye sicilinde belirlenebilen örneklemin çocukların cinsiyet durumları Tablo 7'de yer almaktadır. Ailelerin çocuklarının cinsiyetleri yaşamları etkili olabilmektedir.

Tablo 7: Örneklemin Çocuklarının Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

| Çocukların Cinsiyet Durumu | N | % |
|------------------------------|------------|------------|
| Sadece Kız Çocuğu var | 49 | 12,37 |
| Sadece Erkek Çocuğu var | 55 | 13,88 |
| Çocuk Yok veya Bilinmiyor | 159 | 40,15 |
| Hem Kız Hem Erkek Çocuğu Var | 132 | 33,33 |
| Toplam | 396 | 100 |

Örneklemin %12,37'sinin sadece kız çocuğu var, %13,88'inin sadece erkek çocuğu, %40,15'inin çocuğunun olmadığı veya bilinmediğ ve %33,33'ünün de hem kız, hem de erkek çocuklarının olduğu şeklindedir. 1894-1897 yıllarında Niğdede her üç aileden birinin çocuğu yok veya bilinmemektedir.

Araştırma konusuyla ilgili olarak söz konusu Niğde Şer'iyye sicilinde yer alan örneklemin cinsiyetine göre meslek dağılımı Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8: Örneklemin Cinsiyete Göre Meslek Dağılımı

| Cinsiyet | Meslek | | | | | | |
|---------------|--------|--------|--------|-----------------|------------------|------------|------|
| | Asker | Tüccar | Çiftçi | İmam veya molla | Devlet görevlisi | Bilinmiyor | % |
| Erkek | 28 | 60 | 4 | 2 | 6 | 197 | 297 |
| | %9,42 | %20,20 | %1,34 | %0,67 | %2,02 | %66,32 | %100 |
| Kadın | 0 | 5 | 0 | 0 | 2 | 92 | 99 |
| | %0 | %5,05 | %0 | %0 | %2,02 | %92,92 | %100 |
| Toplam | 28 | 65 | 4 | 2 | 8 | 289 | 396 |
| | %7,07 | %16,41 | %1,01 | %0,50 | %2,02 | %72,97 | %100 |

Örneklemin cinsiyetlerine göre meslek dağılımında Tablo 8'e göre erkeklerin %9,42'si asker, %20,20'si tüccar, %1,34'ü çiftçi, %0,67'si molla veya imam, %2,02'si devlet görevlisi

ve %66,32'sinin hangi meslek guruplarına ait olduğu bilinmemektedir. Kadınların %5,05'i tüccar iken, askerlik ve çiftçilik, molla veya imamlık yapanların bilgisi mahkeme kayıtlarında zikredilmediği görülmüştür. Kadınların %2,02'i oranında devlet görevlisi katagorisinde yer aldığı tespitine varılmıştır. %92,92'sinin de hangi meslek guruba ait olduğu bilinmemektedir. Görüldüğü üzere erkekler arasında askerler ve tüccarların oranı, çiftçi, imam veya molla ve devlet görevlilerin oranlarından yüksektir. İlgili dönemde yaşayan her 10 kişiden altısının mesleği şer'iyeye defterinde bilinmemektedir. Tablo 8'e bakıldığında mesleği bilinenler arasında tüccarların en yüksek oranda yer aldıkları gözlenmektedir. Tablo 8 incelendiğinde insanların yaşamında cinsiyet çeşitli farklılıklara yol açtığı gibi onların sosyal statülerini etkilemektedir. İlgili dönemde meslek sahibi olanlar arasında kadınların az olduğu anlaşılmaktadır. O dönemde kadınlara şartların uygun olmamasından dolayı onların her türlü meslekler icra etmesi mümkün olmamıştır. Kadınlar tarafından çok ilgi gören meslekler arasında devlet görevlisi ve ticaret olmuştur. Erkeklerle gelince durum farklıdır, aile büyüğü olması hasebiyle erkekler hemen hemen her türlü meslek ve sosyal statülere sahip olabilmıştır. Meslekler arasında en popüler meslek de askerlik, ticaret ve devlet görevlisi olmuştur.

Araştırma konusuyla alakalı olarak söz konusu Niğde Şer'iyeye sicilinde yer alan örneklemin cinsiyetlerine göre dini mensubiyet dağılımları Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9: Örneklemin Cinsiyete Göre Dini Mensubiyet Dağılımları

| Cinsiyet | Dini mensubiyet | | % |
|----------|-----------------|---------------|------|
| | Müslüman | Gayr-i Müslim | |
| Erkek | 210 | 86 | 297 |
| | %70,70 | %28,95 | %100 |
| Kadın | 51 | 48 | 99 |
| | %51,51 | %48,48 | %100 |
| Toplam | 261 | 134 | 396 |
| | %65,90 | %33,83 | %100 |

Örneklemin cinsiyetlerine göre dini mensubiyet dağılımında Tablo 9'a göre ilgili dönemde Niğdede ikamet eden erkeklerin % 70,70'i Müslüman aileler iken % 28,95'i Gayr-i

Müslim ailelerdir. Kadınların % 51,51'i Müslüman aileler iken, % 48,48'i Gayr-ı Müslim ailelerdir. O dönemde erkekler arasında mahkemeye müracaat eden her on örneklemden yedisi Müslüman üçü Gayr-i Müslimdir. Kadınların ise her iki kişiden biri Gayr-i Müslim ailelerdir. Dini mensubiyet bakımından farklı iki sınıftan biri olan Gayr-ı Müslim ailelerden veya aile üyelerinden İslamı kabul ederek Müslüman ailelere veya üyelere katılanlar olmuştur. Ortak hayat tarzları Gayr-ı Müslimlerin İslamı seçmelerine neden olmuştur. Cinsiyet farklılıkları ile dini yönelim arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilmektedir. Dini yönelimdeki cinsiyetler arası farklılık hiç kuşkusuz, erkek ve kadın bireylerin farklı dini toplumsallaşma deneyimlerine sahip olmalarıyla ilintilidir. Kadınların ve erkeklerin dini toplumsallaşma biçim ve düzeyleri onların dini tutum ve davranışlarının farklılaşmasına neden olabilmektedir.⁵⁰

Araştırma konusuyla alakalı olarak söz konusu dönemde Niğde Şer'iyeye sicilinde yer alan örneklemin cinsiyetlerine göre gelir durumları dağılımı Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10: Örneklemin Cinsiyete Göre Gelir Dağılımı

| Cinsiyeti | Gelir Durumu | | | | % |
|-----------|--------------|--------|--------|------------|------|
| | Fakir | Orta | Zengin | Bilinmiyor | |
| Erkek | 68 | 75 | 63 | 89 | 297 |
| | %22,89 | %25,25 | %21,21 | %29,96 | %100 |
| Kadın | 17 | 37 | 20 | 25 | 99 |
| | %17,17 | %37,37 | %20,20 | %25,25 | %100 |
| Toplam | 85 | 112 | 83 | 113 | 396 |
| | %21,51 | %28,35 | %21 | %28,60 | %100 |

Örneklemin %22,89'u fakir, %25,25'i orta halli, %21,21'i zengin ve %29,96'sı da geliri bilinmeyen katagorisinde yer almaktadır. Kadınların ise %17,17'si fakir, %37'37'si de orta halli, %20,20'si zengin ve %25,25'i de gelir durumu bilinmeyen katagoride bulunmaktadır. Tablo 10'nun verilerini, incelediğimizde şer'iyeye sicilinde aile ile alakalı farklı davalar arasında gelirleri belirlenebilen kadın ve erkeklerden elde edilmiş, 396 kişiden oluşmaktadır. Bilindiği gibi dikkati çeken nokta, her gelir gurubunda kadınların yer alabilmeleridir. Tablo 10'a göre kadınlar zengin katagorisinde erkekle hemen hemen eşit oranda yer almaktadır, orta gelir gurubunda erkeklerden daha yüksek oranda yer almakta, fakir

⁵⁰ Yakup Coştu, *a.g.e.*, ss. 141-143.

katagorisinde ise daha az oranda bulunmaktadır. Fakat kadının ailenin geçim masrafı ile sorumlu olmaması veya başka bir deyişle, ekonomik bakımdan kadının erkeğe kıyasla ailedeki sorumluluk oranı dikkate alındığında gelir biriktirme açısından ailedeki kadının gelir düzeyinin oldukça iyi durumda olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu dönemde kadınların Niğde ailesindeki ekonomik bakımdan statüsünün yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Modern toplumların en özgürlükçüleri arasında yer alan İngilterede kadına mal edinebilme gelirlerine sahip olabilmeye hakkının 1870'den sonra verildiği ve bu alanda erkekle eşitliğin tam olarak 1925'te gerçekleştirildiği göz önüne alındığına, söz konusu dönemde Niğde ailesinde kadının ekonomik pozisyonunun ne kadar iyi durumda olduğu görülmektedir. Söz konusu dönemde karı ile kocanın ailedeki ekonomik statüleriyle alakalı elde edilen tespit ve gözlemlere göre, kadının gerek ekonomik, gerekse sosyal haklarını temin etmede, ailenin üyelerini mahkemeye dava edebildiği ve ailede erkek ve kadının mal varlığı ayrılığı prensibinin çoğunlukla geçerli bir ilke durumunda olduğu doğrulandığını söyleyebiliriz.⁵¹

İnsanların mesleklerini durumları dolayısıyla bir bakıma gelir durumlarını onların yaşadıkları ve yerleştikleri yaşam biçimlerini ve meslekleri de etkilenmektedir. Araştırma konusuyla alakalı olarak söz konusu Niğde Şer'iyye sicilinde yer alan örneklemin yerleşim yerine göre meslek dağılımı Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Meslek Dağılımı

| Y. Yeri | Meslek | | | | | | % |
|---------|--------|--------|--------|-----------------|------------------|------------|--------|
| | Asker | Tüccar | Çiftçi | İmam veya molla | Devlet görevlisi | Bilinmiyor | |
| Köy | 20 | 37 | 0 | 2 | 3 | 152 | 214 |
| | %5,05 | %9,34 | %0 | %0,50 | %0,75 | %38,38 | %54,02 |
| Şehir | 8 | 28 | 4 | 1 | 5 | 136 | 182 |
| | %2,02 | %7,07 | %1,01 | %0,25 | %1,26 | %34,34 | %45,95 |
| Toplam | 28 | 65 | 4 | 3 | 8 | 288 | 396 |
| | %7,07 | %16,41 | %1,01 | %0,50 | %2,02 | %72,72 | %100 |

Örnekleminizin %9,34'ü asker, %17,28'i tüccar, %0 çiftçi, 0,46'sı imam veya molla, %1,40'ı devlet görevlileri ve %71'i hangi mesleğe mensup olduğu bilinmemektedir. Hangi mesleğe sahip olduğu bilinmeyenlerin çiftçi hayvancı olma ihtimalleri oldukça yüksektir.

⁵¹ Hayri Erten, *a.g.e.*, ss. 83-84.

Şehirlilerin %4,39'u asker, %15,38'i tüccar, %2,19'u çiftçi, %0,54'ü imam veya molla, %2,74'ü devlet görevlisi ve %74,72'sinin de hangi meslek gurubuna ait olduğu bilinmemektedir. Tablo 11'e bakıldığında mesleği bilinen köylüler arasında askerleri ve tüccarların en yüksek oranda yer aldıkları, şehirlilerde ise tüccarların en yüksek oranda yer aldıkları gözlenmektedir. İnsanlar yaşamlarında çok çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu bağlamda onların içinde doğup büyüdüğü yerleşim yerlerinin de yaşamlarında etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Tablo 11 incelendiğinde köylüler ve şehirliler arasındaki mesleki açıdanda orantısız olarak farklılık gözlenmektedir. Tabloy'a bakıldığında şehirlilere göre köylüler askerliği ve ticareti daha fazla tercih etmişlerdir. Ancak dikkat çeken bir husus şudur şehirlilerin %2,2'i çiftçiliği tercih etmiştir. Netice itibarıyla Niğde de ilgili dönemde askerlik ve ticaretin en yüksek oranda yer aldıkları görülmektedir.

Osmanlı toplumu yerleşme yerine göre; şehirliler, köylüler şeklinde ikiye ayrılmıştır.

1- Şehirliler: burada askerler, tacirler, esnaflar, seyyar satıcılar, memurlar, devlet görevlileridir. Şehirde yaşayan bu guruplar yönetim, adalet, üretim, ticaret ve zanaat işlerine, bakarak geçimlerini sağlarlardı.

2- Köylüler: Osmanlı ekonomisinin temeli, tarıma ve çiftçiliktir. Köylü işlediği toprağa karşılık çiftçilik vergisi öderdi. Kanunların yükümlülükleri dışında köylüler hür ve bağımsızdı.⁵² Yerleşim birimlerinde insanların yaşama fırsatları onların onların çeşitli durum ve özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin dini mensubiyetleri onların yerleşim yeri olarak hangi tür birimi tercih edecekleri üzerinde olabilmektedir. Bu bakımdan Tablo 11 ile ilgili olduğu dönemde söz konusu yerleşim yeri Niğde'de yerleşim yerlerine göre dini mensubiyet dağılımı ele almaktadır.

“Gayr-ı Müslim ailelerin, Müslüman aileler tarafından sosyal alandan dışlanmayıp; aksine toplumsal hayata dâhil edildikleri, Gayr-ı Müslim ailelerin ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden anlaşılmaktadır.”⁵³

Tablo 12: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Dini Mensubiyetleri'nin Dağılımı

| Y. Yeri | Dini | | % |
|---------|----------|---------------|------|
| | Müslüman | Gayr-ı Müslim | |
| Köy | 119 | 95 | 214 |
| | %55,60 | %44,39 | %100 |
| Şehir | 142 | 39 | 182 |

⁵² <http://osmanli-toplumu.bunedir.org>. 11: Erişim Tarihi, 06.06. 2014

⁵³ Hayri Erten, *a.g.e.* s. 136.

| | | | |
|---------------|--------|--------|------|
| | %78,02 | %21,42 | %100 |
| Toplam | 261 | 134 | 396 |
| | %65,90 | %33,83 | %100 |

Örneklemin %55,60'ı Müslüman ailelerden köy %44,39'u Gayr-ı Müslim ailelerden oluşmaktadır. Şehirde de yaşayan ailelerin %78,02'si Müslüman iken, %21,42'si Gayr-ı Müslimlerdir. Tablo 12'den anlaşılan; Gayr-ı Müslim ailelerin hem kırsalda hemde şehirde yaşam sürebilmiş olduklarıdır. Bu durum ise Gayr-ı Müslim ailelerin sosyal alanda dışlanmadıklarına ve küçük görülmediklerine işaret etmektedir. Müslüman aileler Gayr-ı Müslimlere göre orantısal olarak şehirde daha fazla yaşam sürdürmektedir. Yaklaşık her on kişiden neredeyse üçünün Gayr-ı Müslim bir aileye mensub olduğu anlaşılmaktadır.

İlgili dönemde yaşayan insanların yerleşim şartları ve tarzlarıyla dini mensubiyetleri arasında bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Şer'iyye sicillerinden elde edilen bilgilere göre, evlerin durumu, fiyatları, evlerde kullanılan eşyalar hakkında da önemli verilere ulaşılabilmek mümkündür. Kırsal kesimde Niğde halkı incelediğimiz dönemde çoğunlukla Müslümanlar ve Gayr-ı Müslimler "bir bâb" olarak belirtilen evlerde yaşamaktaydılar. Bu evlerin büyük çoğunluğunun "bir katlı" olarak ifade edilen, evler olduğu gelir seviyesi yüksek ve itibarlı kimselerin yaşadığı evler ise köylerde de iki katlı olduğu anlaşılmaktadır. Evler şehirde ise "fevkani ve tahtani, فوقانی و تحتانی" iki katlı olarak ifade edilmektedir. Belirtilmesi gereken bir diğer özellik ise evlerin çok odalı olmadıklarıdır. Evler çoğunlukla bir göz ya da iki göz odadan oluşmaktaydı. Bazen de nadir olarak üç gözlü evlere rastlanmaktadır. Kırsal kesimde diğer yandan bu evlerin etrafını genellikle bir avlu çevrelemekte ve buralarda meyveli ve meyvesiz çeşitli ağaçlar bulunmaktaydı. Evlerin fiyatları, bulunduğu mahalleye, mevkiine, özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir. Şer'iyye sicillerinde evlerde kullanılan eşyalara ilişkin birçok bilgiler bulunmaktadır. Belgelerden elde edilen bilgilerle evde kullanılan eşyaların, mutfakta, oturma odasında, yatak odasında kullanılan eşyalar olarak sınıflandırıldığı görülmektedir.⁵⁴

⁵⁴ Güven Dinç, "Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya'da Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 17, 1980, s. 15.

Bireylerin yaşam şartları ve yerleşim yeri onların gelir durumlarını etkilemektedir. Dolayısıyla ailelerin gelir seviyesi de yerleşim yerlerine göre çeşitlenebilmektedir. Tablo 13 ilgili dönemde ailelerin yerleşim yerine göre gelir dağılımlarını göstermektedir.

Tablo 13: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Gelir Dağılımı

| Y. Yeri | Gelir Durumu | | | | Toplam |
|---------|------------------|-------|--------|------------|--------|
| | Fakir | Orta | Zengin | Bilinmiyor | |
| Köy | 43 | 79 | 41 | 49 | 214 |
| | 20,1% | 36,9% | 19,2% | 22,9% | 100,0% |
| Şehir | 42 | 33 | 42 | 64 | 182 |
| | 23,1% | 18,1% | 23,1% | 35,2% | 100,0% |
| Toplam | ⁵⁵ 85 | 112 | 83 | 113 | 396 |
| | 21,5% | 28,3% | 21,0% | 28,5% | 100,0% |

Örneklemin %20,1'i fakir, %36,9'u orta halli, %19,2'i zengin tabakasında yer almakta ve %22,9'unun durumu bilinmemektedir. Şehirliyle gelince %23,1'i fakir, %18,'i orta halli, %23,1'i zengin katagorisinde yer almaktadır. %35,2'inde gelir seviyesi bilinmemektedir. Bu durum ailelerin ekonomik açıdan farklı tabakalarda yer alabildiklerinde işaret etmektedir. Ayrıca ailelerin iktisadi yönden tabakalaşması farklılık arz etmektedir. Aile üyelerinin gelirleri, tüm toplumda olduğu gibi farklılık gösterebilmektedir. Tabloya göre Osmanlı'nın bir parçası olan Niğde yerleşimindeki bu tespitler ekonomik bakımdan tarım toplumu ailesi olduğu gerçeğiyle de örtüşmektedir. Tarım ve toprağa dayalı iktisadi yaşam tarzında üst tabakanın statü sembolleri, tarla veya büyük hayvan sürüleri olduğu paradigmasından (değerler dizisi) hareketle, köylü aileleri, şehirli ailelere göre, iktisadi bakımdan iyi durumda olmaları, yadırganacak bir durum olmasa gerektir.⁵⁶

⁵⁶ Hayri Erten, *a.g.e.* s. 147.

İlgili dönem Niğde şer'iyeye sicillerinden belirlenebilen mahkemeye muracaat eden katılımcıların medeni durumuna göre gelir dağılımı şöyle verilmektedir

Tablo 14: Örneklemin Medeni Durumuna Göre Gelir Dağılımı

| Medeni Durumu | Gelir Durumu | | | | Toplam |
|---------------|--------------|---------|---------|------------|--------|
| | Fakir | Orta | Zengin | Bilinmiyor | |
| Bekâr | 4 | 21 | 6 | 11 | 42 |
| | % 9,52 | % 50 | % 14,28 | % 26,19 | % 100 |
| Evli | 81 | 89 | 75 | 101 | 348 |
| | % 23,27 | % 25,57 | % 21,55 | % 29,02 | % 100 |
| Boşanmış | 0 | 2 | 2 | 2 | 6 |
| | % 0 | % 33,33 | % 33,33 | % 33,33 | % 100 |

Örnekleminizin %9,52'si fakir, %50'si orta halli, %14,28'i zengin katagorisinde yer almakta ve % 26,19'unun de katagorisi bilinmemektedir. Evlilerin ise %23,27'si fakir, %25,57'si orta hall, %21,55'i da zengin tabakada bulunmakta ve %29,02si'nin da gelir durumu bilinmemektedir. Boşananlar fakir katagorisinde hiç yok iken orta halli, zengin ve gelir durumu bilinmeyen katagorisinde %33,33 oranın'da yer almaktadır. Tablo 14'a göre evlenen insanların doğal olarak sosyal sorumlulukları'nın ve rolleri'nin artması sebebiyle gelir temin etme gayret ve imkânları da artmaktadır. Tablo 14'a göre evli olanların bekârlara göre zengin katagorisinde biraz daha fazla oranda yer aldıkları görülmektedir. Bu durumda araştırmamızın ilgilendiği dönemde Niğde de evli ailelerin, bekâr aileleri ekonomik açıdan ikinci sınıf aileler olarak gördüklerini söylemek mümkün gözükmemektedir. Tablo 14'a bakıldığın'da boşanan bireylerin sosyal alandan dışlanmayıp, aksine toplumsal hayatta dâhil edildikleri kanaatine varılabilir.

İnsanların meslekleri, yerleşim yeri, fakir zengin olması ve farklı cinsten olması sahip olduğu meslek gurupları bu konuda önemli etkenlerdendir. Söz konusu dönemde meslekleriyle insanların sosyal statüsünü karşılaştırmamıza Tablo 15 yardımcı olacaktır.

Tablo 15: Örneklemin Mesleklerine Göre Gelir Dağılımı

| Meslek | Gelir Durumu | | | | Toplam |
|------------------|--------------|--------|---------|------------|--------|
| | Fakir | Orta | Zengin | Bilinmiyor | |
| Asker | 7 | 6 | 10 | 5 | 28 |
| | %25 | %21,42 | %35,71 | %17,85 | % 100 |
| Tüccar | 15 | 23 | 6 | 21 | 65 |
| | %23,07 | %35,38 | %9,23 | %32,30 | % 100 |
| Çiftçi | 2 | 0 | 0 | 2 | 4 |
| | %50 | % 0 | %0 | %50 | % 100 |
| İmam veya Molla | 0 | 1 | 1 | 0 | 2 |
| | % 0 | % 50 | % 50 | % 0 | % 100 |
| Devlet Görevlisi | 2 | 0 | 3 | 3 | 8 |
| | % 25 | % 0 | % 37,05 | % 37,05 | %100 |
| Bilinmiyor | 59 | 81 | 63 | 84 | 288 |
| | %20,48 | %28,12 | %21,87 | %29,16 | %100 |

Örnekleminizin Mesleklerine Göre Gelir Dağılımında askerlerin %25'i fakir, %21,42'si orta halli, %35,71'i zengin katagorisinde yer almakta ve %17,85i'nin ise hangi meslek gurubuna ait olduğu bilinmemektedir. Tüccarların %32,30'u fakir, %35,38'i orta halli, %9,23'ü zengin katagorisinde bulunmakta ve %30,8i'nin de mesleği bilinmemektedir. Çiftçilerin %50'si fakir katagorisinde yer almakta ve %50'inin de mesleği tespit edilememiştir. İmam ve mollaların %50'si orta halli iken %50'si zengin katagorsinde, devlet görevlilerin %25'i fakir, %37,05'i zengin tabakasında bulunmakta ve %37,05'inin gelir seviyesi bilinmemektedir. Tablo 15'ten anlaşılan gelirleri yüksek olanlar arasında imam veya mollalar yer almakta asker ve tüccarların oranı'nın, da devlet görevlisi ve çiftçilerin oranından yüksek görünmektedir. Tablo 15'te bakıldığında mesleği bilinenler arasında imam veya mollaların zengin katagorisin'de en yüksek oranda yer aldıkları görülmektedir. İlgili şer'iyye sicili defterinde imam ve mollaların gelir durumunu yeterince aydınlatacak sayıda katılmaya rastlanamamıştır. Fakat anlaşılan o dur ki askerlik, tüccarlar ve mollaların gelir durumunu

diğer meslek guruplarına göre daha yüksektir. Bazı araştırmalar da asker ve tüccarların daha çok kazanç elde ettiğini göstermiştir. Dolayısıyla o dönemin asker bir toplum olduğu gözden uzak tutulmamaktadır.

Örneklemin mal varlıkları, onların tüketimleri, giyinmeleri, evlenmeleri ve ev şekilleri ve yaşam tarzlarını belirlemede önemli rol oynamaktadır. Ailelerin sahip olduğu gelir durumları onların sınıflarını toplumdaki mevkiinin, saygınlık ve itibarı'nın ne olduğuna önemli bir işarettir. Bu bağlamda Tablo 16 Niğde aileleri'nin ilgili dönemdeki sıfatlarına göre gelir dağılımı karşılıklı olarak aşağıdaki Tablo'da gösterilmektedir.

Tablo 16: Örneklemin Bazı Toplumsal Sıfatlarına Göre Gelir Dağılımı

| Sıfat | Gelir Durumu | | | | Toplam |
|------------|--------------|--------|--------|------------|--------|
| | Fakir | Orta | Zengin | Bilinmiyor | |
| Ağa | 9 | 4 | 5 | 16 | 34 |
| | %26,47 | %11,76 | %14,70 | %47,05 | % 100 |
| Molla | 4 | 2 | 3 | 6 | 15 |
| | %26,66 | %13,33 | %20 | %40 | % 100 |
| Efendi | 11 | 3 | 17 | 20,21 | 52 |
| | %21,15 | %5,76 | %32,69 | %40,38 | % 100 |
| Hacı | 11 | 12 | 8 | 12,13 | 44 |
| | %25 | %27,27 | %18,18 | %29,54 | % 100 |
| Paşa | 1 | 1 | 1 | 1 | 4 |
| | %25 | %25 | %25 | %25 | % 100 |
| Bilinmiyor | 49 | 89 | 49 | 58 | 246 |
| | %19,91 | %36,17 | %19,91 | %23,57 | % 100 |

Örnekleminizin sıfatlarına göre gelir dağılımında ağaların %26,47'si fakir, %11,76'sı orta halli, %14,70'i zengin katagorisinde yer almakta ve %47,05i'nin de durumu bilinmemektedir. Mollaların %26,66'sı fakir, %13,33'ü orta halli, %20sinin de zengin katagorisinde yer almakta ve %40'nın da gelir durumları bilinmemektedir. Efendilerin 21,15'i fakir, %5,76'sı orta halli, %32,69'ü zengin katagorisinde yer almakta ve %40,38i'nin gelir durumları da bilinmemektedir. Hacıların %25'i fakir, %27,27'si orta halli, %18,18'i zengin tabakasında yer almakta ve %29,54'ünün gelir durumları ise tespit edilmemiştir. Paşaların %25'i fakir, %25'i orta halli, %25'i zengin ve %25'inin de durumu bilinmemektedir. Sıfatları bilinmeyenlerin %19,9'ü fakir, %36,2'si orta halli, %19,9'ü zengin katagorisinde yer almakta

ve %23,57'sinin durumu bilinmemektedir. Tablo 16'da görüldüğü gibi, Molla ve Paşaların genel olarak fakirlik durumları diğerlerine göre azdır. Efendi sıfatını taşıyan ailelerin fakir olma yüzdeleri düşük olmasına karşın, zengin olma yüzdeleri %32,69'u gibi en yüksek oranla diğer statüdeki ailelere göre, daha yüksektir. Bir bakıma yönetici ve Efendi ailelerin toplumdaki ekonomik saygınlığı iyi durumdadır. Sosyal statü sahibi olan bireylerin gelir durumları yukarıdaki Tabloda görülmektedir. Buna göre yüksek statü sahibi olanlar sırasıyla Hacı, Efendi, Paşa ve Mollaların gelir ortalaması fazladır. Efendi ve Mollaların Statüsüne sahibi olanların gelir miktarı toplumun diğer kesimlerine yüksek olduğu gibi ortalama çocuk sayıları da aynı şekilde yüksektir.⁵⁷

Bireyin mesleği onun eğitim düzeyini, kabiliyetlerini, sosyal ilişkilerini, ekonomik gelirlerini ve yaşadığı sosyal çevreyi ifade edebilir. Bu hususların oluşmasında dinin etkisinin bulunması ihtimal söz konusudur. Üzerinde çalıştığımız Niğde şer'iyye sicillerinde belirleyebildiğimiz meslek gurupları ile dini dağılımı Tablo 17'de gözlenmektedir.

Tablo 17: Örneklemin Dini Mensubiyetlerine Göre Meslek Dağılımı

| Dini | Meslek | | | | | | Toplam |
|---------------|--------|--------|--------|-----------------|------------------|------------|--------|
| | Asker | Tüccar | Çiftçi | İmam veya molla | Devlet görevlisi | Bilinmiyor | |
| Müslüman | 27 | 39 | 4 | 1 | 8 | 182 | 262 |
| | %10,30 | %14,88 | %1,52 | %0,38 | %3,05 | %69,46 | %100 |
| Gayr-ı Müslim | 1 | 25 | 0 | 1 | 0 | 106 | 134 |
| | 0,74 | 18,65 | %0 | %0,74 | %0 | %79,10 | %100 |

Örnekleminizin %10,30'u asker, %14,88'i tüccar, %1,52'si çiftçi, %0,38'i imam veya molla, %3,05'i devlet görevlisi katagorisinde yer almaktadırlar. %69,46'sının hangi meslek gurubuna mensub oldukları bilinmemektedirler. Gayr-ı Müslimlerin %0,74'ü asker, %18,65'i tüccar, %0,74'ü imam veya molla katagorisinde yer almakta ve %79,10'unun da meslek gurubu bilinmemektedir. Tablo 17'ye bakıldığında mesleği bilinenler arasında tüccarların en yüksek oranda yer aldıkları gözlenmektedir.

⁵⁷ İbrahim Etem Çakır, *Osmanlı Toplumunda Çocuk Sayısı, 1671-1678 yılları Sofya Örneği*, ss. 54-55.

Bireyin toplumsallaşması formal (programlı) eğitimin tamamlamasından sonra bitmemekte, meslek yükümlülüğü ve diğer yetişkin rolleri boyunca da devam etmektedir. Meslek rolünün toplumsallaşma üzerindeki etkisiyle ilgili çalışmalar sürecin farklı sonuçları üzerine odaklanmaları yönünden sınıflandırabilmektedir. Kimi araştırmalar, iş meslek rolünün bizzat kendisinin toplumsallaşmasıyla ilgilenirken, diğerleri ise, mesleğin bir yetişkinin yaşamındaki önemli rolüyle ilgilenmektedir. Meslek guruplarındaki çeşitlilik nedeniyle ortaya çıkan toplumsal farklılık, insanların tutum ve davranışlarında bir takım yankılar uyandırmaktadır. Bu nedenle, meslek tutum konusu sosyolojide önemli bir yere sahiptir. Kişilerin meslek durumları ve buna bağlı olarak ait oldukları toplumsal tabakanın dini yaşayış üzerindeki etkileri oldukça büyüktür.⁵⁸

Tablo 17'ye göre Gayr-ı Müslimlerin azınlık olarak yaşamalarına rağmen Müslümanlara göre daha yüksek oranda ticaretle uğraştıkları görülmüştür. Gayr-ı Müslimler askere alınmadıkları, her hangi bir durumda göç edebilme düşüncesiyle ticarete daha çok yönelmelerine sebep olmaktadır.

Toplumların hayat tarzı, yapılanması, sahip oldukları kültürel değerlerine bağlıdır. Müslüman toplumunun en temel öğelerinden birisi olan aile üzerinde de kültürün yönlendiriciliği etkindir. Bu bağlamda ailelerin mensubu buldukları din ile gelir dağılımı arasında sağlıklı bir ilişkinin bulunması kaçınılmazdır. Bu konu ile ilgili veriler Tablo 18'de verilmektedir.

Tablo 18: Örneklemin Dini Mensubiyetlerine Göre Gelir Dağılımı

| Dini Mensubiyeti | Gelir Durumu | | | | Toplam |
|------------------|--------------|--------|--------|------------|--------|
| | Fakir | Orta | Zengin | Bilinmiyor | |
| Müslüman | 56 | 58 | 58 | 90 | 262 |
| | %21,37 | %22,13 | %22,13 | %34,35 | %100 |
| Gayrimüslim | 29 | 54 | 25 | 26 | 134 |
| | %21,64 | %40,29 | %18,65 | %19,40 | %100 |

Örnekleminizin %21,45'i fakir, %22,2'i orta halli, %22,2'i zengin kategorisinde yer almakta ve %32,95'inin de gelir kategorisi bilinmemektedir. Gayr-ı Müslimlerin 21,64'ü fakir, %40,29'u orta halli, %18,65'i zengin kategorisinde yer almakta ve %19,40'ının da gelir durumu bilinmemektedirler. Tablo 18'de göre geliri tespiti, fakir gurubun'da Müslümanlar ile

⁵⁸ Yakup Coştu, *a.g.e.* s. 160.

Gayr-ı Müslimler dörtte bir oranında aynı tabakada yer almaktadır. Orta gelir gurubunda Gayr-ı Müslimler, Müslümanlara neredeyse iki kat oranla daha fazla yer almaktadırlar. Zenginler gurubuna gelince Müslümanlar ile Gayr-ı Müslimler arasında pek fark görülmemektedir. Dolayısıyla Gayr-ı Müslim ailelerin, Müslüman aileler tarafından sosyal alandan dışlanmayıp, aksine toplumsal hayatta dâhil edildikleri anlaşılmaktadır. Gayr-ı Müslimler orta halli, katagorisinde iki kat Müslümanlardan fazla yer alırken zengin gelir gurubunda eşit oranda yer almışlardır. Müslüman ailelere göre azımsanmayacak oranda daha fazla yer almışlardır. Buna göre gelirleri tespit edilebilen Gayr-ı müslimlerin önemli derecede gelir ve sermaye sahibi olabildikleri ve ekonomik faaliyet alanlarından dışlanmadıkları, bu sebeple en üst gelir tabakasına doğru dikey bir hareketle yükselebildikleri anlaşılmaktadır. Bu durum'da araştırmamızın ilgilendiği dönemde Niğde de Müslüman ailelerin, Gayr-ı müslim aileleri ekonomik açıdan ikinci sınıf aileler olarak gördüklerini söylemek mümkün gözükmemektedir. Gayr-ı Müslim ailelerin, Müslüman aileler tarafından sosyal alanda dışlanmayıp, aksine toplumsal hayata dâhil edildikleri, Gayr-ı Müslim ailelerin ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden anlaşılmaktadır.⁵⁹

1894-1897 Yıllarında Kadı Kayıtlarına Göre Niğdede azımsanamayacak kadar Gayr-ı Müslim ailelerin mevcudiyeti, Müslüman ailelerle Gayr-ı Müslim ailelerin cinsiyet durumlarını karşılaştırma imkânı vermektedir. Tablo 19 bu karşılaştırma ile ilgili bilgiler sunmaktadır.

Tablo 19: Örneklem Dini Mensubiyetlerine Göre Cinsiyet Dağılımı

| Dini Mensubiyet | Cinsiyet | | Toplam |
|-----------------|----------|--------|--------|
| | Erkek | Kadın | |
| Müslüman | 210 | 51 | 262 |
| | %80,05 | %19,46 | %100 |
| Gayr-ı Müslim | 86 | 48 | 134 |
| | %64,17 | %35,82 | %100 |

Örneklemimizin Dinlerine göre cinsiyet dağılımı Müslümanların %80,05'i erkekler, %19,46'ı kadınlardır. Gayr-ı Müslimlerin %64,17'si erkekler, %35,82'si kadınlardır. Müslümanların Gayr-ı Müslimlere göre erkek oranı daha fazla, Gayr-ı Müslimlerin ise kadın oranı daha fazladır. 1894-1897 yılların'da Niğde de her beş Müslümandan dördü erkek birinin

⁵⁹ Hayri Erten, *a.g.e.* s. 136.

kadın olduğu gözlenmektedir. Gayr-ı Müslimlere de ise durum farklı her beş gayrimüslimden üçünün erkek ve ikisinin de kadın olduğu anlaşılmaktadır.

Din (Müslüman ve Gayr-ı Müslim) bireysel ya da kolektif insan yaşamının her safhasında en derin yönleriyle hissedilen bir olgudur. Esasen din, insanın belli türden davranışlarını ihtiva eden bir kurum değildir. Başından beri insanın hemen tüm eylemlerine şöyle ya da böyle damgasını vurmuş bir sistemdir. Toplumdaki en eski, en derinden hissedilen ve en etkili güçlerden biri olan din, insan ve toplum hayatında son derece önemli bir kurum olarak her devirde düşünürlerin ve sosyal bilimcilerin ilgi odağı olmuştur. Din, temel kurumsal ilişkilerin yerine getirilmesinde önemli rolü olan bir kurumdur. Bu bağlamda denilebilir ki toplumda var olan toplumsal cinsiyetin oluşmasında da dinin rolü vardır.

Dinden dolayı, sosyal hayatın olaylarına karşı takınılan belirli tavır, ekonomiden sanata, ahlaktan hukuka kadar sosyal olguların bütününe kuşatmıştır. Bir din mesela faizi yasaklıyorsa, o cemiyette ya buna uygun bir tarz oluşturulur yahut da bu konuda bir çatışma ortaya çıkar. Her iki durum'da da gerek Müslüman gerekse Gayr-ı Müslim olsun toplumda belli bir tavra yol açmıştır. Aynı şekilde dinin kadın ve erkeğe belirlediği rol ve statülerde o toplumda toplumsal cinsiyetin belirlenmesine ve insanların buna göre değer yargılarına ulaşmasına neden olmaktadır.⁶⁰

⁶⁰ Nazife Gürhan, "Toplumsal Cinsiyet ve Din", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, S. IV, Kasım 2010, Mardin, s. 61.

III. BÖLÜM

1894-1897 YILLARI KADI KAYITLARINA GÖRE NİĞDE'DE AİLE YAPISI

A. AİLENİN OLUŞUMU

Bir insanın yalnız başına yaşamını sürdürmesi, neslini devam ettirmesi, sevgi-mutluluk gibi duyguları yaşaması ve benzeri ihtiyaçlarını karşılaması mümkün değildir. Bu sebeptendir ki insan, birçok bilim adamı tarafından seslendirildiği ve yazıla geldiği gibi sosyal bir varlık olarak topluluk içerisinde yaşadığını da tüm gereksinimlerini karşılayabilmektir.

Aile, en az evli iki yetişkin insandan ve çocuklardan meydana gelen, kurumlaşmış bir biyolojik sosyal guruptur. Asgari görevi, cinsel ilişkileri de içine alan duygusal ihtiyaçların tatminine ve kontrolün sağlanması ile üreme, aile ve çocuklar için sosyo-kültürel bir ortamın hazırlanmasıdır. Diğer bir tanımla ailenin oluşumu, cinsler arası ilişkileri ve insan sayısının çoğalmasını, kurallara bağlayan, istikrara kavuşturan ve standartlaştıran davranışlar sistemidir. Güçlü ve sağlam toplumlar, ancak fertleri inanç, fikir ve gaye birliği için de kaynaşmış mutlu ailelerden oluşur. Bunun için islam, aile kurumunu kursal bir kuruluş şeklinde sunarak yüceltmiş ve dokunulmazlığını hükme bağlamıştır.⁶¹

Ailenin oluşumu, bir erkek bir kadının nikâh bağıyla bir araya gelip evlenmesiyle kurulur. Peki, bir erkekle bir kadını bir araya getiren temel unsur, huyunun güzel olmasıdır. Huyu güzel olan biriyle evlenmenin daha iyi olacağını belirler. Gerçek ailenin oluşumu, “kalbe karşılık bir kalp bulmaktır”. Yani seven iki yüreğin bir araya gelmesiyle kurulur aile. Severe yapılı her şey iyi yapılır. Mutlu evlilikler de bunun en önemli ispatıdır. Ailede sevgi iletişimi, eş seçimiyle başlar. Uygun eşi, yani sevgi ve şefkat dolu yüreği bulan insanlar aile kurarlar. Çünkü ister kadın olsun, ister erkek gönlünü sevgiyle açıtıysa, bütün varlığını fedakârca vermeye hazırdır.⁶²

Aile, en az iki yetişkin insandan ve çocuklardan meydana gelen kurumlaşmış biyolojik, psikolojik ve toplumsal bir organizasyondur. En temel işlevleri, üremeyi sağlayabilecek cinsel ilişkileri de içine alan fizyolojik ve duygusal ihtiyaçların tatmini ve bunların kontrol edilmesi ile aile büyükleri ve çocuklar için sosyo-kültürel bir ortamın

⁶¹ Mehmet Kızılkaya, İslamda Evlilik ve Aile Okulu, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 2011, ss. 127-129.

⁶² Vehbi Vakkasoğlu, “Ailede Sevgi İletişimi”, İstanbul, 2008, Nesil Yayın Evi, 12. Baskı, ss. 20-21.

hazırlanmasıdır. İnsan hakları evrensel beyannamesinin aile konusunun işlendiği 16. Maddesinde tescillendiği üzere aile “toplumun temel ve doğal unsurudur.” Aile içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili bir biçimde cereyan ettiği; cinsel ilişkilerin düzenlendiği, ana, baba ve çocuklar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven ilişkilerin kurulduğu toplumsal bir kurumdur.⁶³

Toplumların ise; ekonomi, siyaset, eğitim, din ve aile gibi temel kurumları vardır ve aile toplumun en temel öğelerinden bir tanesidir. Aile başlangıçtan günümüze kadar toplumların siyasi, sosyo-kültürel ve benzeri özellikler’den dolayı ataerkil-anaerkil, pederşahi-maderi, pederi, çekirdek-geniş polijini (çok eşlilik, babaerkil)-poliandrinin (kadın merkezli, bir kadın birden fazla erkekle evlenebilmesidir) büyüklüğüne-küçüklüğüne veya aile üyeleri’nin ailedeki ilişkilerine, statülerine ve benzeri durumlarına bakılmıştır. Dolayısıyla her toplumun kendi genelinde dini inanç ve değerleri, diğer sosyal kurumlarla karşılıklı ilişki içerisinde bulunan ailenin oluşumu ve biçimlenişi üzerinde etkili olmuştur. Bu durum’da her toplum’da aile yapısının kuruluşun’dan parçalanmasına kadar her sürecinin araştırılması gereği ortaya çıkmaktadır.⁶⁴

Toplumun her bir bireyi, bir ailenin üyesi durumundadır. Aile üyelerinden her biri de yeni bir aile oluşturmaya aday demektir. Ancak, yeni bir ailenin teşekkülü için karşı iki cinsin evlenmesi gerekmektedir. Kadın ve erkekten oluşan iki farklı cinsiyete sahip kişilerin oluşturacakları sosyal birlikteliğin temininde toplumsal onay (nikâh) ve tarafların istek ve arzuları, evlenme ve onun neticesi olan ailedeki üyelerin birbiriyle olan ilişki ve statüleri hem sosyal, hem de toplumsal açıdan önemli hususlardır. Ailelerin evlenmeyle teşekkül ettiği açık bir husustur. Evlenme, aralarında bir evlenme engeli bulunmayan bir erkek ile kadının, ortak bir hayat sürmek ve evlât yetiştirmek amacıyla gerekli bağı meydana getirmek üzere yaptıkları bir akit olarak tarif edilebilir. Ailenin oluşum süreci ve dağılması ile ilgili bulgular o dönemdeki aile yaşantısı ve işleyişi ile ilgili olarak bize güzel ve ayrıntılı bilgiler vermektedir.⁶⁵

Sosyolojide aile, en az iki yetişkin insandan ve çocuklardan meydana gelen kurumlaşmış biyolojik bir topluluk olarak tanımlanır. Buna çekirdek aile de denir. Geniş aile ise, anne-baba, çocuklar, dede ve nineden müteşekkil bir grup olarak tanımlanır ki, bu bizim geleneksel aile yapımızla örtüşür. Dikkat edilirse geniş ailenin bu tanımında en az iki-üç kuşak bir arada yaşayabilmektedir. Geniş aile yapımızın oluşumunda en belirleyici unsur,

⁶³ Abdülkerim Bahadır, “Aile Psikolojisi ve Din”, Bas. Yayıncılık, Konya, 2010, ss. 8-9.

⁶⁴ Erkan Ümit, *1509 Numaralı Rize Şer’iyye Sicili Işığında Rize Ailesi İle İlgili Bazı Bulgular*, Milli Kütüphane, 1991, Ankara, s. 74.

⁶⁵ Erkan Ümit, *a. g. e.*, Milli Kütüphane, 1991, Ankara, s. 74.

varlık sebebimiz olan ebeveyne karşı sorumluluklarımızın anlatıldığı şu ayettir “Rabbin O’ndan başkasına kulluk etmemenizi, anne-babaya iyilikle muamele etmenizi emretti.”⁶⁶

Aile, toplum varlığının sürdürülmesi, ekonomik hayatın devamlılığı, siyasi hayatın gidişatı, dini ve kültürel yapının belirlenmesinde önemli bir etken olduğundan toplumun temeli olarak görülmüş ve ailenin pek çok tanımı yapılmıştır. Bugün aile; ana- baba çocuklar ve tarafların kan akrabalarından (aile biçiminin gereğine göre) meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birlik olarak tanımlanmaktadır. Aile genelde; aynı çatı altında yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ve çok sayıda kandaş ya da çekirdek ailenin aynı çatı altında oturmasıyla oluşan geleneksel geniş aile şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Ailenin temel üretim birimi olduğu bütün geleneksel toplumlardaki gibi, Osmanlı toplumunda da geniş aile tipi yaygındır. Bu geniş aile üç kuşağın bir arada yaşadığı ama yakın akraba ve kardeşlerin ailelerini de içeren daha geniş bir birleşik topluluğun üyesidir.⁶⁷

Osmanlı Devleti, Türk-İslam karakterli bir devlettir. Bundan dolayıdır ki aile yapısı, bir yönüyle eski Türk yaşayışına dayanırken, bir yönüyle de İslam dininin kurallarına göre şekillenmiştir. Osmanlı aile yapısı ataerkil ve patriarkal (baba egemenliğine dayanan) bir yapıya sahipti. Osmanlı’da aile, ferdin hayatında bağlarının hiç gevşemeyeceği temel ve tek kurumdu. Her sorun orada çözülür, her destek orada bulunurdu. Osmanlı ailesi geleneksel kentin kapalı bir cemaati sayılan mahallede, hane halkı mahalle halkına göre yaşardı. Mahalle insanların zor zamanlarında ailenin içinde bireyin yanı başında olduğu ferdi denetleyen bir çevreydi. Osmanlı Mahallesi aile ile organik bir bağ içerisinde idi.⁶⁸

Evlilik bağıyla bağlı anne, baba ve çocuklardan oluştuğu kabul edilen ailenin evrenselliği, herhangi bir toplumda, çocukların var olabilmesi için annelik ve babalık işlevlerinin zorunlu kılmasıdır. Ailenin Toplumun çekirdeği olduğu görüşü, hayatının nispeten istikrarlı ve dengeli bir yapıda oluşu varsayımına dayalıdır. Bu varsayım ailenin toplumsal yeniden üretim aracı olarak işlev görmesinin ön şartıdır. Hâlbuki günümüz ailesi, uzun vadeli bir tarihsel dönüşümün ürünü olup böylesi bir istikrar odağı olmaktan uzaktır. Ailenin tarihsel olarak kurulabilir olduğu gerçeği, Türk modernleşmesinde ailenin bir dönüştürme alanı olarak tanımlanması ve modern bireyleri üretecek bir araç olarak algılanması sonucunu doğurmuştur. Bu süreçte ilk olarak, hukuk reformları kullanılmış, ancak daha sonra "toplumsallık" fikri bu reformların eleştirisi olarak gündeme gelmiştir.

⁶⁶ Ramazan Altuntaş, İslam’da Ailenin Önemi ve Çözülme Sebepleri, C. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, *Diyanet Aylık Dergisi*, Ankara, 2005.

⁶⁷ Koçak Zulfıye, “291-306 Numaralı Şer’iye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayntab Şehrinde Ailenin Oluşumu (1600-1650)”, *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 44, Erzurum 2010, s. 291.

⁶⁸ Koçak Zulfıye, a. g. e., *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 44, Erzurum 2010, s. 291.

Modernleşme serüvenimizde aile kuramı, modernliğin toplumsal yapıya kök salmasının aracı olarak kullanılmak istenmiştir. Aile ve modernleşme arasındaki ilişkinin siyasal boyutu, izlenen aile siyasetinin Türk modernleşmesine derinden nüfus etmiş bir diyalektik çelişki taşıdığı göstermektedir.⁶⁹

Dünyada her şeyin bir esası ve temeli olduğu gibi, millet ve toplumların temeli ailedir. Bu yuva karı ve kocadan oluşur. Binanın sağlam olması temelin sağlıklı olmasına bağlıdır. Aynı şekilde ailenin temeli sağlam olmalıdır. Çünkü toplumun huzur ve mutluluğu bu ocaklardan fışkıracaktır. Evlenmeleri yasak olmayan bir erkekle bir kadının arasında yapılan, ortak hayat ve nesli sürdürmek bir bağ meydana getiren akittir. İslamda nikâh akdi; hem medeni bir muamele ve hemde bir ibadettir.⁷⁰

Eşlerin bir araya gelerek oluşturduğu toplumun en küçük birimine, aile denir. Aile bir toplumun adeta hücrelerini ve özünü oluşturur. Toplumun geleceği ancak aile yapısına bakılarak anlaşılabilir. Ailede sorunlar başlamış ise o toplumda çok yakında sorunlar kendini gösterecek demektir. Bizim toplumumuzdaki aile yapısında da maalesef ciddi sancılar kendini göstermeye başlamıştır. Bunun birçok sebebi vardır. Ancak tüm sebepler bu sebebin içerisinde toplanmaktadır o da; bireylerin nefsileşmesidir. İnsanlar yaşadığı çağdan etkilenir, gördüklerini elde etmek ve onlara sahip olmak ister. Bu zamanla kişileri bencil ve mutsuz yapar. Bencil olan insanlar, nefsilik temeli üzere yaşayan insanlardır. Böyle insanların kuracağı yuvalarda haliyle sağlıklı olacaktır. O zaman ideal bir yuva kurabilmek için kişilerin evlenmeden önceki hayatlarında, kalbi bir eğitimden geçmesi gerekir. Kalbi eğitim, nefsilikten uzaklaşmak, hayata kalbi pencereden bakmak ve kalbi davranış modeli içerisine girmek demektir. Bir insan nefsilik çukurundan kurtulup kalbilik zirvesine ulaştıkça insanı kâmil olacaktır. İyi insanların ilk eğitimi yine ailede başlar. Yani eğitilmiş bir ailede dünyaya gelmiş bir birey daha sağlıklı ve daha doğru olacaktır. Böyle insanların ilerideki yıllarda kuracakları yuva da doğal olarak sağlıklı olacaktır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki, eğer bir insan iyi bir ailede dünyaya gelmemişse bile kendi özgün iradesiyle isterse zamanla kendisini iyileştirebilir ve yetiştirebilir. Yeter ki buna inansın, istesin ve çalışsın.⁷¹

⁶⁹ Aytaç Ahmet Murat, “Ailenin Serancamı”, *Türkiye’de Modern Aile Fikrinin Oluşması*, Ankara, Dipnot yayınları, 2012, s. 232.

⁷⁰ Bestami Yazgan- Veli Aba, *Mutluluk Yolunda Evlilik ve Aile*, Osmaniye Belediyesi Kültür Yayınları, S. 3, Osmaniye, 1998, s. 13.

⁷¹ Karaman Abdülhamit, “Kurani Ailenin Oluşumu”, *Deneme*, 2010, S. 40, s. 17.

1. Nişanlılık (Namzedlik)

Evlilik öncesi hazırlık dönemi olan nişanlılık toplumların çoğunda geçerli olan sosyal bir olgudur. Modern hukukta olduğu gibi İslam hukukuna bağlı Osmanlı devletinde de görülen nişanlanma, tarafların karşılıklı evlenmeleri için anlaşmaya varmaları şeklinde tezahür eden bir anlaşmadır. Nişanın yapılmasındaki amaç sağlıklı bir seçimin gerçekleşmesi olduğun'dan İslam nişanı meşrû kılmıştır. Böylece erkek evlenmek istediği kadı'nın ailesine kendisini takdim edebilmektedir. İslamî anlayışta kadın ve erkek yalnız kalmamaları şartıyla birbirlerini görme hakkına sahiptirler. İslam dinine göre günümüzde gelenekselleşen uygulama'nın aksine mutlaka bir nişân merasimine yahut başka bir muameleye ihtiyaç yoktur. Erkeğin evleneceği kadına açık veya kapalı bir şekilde evleneceğini belirtmesi yetmektedir. Osmanlı pratiğinde nişanlanma “namzed olmak” deyimiyile ifade edilmektedir. Namzed olanların birbirlerine alamet olmak üzere verdikleri yüzük, küpe gibi takılara da nişan denmektedir. XIX. yüzyılda İsparta'da nişân uygulaması mevcut olup, yerel geleneklere göre icrâ edilmekteydi. Bir erkek ve kızın evlenmeleri kararlaştırıldıktan sonra hem tebrîk etmek, hem de gelin olacak kıza hediye ve nişan vermek maksadıyla erkek tarafının annesi, akrabaları ve kadın komşuları kızın evine giderler, erkek hesabına kıza verilecek altın, inci, elmas çiçek, yüzük ve küpe gibi takıları kararlaştırdıktan sonra münasip olanlarını takarlar, misafirlerde mahmudîye (II. Mahmut zamanında basılmış bir altın para) ve memdûhiye (Sultan Abdülmecit'in tahta çıkışı sırasında bastırılan yirmi kuruş değerinde altın para) altınları gibi hediyeler verirlerdi.⁷²

Niğde'nin Yeni Cami Mahallesi sakinlerinden Ayşe Hafize iki sene önce Necip Ağa ile nişanlanmış, nişanlısı Necip Ağaya iki yeni Gömlek, iki yeni don, iki sürmeli Üçkur, bir İpekli Akçe Kisesi, bir Saat, bir mühür Kisesi ve üç aded işlenmiş curaları (Anadolu Ozanları (âşık, önde giden ve şarkı söyleyen) tarafından kullanılan bir Yörük halk çalgısıdır. Bağlama ailesindeki enstrümanlardan biri olan bu çalgı, Ozanların heybelerinde taşınır ve gittikleri her yerde onlara eşlik eder. Bu sayede kuşaktan kuşağa aktarılabilmiş olan Cura kültürü, günümüzde halen yaşamaktadır. Genellikle üç, dört, beş ya da altı telli olan cura çalgısının boyu 55-60 cm kadardır. Curaların tekne derinlikleri ve göğüs genişlikleri ortalama 15 cm, sap uzunlukları ise 40 cm'dir)⁷³ vermiştir. Ayşe Hafize kendi rızasıyla karşılıklı anlaşarak

⁷² Evren Gökçe, “Aileni'n Oluşumu Üzerine Bazı Gözlemler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014/1, S. 19, İsparta, ss. 41-42.

⁷³ Güngör Aşegül, Cura, İstanbul 2012.

ayrıldıktan sonra yukarıda adı geçen eşyaları geri almak üzere Muhammed Said veledi Ahmed Efendiy'i vekil ve naib tayın etmiştir.⁷⁴

⁷⁴ Niğde Şer'iyye Sicilleri., 42, s. 29/3.

2. Evlilik'te Rıza

“Evlenecek kişilerin, hür iradelerini kullanmaları ile beraber velilerin evlendirmesi İslami bir prensiptir. Bu dönemlerdeki uygulamalarda da, bu prensibin geçerli olduğunu görmek mümkündür. Ancak evlilik olmazdan önce yapılan nikâh akdi ile yeni bir aile yuvası teşekkül ettiği için, aile'nin sağlıklı bir şekilde devamı bakımın'dan tarafların rızasına büyük önem verildiğini görüyoruz. Basta, evlenecek gelin ve güvey adayları ile bunların ailelerinin, yapılacak nikâh akdine razı olmaları gerekiyordu. Hatta evlenmelerine mâni bir halin olmadığına dair mahalle ileri gelenleri'nin de şahitliği istenmekteydi ki, bu da bize bir bakıma mahalle imamı'nın ve ihtiyar heyeti'nin de onayının arandığını söyleme imkânı vermektedir. Ayrıca, bütün bunların dışında, Kadının onayı gerekiyordu. Buluş çağına girmeyen çocuklar veya küçük yaştakiler diye ifade edebileceğimiz bireyler de, erginlerle birlikte aynı toplum içerisinde yaşamaktadırlar. Küçük yaştakilerin erginlerden farklı tarafı, ailevî ve toplumsal sorumluluklarını velilerin üstlenmesidir. İslam hukukunda “velâyet” diye tanımlanan bu sorumluluk sosyal bir olgu olan evlenme konusunda da dikkate alınmıştır.

Bazı velilerin küçük yaşta olan çocukları adına nikâh akdi yapabilecekleri düşünülerek, İslam mezhepleri, bu konudaki görüşlerini ortaya koymuşlardır. Örneğin Hanefi Mezhebinde, âkil-bâlig olmayan erkek ve kızların eğer velilerin'den biri yoksa hâkim izni olmadan yapacakları evlilik akitlerinin geçerli olmayacağı yönünde fetva verilmistir. Hanefi mezhebi velilerin (baba ve dede hariç) çocuklarını evlendirmesi halinde çocukları, rüştlerine eristiklerinde, evliliği geçerli sayıp-saymama konusun'da özgür bırakmıştır. Bu karar “buluş muhayyerliği” şeklinde normlaştırılmıştır. Ancak küçük yaşta evlendirilen ve evliliği istemeyip iptal ettirmek isteyen erkek veya kızın âkil-bâlig olur olmaz şahitler huzurunda kararını açıklaması şart koşulmuştur. Buna ek olarak iptal kararı'nın geçerliliği için de kadı kararı gerekli görülmüştür”.⁷⁵ Niğde'nin Semendire karyesinde oturan Ümmühan bint-i Yanalı Ali bin Mevlüd ile iki yüz yetmiş beş kuruş Mehr-i Müeccel karşılığın'da kendi rızasıyla evlenmiştir.⁷⁶ 12 numaralı Niğde Şer'iyeye Sicil defteri incelendiğinde yapılan evliliklerin hepsi tarafların kendi rızasıyla yapıldığını göstermektedir. Küçük yaşta evlilik yani küçük yaşta evliliği 18 yaş altında evlendirilmesi olarak tanımlanır. Bu tür evliliklerin erkek çocuklar için söz konusu olsa da en fazla bu durumdan etkilenen kız çocuklar

⁷⁵ Ümit Erkân, *1509 Nolu Rize Şer'iyeye Sicili Işığın'da Rize'de Sosyal Hayat Yüksek Lisans Tezi*, Ağustos, Trabzon, 2007, s. 73.

⁷⁶ Niğde Ş. S. 138. s. 116/2.

olmaktadır. Çocuk evliliğinde, özellikle zorlama faktörüyle birlikte ele alındığında çocuğun cinsel istismarları göz ardı edilemez.

Bazı durumlar'da partnerlerden birisi mağdur olmaktadır (özellikle de kız çocukları). Bu durum aile veya toplumun bekârete verdiği önemle de ilişkilidir. Çocuk evliliğinin diğer sebepleri arasında fakirlik, başlık parası, çocuk evliliğine izin veren yasalar, dini ve sosyal baskılar, bölgesel alışkanlıklar, kadınların para kazanma ve çalışma hayatına katılma'da yaşadığı güçlükler gösterilebilir.

Türk Medenî Kanununda, evlilik yaşı doldurulmuş 17 yaş olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, olağanüstü hallerde, hâkim kararıyla 16 yaşını dolduranlar da evlenebilirler.

Küçük Yaşta Evlilik Örneği:

Niğde'de akrabaların/ yakınların küçük yaştakileri evlendirmeye kalktıkları, fakat ergenliğe ulaşan adayların ergenliğe ulaştıklarına fiilen askıda olan evliliklerini mahkeme aracılığıyla fesh ettirdikleri tespit edilmiştir.

Örneğin; Ayşe Molla bint-i Kulaoğlu Halil biki-i baliğe tarafın'dan Emin Efendi mahkeme-i bidayet hukuk dairesin'de on altı yaşında olup sinn-i vasiyenin buluğa tahammulu buluğuna munkar ve muterif olan Halil tarafından husus mezkurde redd-i cevaba vekâlet sahiha ile vekil şerisi Durzi Esnaf gedik tarafından ve mezbure Ayşe Mollanın vasisi olarak makdi Salih Efendi hazır olduğu halde bilvekele dava edip mezkure Ayşe Mollanın yedi sene mukaddem dayısı işbu hazır musa ileyh Salih Efendi 451 kuruş mehr-i müeccel teslimiyesiyle bilvelaye nikâh ve tezvîc edip mezbur Halil dahi küçük olduğu halde babası ve velisi mezbur için bilvelaye tazavvuc ve kabul ve halvet sahiha olmadan işbu 1302, 10 Temmuz de zevc mezbur Halilden firkatı ihtiyar akdı mezkûru fesh ve red etmekle nikâhının feshiyle hüküm olunmuştur.⁷⁷ Küçük yaştaki çocuklar ailesi tarafından zorla başka biriyle evlendirilmesi istenmektedir. Yani çocukların, akrabaları; amcası ve dayısı gibi yakınları tarafından zorla buluğa ermeden evlendirilmektedir

Genellikle çocuk yaşta evlendirilmenin sebebi anne-babasının vefat edip yetim kalması, bakıma muhtaç olma veya geçim sıkıntısı'nın olması veyahut yakınları tarafından para karşılığında evlendirilmektedir. Daha sonra kızın isteği üzerine ayrılma imkânı sağlanmaktadır. Ergenliğe ulaşınca ayrılmasının sebepleri ise küçük yaşta gelin olması, baskı uygulanması, kocasının isteğinin yerine getirmemesi olabilir.

⁷⁷ Niğde, Ş. S. 27, s. 24/1.

3. Evlenme (Evlilik)

İslam hukukunda ve Türk toplum yapısında aile her zaman kutsal bir öneme sahip olmuştur. Türk-İslam geleneklerine göre kız ile erkek, ebeveynleri tarafından uygun görüldükten sonra, karşılıklı sorumluluklar ile hayatlarını birleştirirler. Bu izdivaç elbette dinî-medenî kural ve prosedürler çerçevesinde gerçekleşmektedir. 1884-86 tarihlerinde de Ayntab mahkemesine intikal eden nikâh akitlerinde üslubun oldukça sade olduğu görülmektedir. Eşler, şer'î mahkemede şahitler huzurunda evliliklerini tasdik ettirmektedirler. Bu arada mehir miktarı da önceden olduğu gibi yine nikâh aktinde yer almaktadır. Bu dönemde genelde kuruş üzerinden belirlenen mehr-i müeccel değişmektedir. Bu durum dönemin ekonomik vaziyetine göre oldukça iyidir.⁷⁸

Bu kısımda evliliği çocuklara hiç değinmeden yalnızca kadın ve erkek arasındaki bir ilişki olarak ele almakta yarar vardır. İnsanlar arasında bile tek eşlilik içgüdüsünün belli belirsiz de olsa izine rastlanmaktadır. Alışkanlığın davranış üzerindeki etkisinin, alışkanlık kadar güçlü olmaması bizde şaşkınlık yaratabilir. Bir insanoğlunun hem kötülüğünün, hem zekâsının, yani alışkanlıklarını yıkıp yeni davranış çizgileri başlatan düş gücünü doğuran, zihinsel özelliklerini bir örneğidir. Ekonomik dürtünün kendiliğinden işe karışmasının tek eşliliği çökerten ilk şey olması olası görünüyor.

Bu ekonomik dürtü, içgüdü üzerine kurulan ilişkilerin yerine, kölelik ya da satın alma ilişkilerini geçirdiği için, cinsel davranış üzerinde etkinlik kurduğu her yerde, kaçınılmaz olarak yıkıcı olmuştur. İlk tarım ve köy topluluklarında karılar ve çocuklar erkeğin ekonomik varlığı idiler. Karılar ve beş altı yaşı aştıktan sonra hayvan gütmeye ya da tarlada yararlı olan çocuklar, koca için çalışırlardı. Sonuç olarak güçlü erkeklerde olabildiğince karı almak eğilimi doğdu. Çok eşlilik, genel olarak büyük bir kadın fazlalığı olmadığı için, topluluklarda pek fazla yaygınlık kazanmamakta, önderlerin ve zenginlerin ayrıcalığı haline gelmekteydi. Çok sayıda karı ve çocuk, sahiplerinin ayrıcalıklı konumlarını artıran değerli mallardı. Böylece kadının ailede birincil işlevi kazanç sağlayan bir evcil hayvana eş duruma gelerek, cinsel işlevi ikincil duruma düştü. Uygarlığın bu düzeyinde erkekler karısını kolaylıkla boşayabiliyordu. Yalnız bu durum'da kadının çeyiz olarak getirdiği her şeyi ailesine geri vermek zorundaydı. Diğer yandansa genel olarak kadının kocasından boşanması olanaksızdı. Birçok yarı uygar toplulukta evlilik dışı cinsel ilişkiye karşı tutum bu genel görüşün aynısıdır. Uygarlığın en alt basamakların'da evlilik dışı cinsel ilişki, bazen hoşgörülle karşılanabiliyordu. Somonlular, aktarıldığına göre, bit geziye çıktıkları zaman yokluklarında karılarının

⁷⁸ Mehmet Ali Yıldırım, "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Ayntab'ın Sosyal ve Ekonomik Durumundan Bir Kesit", *Gaziantep University Journal of Social Sciences*(<http://jss.gantep.edu.tr>), 2012, ss. 1210-1211.

kendilerini sıkıntıya sokmayacaklarını bilirlermiş. Uygarlığın biraz daha üst basamaklarında evlilik dışı cinsel ilişki kuran kadınlar ya öldürülüyor ya da çok ağır cezalara çarptırılıyordu.⁷⁹

Ortaçağ Avrupasında dinin evlilik içindeki payı son derece arttı ve evlilik kurallarına aykırı hareketler mülkiyet yerine dinsel yasaklar açısından suçlanmaya başlandı. Elbette başka bir adamın karısıyla cinsel ilişkide bulunmak o adama bir suç işlemek demektir yine, ama evlilik dışında herhangi bir cinsel ilişki'de bulunmak Tanrıya karşı bir suç işlemek anlamına gelmekteydi. Bu kiliseye göre çok daha ağır bir durumdu. Bu nedenle ilk zamanlar erkeklere bağışlanmış olan kolay boşanma hakkı'nın yadsındığı ilan edildi. Evlilik kutsal bir bağ haline geldi ve bu nedenle de ömür boyu sürdürmesi kuralı kondu.

Nikâh Örneği Belge: 56

Niğden'in Esenbey Mahallesinde oturan İbzah kabilesinden Hava Bint-i Ali Ağa Mustafa Ruşdu Efendi mörüyle möhür ve imzasıyla gizli bir şekilde evlenme girişiminde bulunmuş boşanma etkisi kendi elinde olmak üzere beş yüz kuruş Mehr-i Müeccel ve beş yüz kuruş Mehr-i Muaccel karşılığında Ahmed Hulusi Efendi ile evlenmiştir.⁸⁰

Niğdenin Semendire karyesinde oturan Ümmühan bint-i Yanali Ali bin Mevlüd ile iki yüz yetmiş beş kuruş Mehr-i Müeccel karşılığında kendi rızasıyla evlenmiştir.⁸¹

Niğdenin Tepe karyesinde oturan Ümmühan bint-i Muhammed Arif Taye Hatun tarafından aşağıdaki hususla ilgili vekil tayin şer'isi olup, Halil Ağa bin Hamza haksız bir şekilde Taye Hatunun evliliğine mani olduğundan hakkında şikâyette bulunmuş mahkeme Halil Ağayı uyararak mudahalesini def etmiş ve Taye Hatunun istediği kişiyle evlenebileceğine karar vermiştir.⁸²

Efen Mhallesi sakinlerinden Uduya bint-i Ahmed Ağa Tataroğlu Ahmed bin Mustafa kocam iken bundan önce beni üç talakla boşadı, zimmetinde olan dört yüz ellibir Mehr-i Müeccelimi benden mütevellid olan küçük oğlunun nafakasını almak üzere kardeşim Muhammed Emin Ağayı vekil tayin etmiştir.⁸³

Niğdenin Hoca Veys mahallesinde oturan Ermeni milletinden Agub veledi Hacı İbrahimın ilk hanımı Harubesmi veledi Hacı Heçir'dan iki oğlu bir kızı var. İlk hanımı Harubesmi kendisinden önce vefat ettiği için ikincisi hanımı harubesmi hatun ile evlenmiştir. İkinci hanımından da iki oğlu dünyaya gelmiş.⁸⁴

⁷⁹ Bertrand Russel, *Evlilik ve Ahlak*, çev. Iştan Gündüz, Cem Yayınevi, İstanbul, 2003, ss. 99-101.

⁸⁰ Niğde Ş. S. 56, s. 65/3.

⁸¹ Niğde Ş. S. 138. s. 116/2.

⁸² Niğde Ş. S. 5, s. 82/2.

⁸³ Niğde Ş. S. 6, s. 17/1.

⁸⁴ Örnek İçin Bknz. 3. Belge., Niğde Ş. S. 103, s. 95/1.

4. Evlilik Şekilleri

Evlilik iki yetişkin insan arasındaki, toplum tarafından tanınan onaylanan bir cinsel birlik olarak tanımlanabilir. Monogami ve pologami olmak üzere ikiye ayrılır. Monogami tek eşle evlenmek anlamına gelmektedir. Poligami evlilik çok eşle evlenmektedir. Poligami kendi içinde ikiye ayrılır. Poliandri ve Polijini. Poliandri bir kadının birden fazla erkekle evlenmesine poliandri denir. Bu evlilik türüne az rastlanmaktadır. Genellikle Tibet ve alaskada bu evlilik türü görülmektedir. Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi ise polijini olarak adlandırılır. Bu evlilik türü ise daha Afrika ve Orta Doğunun bazı bölgelerinde görülmektedir.

Çalışmamın ilgilendiği dönemle alakalı olarak Niğde şer'iyeye sicillerinde belirlenebilen örneklemin eş sayısı durumları Tablo 20'de gözlenebilir.

Tablo 20: Örneklemin Eş Sayılarına Göre Dağılımı

| Eş Sayısı | N | Toplam |
|--------------------------|-----|--------|
| Bir evli | 382 | 96,46 |
| İki evli | 2 | 0,50 |
| Bekâr, Dul veya Boşanmış | 12 | 3,03 |
| Toplam | 396 | 100 |

Örneklemin eş sayıları dağılımında %96,46'sı bir kadınla evli ve %0,50'si iki kadınla evli %3,03'ü bekâr, dul veya boşanalar katagorisinde yer almaktadır. Araştırmamızın ilgilendiği dönemi kapsayan Niğde şer'iyeye sicili defterinin sunduğu verilerden oluşan Tablo 20'ye göre erkekleri %96,5'i (monogami) tek evlilik hayatı yaşarken ve %0,50'sinin iki hanımla (polijini) evlilik tipi ile hayatlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. 1894-1897 yıllarında Niğdede birden fazla kadınla evlenmeye herhangi bir yasak olmamasına rağmen tek kadınla evliliğin yaygın bir evlilik olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu dönemde dinin sadece zorunlu durumları göz önüne alarak, aile oluşumlarını tamamlamak için veya soyun devamını sağlamak için, çok evliliği ve çok çocuk sahibi olma arzularına izin verildiği anlaşılmaktadır.

Aile yapısını gösterir kriterlerden birisi evlilik türü olurken, eş sayısı da evlilik biçimlerini belirleyen unsurlar'dan biri olmuştur. Nitekim eski devirlerden itibaren kadın ve erkeklerin ne kadar eşlerinin olabileceğini bir takım gelenekler ve kurallar belirlemiştir.

Kadınların birden eşle evlenmesi hemen her toplumda yaygınlık kazanmazken, erkeklerin birden fazla eşle evlenmelerine tarihi süreç içinde pek çok toplum'da rastlanmıştır. Nitekim bu durum toplumdaki topluma değişiklik göstermektedir.⁸⁵

Bazı kişilerin, ilk hanımın rızası dâhilinde ve çocuğu olmaması halinde ikinci bir eşle evlilik yaptıkları ifade edilmiştir. İslam dini tek eşliliği teşvik etmekle birlikte prensip olarak çok eşliliği yasaklamamıştır. Ancak zorlaştırmacı birtakım kayıt ve şartlardan başka ona bir üst sınır getirmiş ve en çok dört kadınla evlenmeye izin vermiştir. Ancak bunun bir emir değil, belirli şartlar dikkate alınarak başvuru bir ruhsat olduğu'nun bilinmesinde fayda vardır. Kuran-ı Kerimde bu husus dile getirilerek özellikle eşler arasında adaletli davranma şartına vurgu yapılmış, eğer bu sağlanamazsa bir kadınla yetinmenin daha uygun olacağı belirtilmiştir. "Kadınlarınız arasında her yönden adaletli davranmaya ne kadar uğraşsanız buna güç yetiremezsiniz. Bari birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve haksızlıktan korunursanız, şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."⁸⁶ Ve ailenin geçiminin sağlanması hususunda kocaya yüklediği mükellefiyetler birden fazla kadınla aynı anda evliliğin sayısını azaltmıştır. Osmanlı toplum yapısı içerisinde çok eşlilik serbest olmasına rağmen genellikle tek eşlilik hâkimdi. Gerek arşiv kaynakları ve gerek seyahatnameler aynı anda birden fazla ele yapılan evliliklerin yaygın olmadığını ortaya koymakta ve bu çalışmanın Tablo 23'teki veriler de bu duruma uygun düşmektedir.⁸⁷

Çok evlilik olan ailelerde ya hiç çocuk ya da erkek çocuk bulunmamaktadır. XVIII. yüzyılda Sinop'ta, Konya'da, Ankara'da, Tokatta, Bursa'da poligini oranı daha azdır ve poliginiye iten sebep de genellikle çocuk sâhibi olma arzudur. Osmanlı ailesi esas itibarıyla çok eşli değildir, yukarıdaki illerde yapılan çalışmalar bizim çalışmamızı doğrulamaktadır.⁸⁸ Bir erkeğin aynı anda evli bulunabileceği eş sayısını da bu ilkeler belirlemiştir. Kuran-ı Kerim'de; "Eğer yetim kızlar hakkında âdil davranmamaktan korkarsanız, (onların Yerine) sizin için uygun olan kadınlarla ikiye, üçe ve dörde kadar evlenin. Eğer (aralarında) adaletli

⁸⁵ Melek Öz, 18. Yılıın İkinci Yarısında Trabzon Kadı Sicillerinde Aile Kurumunun Oluşumuna Yönelik Bazı Kayıtlar, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 7, s. 54.

⁸⁶ Kuranı Kerim, Nisa, 4/129.

⁸⁷ İbrahim Etem Çakır, "16. Yüzyılda Ayntab Şhrinde Ailenin Demografik Yapısı (1539-1576)", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (<http://sbe.gantep.edu.tr>), Erzincan, 2010, s. 6.

⁸⁸ Esra Baş, Arşiv Belgelerin'den Hareketle XVIII. Y. Y. Osmanlı Toplum Hayatında Kadın, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2006, s. 43.

davranmamaktan korkarsanız, bir tane ileyahut elinizin altındakiyle yetinin; bu, haksızlık etmemeniz için daha elverişlidir.”⁸⁹

Şeklinde belirtildiği üzere İslâm dini toplumda ancak dörde kadar evliliğe müsaade etmiş, bunu da kadınlar arasında adaletli olma şartına bağlamıştır. Bir başka ayette ise;

“Eşleriniz olan kadınlar arasında, çok hırslı olsanız bile adaletli davranmaya asla gücünüz yetmez. Buna rağmen hiç olmazsa yalnız birine meyledip de diğerini (kocalı mı, yoksa kocasız mı gibi) askıda bırakmayın. (Kadınlar arasını) düzeltir ve (onlara kötü muamele etmekten) sakınırsanız, Allah, şüphesiz, çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir şeklinde eşler arasında adil davranılmayacağı belirtilerek tek eşlilik tavsiye edilmektedir”.⁹⁰

İnsanların hayat tarzı, yapılanması, sahip oldukları kültürel değerlerine bağlıdır. Kültür ve yaşam tarzına coğrafya ve yerleşim yeri ile ilgisi vardır. Bu bağlamda ailelerin yerleşim yeri ile eş sayısı arasında da bir ilişki bulunabilir. Söz konusu dönemde Niğde de bu konu ile ilgili veriler Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Eş Sayısı Dağılımı

| Y. Yeri | Eş Sayısı | | | Toplam |
|---------|------------------|------------------|--------------------------|--------|
| | Tek Hanımla Evli | İki Hanımla Evli | Bekâr, Dul veya Boşanmış | |
| Köy | 207 | 0 | 7 | 214 |
| | % 96,72 | %0 | %3,27 | %100 |
| Şehir | 175 | 2 | 5 | 182 |
| | %96,15 | %1,09 | %2,74 | %100 |

Örneklemin %96,72’si tek hanımla evlilik hayatı yaşarken, iki ve üç hanımla evli erkeklerin olmadığı ve %3,27’sinin de boşanmış olduğu anlaşılmaktadır. Şehirde yaşayan evli erkeklerin %96,15’i tek hanımla evlilik sürdürürken %1,09’u iki evlilik yapmıştır. Üç hanımla evli köylü erkeğe rastlamamaktadır. Şehirli erkeklerin %2,74’ü boşanmış olanlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla, şehir hayatı sürdüren evli erkeklerden %1,1’i ikinci bir hanımla evlenirken köy hayatı sürdüren erkeklerin ikinci bir hanımla evlilik yaptığına rastlanmamaktadır. Başka bir ifade ile 1894-1897 yılların’da Niğdede ikamet edenler arasında mahkemeye müracaat eden köylülerin birden fazla kadınla evlilik tipi görülmemektedir. Ancak şehirli arasında birden fazla kadınla evlenen çok nadir de olsa görülmektedir. Şehir

⁸⁹ Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi, 4/ 3.

⁹⁰ Kur’an-ı Kerim, Nisa Suresi, 4/129.

sakinlerinden olup mahkemeye bir şekilde muracaat edenlerden toplam 175 erkek tek eşi ve 2 erkek de iki eşlidir. Tereke defterleri Osmanlı toplumunda ailenin demografik yapısı hakkında detaylı veriler sunmaktadır. Ölen kişilerin varislerine terk ettiği her türlü mal, eşya ve diğer servet kalemlerinin ayrıntılı dökümünü ve tereke toplamından çeşitli masraf ve harcamalar düşüldükten sonra kalan metrukâtın mirasçılar arasın'da İslam miras hukukuna göre taksimini çeren tereke defterleri, Osmanlı sosyal tarih araştırmalarında önemli bir kaynak serisini oluşturmaktadır. Mahkemeye intikal etmiş mirasların paylaşımının sonuçlandırılmasıyla kaleme alınan tereke defterlerinin önemini ilk fark edenler iktisat tarihçileri olmuştur.⁹¹

1. Eş sayısı, kadınların erkeklerin ikinci hanımlılığını kabul etmeleri ile kocalarının sosyal statüsü arasında bir ilişki olabilir yapılan araştırmalarda Osmanlı toplumu ve ailesinin yapısında birden fazla evliliğin yaygın olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu bağlamda Tablo 22 Niğde de erkeklerin sıfatlarına göre eş sayılarını ele almaktadır.

Tablo 22: Örneklemin Bazı Toplumsal Sıfatlarına Göre Eş Sayısı Dağılımı

| Sıfat | Eş Sayısı | | | Toplam |
|--------|-----------|----------|--------------------------|--------|
| | Bir evli | İki evli | Bekâr, dul veya boşanmış | |
| Ağa | 33 | 0 | 1 | 34 |
| | %97,05 | %0 | %2,94 | %100 |
| Molla | 14 | 0 | 1 | 15 |
| | %93,33 | %0 | %6,66 | %100 |
| Efendi | 52 | 0 | 0 | 52 |
| | %100 | %0 | %0 | %100 |
| Hacı | 42 | 1 | 1 | 44 |
| | %95,45 | %2,27 | 2,27 | %100 |
| Paşa | 2 | 0 | 2 | 4 |
| | %50 | %0 | %50 | %100 |

Örneklemin %97,05'i bir evli, %2,94'ü bekâr, dul veya boşananlardan oluşmaktadır. Mollaların %93,33'ü bir kadınla evli, %6,66'sı boşanmış durumdadır. Efendilerin %100'ü tek eşle evlidir. Hacıların %95,45'i bir kadınla evli, %2,27'si ise iki kadınla evli ve %2,27'si de boşananlar arasında yer almaktadır. Paşaların %50'si bir kadınla evli, %50'si bekâr, dul ve

⁹¹ Fatih Bozkurt, Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları, *Tarih Dergisi*, S. 54, İstanbul, 2012, s. 94.

boşananlar katagorisin’de yer almaktadır. Sosyal statüsü bilinmeyenlerin %97,15’i bir kadınla evli, %0,40’ı iki kadınla evli ve %2,4’ü bekâr, dul ve boşananlardır. Tablo 22’de en çarpıcı husus paşaların %50’inin tek hanımla evli ve %50’inin de bekâr, dul ve boşanmış durumda olmalarıdır. Bir dikkat çeken diğer husus ilgili dönemde iki ve üç hanımla (birden fazla kadınla evliliğin) yaygın olmamasıdır. İslam dinine göre ihtiyaç olduğunda (1-4)’e kadar izin verildiği görülmektedir. İkinci bir evliliği yüksek gelir sahibi masraflara katlanabilen kimseler yapabiliirdi. İkinci bir hanımla evlilik özel hizmetçi, ayrı ev eşyaları gerektiriyordu. Üst seviyede yetki sahibi olanlar tüm zor şartlara dahi kolay katlanabildikleri için bu tür evliliğe meyledebilme imkânları da artıyordu. Söz konusu imkânlarla (o dönemlerde hacca gitmek gerçekten imkân isteyen bir durumdu) sahip olan hacıların % 2,3 oranında ikinci bir hanımla evlilik yaptıkları anlaşılmaktadır.

“Hacılar ayrıca diğer sosyal statü guruplarının bazılarında göre bu konuda daha özgür hareket edebilme imkânına sahiptirler. Toplumda kullanılan lakap ve unvanlar o toplumda kişi veya ailenin tanımlanmasında kullanılan önemli bir yöntemdir. Kullanılan lakapları ve unvanları özelliklerine göre üç bölüme ayırmak mümkündür. Birinci grup dini unvanlar, ikinci grup fiziksel ve ruhsal engelliler ve üçüncü grup ise ekonomik gelir grubudur. *Hacı (El-hac), Hafız, Molla (Monla), Şeyh ve Şeyhzade* terimlerin’den oluşan dini unvanlar grubu 27 adetle en fazla kullanılmıştır. Bunun yanı sıra 9 kişi ise Paşa, Efendi, Bey, Ağa ve Ağazade gibi unvan veya lakapları kullanmıştır. Fiziksel ve ruhsal engelli olarak adlandırılan bir unvana rastlanmamıştır.”⁹²

Araştırma konusuyla alakalı olarak Müslüman ve Gayr-ı Müslimlerin medeni durumu Tablo 23’te karşılaştırılmaktadır.

Tablo 23: Örneklerin Dini Mensubiyetlerine Göre Eş Sayısı Dağılımı

| Dini Mensubiyeti | Eş Sayısı | | | Toplam |
|------------------|-----------|----------|--------------------------|--------|
| | Bir eşli | İki eşli | Bekâr, dul veya boşanmış | |
| Müslüman | 250 | 1 | 10 | 261 |
| | %95,78 | %0,38 | %3,83 | %100 |
| Gayr-ı Müslim | 131 | 1 | 2 | 134 |
| | %97,76 | 0,74% | %1,49 | %100 |

⁹² Abdulkadir Gül, a.g.e. *Karadeniz Araştırmaları*, C. 6, S. 23, 2009, s.87.

Örneklemin %95,8'i bir kadınla evli, %0,4'ü iki kadınla evlidir. Gayr-ı Müslimlerin %97,8'i bir kadınla evli, %0,7'i iki kadınla evlidir. Tabloya göre İslam dini polijini evlilik tipini (1-4) kadına kadar izin vermiştir. Bu tip evlilik şekli ilgili yıllar'da Niğde de gözlenmemektedir. Yukarıda tablo 23'te görüldüğü gibi İslamın bu konuda izin vermesine rağmen Müslümanlar en düşük %0,38'i iki hanımla evlenmiştir. Eş sayısına göre Müslüman ve Gayr-ı Müslimlerin arasında herhangi bir farklılık görülmemektedir. Müslümanlarda evli sayısı 251, Gayr-ı Müslimlerde ise 132'dir. Müslümanlarda iki evli oranı %0,38 iken, Gayr-ı Müslimlerde ise %0,74'tür. Dolayısıyla ilgili dönem'de çok evliliğin yaygın olmadığı ve tek evliliğin oranı'nın yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Ekonomik gelir düzeyi insanların yaşam tarzlarını etkileyebileceği gibi evlilik şekillerine de tesir edebilmektedir. Bu nedenle söz konusu dönem'de Niğde'deki ailelerin ekonomik düzeyi ile eş sayısı Tablo 24'te karşılaştırılmaktadır.

Tablo 24: Örneklemin Maddi Durumuna Göre Eş Sayısı Dağılımı

| Maddi Durumu | Eş Sayısı | | | Toplam |
|--------------|-----------|----------|--------------------------|--------|
| | Bir eşli | İki eşli | Bekâr, dul veya boşanmış | |
| Fakir | 83 | 1 | 1 | 85 |
| | %97,64 | %1,17 | 1,17 | %100 |
| Orta | 109 | 0 | 3 | 112 |
| | %97,32 | %0 | %2,67 | %100 |
| Zengin | 79 | 1 | 3 | 83 |
| | %95,18 | %1,20 | %3,61 | %100 |
| Bilinmiyor | 112 | 0 | 4 | 116 |
| | %96,55 | %0 | %3,44 | %100 |

Örneklemin gelir durumuna göre eş sayısı dağılımı fakirlerin %97,6'ı bir eşli, %1,2'i iki eşli ve %1,2'i bekâr, dul ve boşanmışlar. Orta hallilerin %97,3'ü bir eşli ve %2,7'i boşanmışlar. Zenginlerin %95,2'i bir eşli, %1,2'i iki eşli ve %3,6'ı bekâr, dul ve boşanmışlar. Gelir durumu bilinmeyenlerin %96,5'i bir eşli ve %3,5'i boşanmışlar. İslam dinin de ihtiyaç gereği (1-4)'e kadar izin verilmiştir. Buna rağmen 1894-97 yıllarında tek evliliği yaygın olduğu görülmüştür. Tablo 24'ü incelendiğinde bir kadınla evliliğin oranı oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlıda yasal olmasına rağmen çok kadınla evliliğin yaygın olmaması, eşlerin tümüne bakma güçlüğü, kadın zengin olsa bile nafakasının kocasına ait olması, onun akrabaları ve diğer eşlerinden ayrı yaşama hakkı'nın bulunması, evin huzur ve saadetini bozma endişesi ve nihayet ana-babanın evli erkeklere kız vermeme yönünde titiz davranmaları gibi çeşitli sebeplere bağlanabilir. Batılı bir gözlemci bu konuda şunları söylemiştir: “Kanun mü'minlerin dört kadın almasına müsaade ettiği halde, bir kadından fazlasını alabilecek kadar zengin olan pek az Türk vardır. Ne kadar karısı varsa o kadar evi olması ve bunların da başlı başına idaresi lazımdı.”⁹³

Asıl hedef bir kadınla bir erkeğin evli olmasıdır. Kadı'nın birden fazla koca ile aynı zamanda evli olması kesin olarak yasaktır; çünkü bu durum'da sağlıklı bir aile kurumunu oluşturmak ve korumak mümkün olmayacaktır. Bir erkeğin birden fazla kadın ile (dörde kadar) aynı zamanda evli olması, başta zinayı önleme olmak üzere bir takım sosyal, ahlaki, ekonomik, fizyolojik ve psikolojik sebeplerle caiz kılınmakla beraber kötüye kullanılmasını önleyen tedbirler alınmış, gerçekleştirilmesi zor şartlara bağlanmış ve ilk hanıma itiraz hakkı tanınmıştır. Bu yapı içinde anne ya da eş olarak kadınların sahip oldukları haklar da önemlidir. Çoğunlukla seyahatnamelerde ya da oryantalistlerin yazmış olduğu eserlerde Osmanlı kadını denilince eve hapsolmuş, toplumdaki soyutlanmış, eşinin evlendiği diğer hanımları ile birlikte yaşamaya mecbur birer kişi tasvir edilir. Oysa her dönemin şartları o toplumu şekillendirir. Erkekleri bu tür evliliğe iten sebepler arasında özellikle Osmanlı'nın ilk dönemlerinde gaza anlayışı ve bunun getirdiği sonuçlar, ilk eşten çocuk sahibi olmaması ya da sürekli olarak kız çocuğunun olması gösterilebilir. Ayrıca birden fazla eşle evlenen erkeklerin maddi durumları'nın iyi olduğu şeklindeki görüş de yanlıştır.⁹⁴

Çocuk cinsiyeti, ailede önemlidir. Kadının çocuğu olduğunda ona olan sevgi artar, doğan çocuğun cinsiyeti erkekse aile üyeleri'nin sevgisini kazanır. Bu arada erkek çocuğu kadar ailelerin kız çocuğa sahip olma arzuları vardır. Bu nedenledir ki, ailenin çocuk cinsiyetinin eş sayısında etkili olabilmektedir. Tablo 25'te “1894-1897 Yılların'da Kadı Kayıtlarına Göre Niğdede ailelerin çocuk cinsiyeti ile eş sayıları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

⁹³ Ömer Düzbakar, *Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, s. 95.

⁹⁴ Ömer Düzbakar, a. g. e., *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, ss. 95-98.

Tablo 25: Örneklemin Çocukların Cinsiyet Durumuna Göre Eş Sayısı Dağılımı

| Çocuk Cinsiyeti | Eş Sayısı | | | Toplam |
|------------------------------|-----------|----------|--------------------------|--------|
| | Bir eşli | İki eşli | Bekâr, Dul veya Boşanmış | |
| Sadece Kız Çocuğu var | 49 | 0 | 0 | 49 |
| | %100 | %0 | %0 | %100 |
| Sadece Erkek Çocuğu var | 55 | 0 | 0 | 55 |
| | %100 | %0 | %0 | %100 |
| Çocuk yok veya bilinmiyor | 147 | 0 | 12 | 159 |
| | %92,45 | %0 | %7,54 | %100 |
| Hem kız hem erkek çocuğu var | 130 | 2 | 0 | 132 |
| | %98,48 | %1,51 | %0 | %100 |

Tablo 25'te görüldüğü gibi çocukların cinsiyetlerine göre eş sayıları arasında bir ilişkiden söz etmek mümkün görünmemektedir. Tablo 26'dan anlaşılan erkeklerin neredeyse %99'u'nun bir kadınla evli olduğu, dolayısıyla çok kadınla evlilik şeklinin Niğde'de yok denecek kadar az gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. İki ve üç kadınla evliliğin yaygın olmadığı hatta hiç vaki olmadığı görülmektedir. Tablo 25'e bakıldığında sadece kız ve erkek çocuk sahibi ailelerin oranının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Tabloya bakıldığında Niğde ilgili dönemde erkek çocuğun oranı fazla görünüyor. Erkek çocuğu'nun soyun devamını sağlayan ve tarım toplumunda iş gücü temin eden bir cinsiyet olarak algılanmaya devam ettiğini düşünüyoruz. Bu anlayışın erkeklerin birden fazla kadınla evlenmelerine katkısının olduğu anlaşılmaktadır. 1960'lı yıllar Türkiye'si ile karşılaştırıldığın'da, hemen hemen aynı anlayışın devam ettiğini görüyoruz. O yıllarda Türkiye ile ilgili yapılan bir araştırma'da "sizce bir erkeğin oğlu yoksa" kızı olduğu halde tekrar evlenebilir mi? Sorusuna "evlenebilir" cevabını verenlerin oranı %80 olarak tespit edilmiştir.⁹⁵ Bütün bunlara rağmen, polijini tipi evliliğin, Niğde'de söz konusu yıllarda %1 oranında gerçekleşmesi ilginç bir durum arz etmektedir. Ya bu tür evlilik yapanlar büyük ölçüde mahkemelere hiç muracaat etmek durumunda kalmadılar. Ya da anlaşmazlıkları kendi aralarında çözdüler veya gerçekten tek eşle evlilik neredeyse %99 oranındaydı.⁹⁶

⁹⁵ Hayri Erten, *a.g.e.* s. 67.

⁹⁶ Hayri Erten, *a.g.e.* s. 67.

5. Mehir

a. Tarifi

Mehir, sadak, nihle, tavl, hiba, ecr, ukr ve nikâh kelimeleriyle ifade edilen şey, evlenirken erkeğin kadına verdiği meblağ (para, mücevher) ve maldır. Mehir, kadının bedeli veya ondan istifade imkânı'nın karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun, erkeğin kadını talebinin sembolik alametidir ve hediye kabilindedir.

Mehir, fukahanın çoğuna göre mal denilebilecek her şey ile mal ile değiştirilmesi mümkün olan her şey az da olsa mehir olabilir. İmam Ebu Hanife ve Malik gibi bazı fukaha ise asgari miktarın sabit olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu iki muctehide göre mehrin en asgari miktarı on dirhemdir. Kırk, yirmi ve elli dirhemi asgari miktar olarak uygun görenlerde vardır.⁹⁷ “İslam hukukunda mehir, evlenecek kadının ailesine veya yakınlarına değil, bizzat kendisine yapılması gereken bir ödemedir. Bu yönüyle Eski Türklerdeki kalından ve günümüzde kırsal kesimlerde varlığını sürdüren başlıktan ayrılır.”⁹⁸

“Eski Türkler, islam hukukun'dan farklı olarak nişanlanma müessesine önem vermişlerdir. Erkek ailesi kız ailesine bir elçi yollar; kızın babası teklifi kabul ederse kalın tesbit edilir. Eski Türklerde kalın, erkek veya ailesi tarafın'dan kızın babasına veya ailesine verilen ve miktarı tarafların mali ve sosyal durumuna göre değişen muayyen eşya veya hayvandan ibarettir. Kalının aşağı ve yukarı haddi tesbit edilmiştir. Kalın dört kısma ayrılır:

1. Kara mal: bu kısım kızın babasına verilir. Baba aldığı kalını kızın çeyizini hazırlamada kullanır.
2. Yelü: erkeğin nişanlısını ilk ziyaretinde ona verdiği hediyedir.
3. Tüy-mal: miktarı değişen ve düğün masraflarını karşılamak üzere verilen hediyedir.
4. Süt hakkı: kızın anasına nişanlı erkek tarafın'dan verilen hediyedir”⁹⁹

İslam Aile hukukunda mehir kadının hakkıdır ve bu hak, kadının rızası olmadan başka bir yakınına devredilemez. Söz konusu ödeme nakit olabileceği gibi mal da olabilmektedir. Konu ile ilgili ayetler incelendiğinde, mehrin evlenecek kadına ödenmesi zorunlu olan bir meblağ olduğu anlaşılmaktadır. Erkeğin evleneceği kadına ödeyeceği mehri borç olarak telakki etmesi ve gönül rızasıyla vermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca ayetlerde verilen malın miktarı ne olursa olsun, geri alabilmek için yalan beyanlardan kaçınılması gerektiği'nin

⁹⁷ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 5. Baskı, İz Yayıncılık İstanbul, 2009.

⁹⁸ Saliha Okur Gümrükçüoğlu, İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII*, Ankara, 2013, S.4, ss, 227-233.

⁹⁹ Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, Konya 1988.

belirlenmesi oldukça manidardır. Dolayısıyla İslam hukukunda erkeğin evleneceği kadına ödeyeceği para veya malı hediye olarak kabul etmesi ve verdiği malın ardına düşmemesi gerektiği öğütlenmektedir. Öte yandan konu ile ilgili Hz. Peygamberin uygulamaları da dikkati çekmektedir. Evlenecek çiftin nikâhını akdeden Hz. Peygamberin, akitten önce erkeğe hitaben kadına vereceği bir malının olup olmadığını sorduğu kaynaklarda mevcuttur. Erkeğin herhangi bir malının olmadığını ifade etmesi üzerine, küçük bir demir yüzüğün dahi olsa verilmesi gerektiğinin vurgulanması, mehrin kadına ödenmesi'nin gerekliliğini ifade etmesi açısından önemlidir. Mehir miktarı ile ilgili literatürde aşırıya gidilmemesi ve makul miktarların talep edilmesinin gerektiği vurgulansa da, mehrin üst sınırı ile ilgili herhangi bir ölçü bulunmamaktadır. Konu ile ilgili bir sahabe kadının mehir miktarlarının düşürülmesi ile ilgili Hz. Ömerin uyarısına Kuran'dan delil getirerek yaptığı itiraz kaynaklarda mevcuttur. Burada ödenecek meblağa bir üst sınır belirlemekten ziyade, miktarın tespitini toplumların kendi örf ve ananelerine bırakmak daha doğru bir davranış olsa gerekir. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, İslam hukukçuları'nın çoğunluğunun mehri nikâh akdinin şartları arasında değil, sonuçları arasın'da zikretmeleridir. Dolayısıyla genel kanaate göre, mehirsiz veya mehir ödenmemek şartıyla yapılan nikâhlar da geçerli kabul edilmiştir. Yalnızca Maliki hukukçular mehri nikâhın şartlarından kabul ederek, mehirsiz yapılan nikâhı geçersiz saymaktadır. Maliki hukukçuları bu şekilde yorum yapmalarına sebep olan hiç şüphesiz mehirle ilgili ayetlerdeki gereklilik ifadesidir. Yalnız bir başka ayette mehir belirtilmeden evlenenlerin mali bir sorumluluğu'nun olmadığı, ancak boşadığı eşi memnun etmek için gönül alıcı bazı hediyelerin verilmesi gerektiğini bildiren ifade, mehrin nikâh akdinin şartı olmadığını kanıtlar mahiyettedir. Bu durum ayrıca, nikâh akdinin bir satım akdi, mehrin de bir satış bedeli olmadığını göstermektedir. İslam hukukunda kadına ödenen mehrin kadın için sosyal bir güvence olduğu düşünülürse, mehir olarak herhangi bir menfaatin mal kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini savunan Hanefi ekolünün görüşünün daha isabetli olduğunu ifade etmek gerekir".¹⁰⁰

¹⁰⁰ Saliha Okur Gümrükçü Oğlu, a. g. e, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVII, 2013, S.4, ss. 227-233.

b. Mehirin Türleri

Mehr-i Muaccel ve Mehr-i Müeccel olmak üzere iki kısma ayrılır.

Mehr-i Muaccel: Acele verilmesi gereken mehir demektir. Örneğin, bir bilezik, bir küpe, bir buzdolabı olabilir. Nikâh yapılıncaya verilmesi vacip olur.

Mehr-i Müeccel: Hemen verilmeyip daha sonra verilmesi gereken mehir demektir. Halvet olmuşsa veya ikisinden biri ölmüşse, mehr-i müccelin verilmesi vacip olur. “Nikâh akdinin sonucu olarak kocanın karısına ödemek zorunda olduğu para veya mal. İslâmiyeti benimsemesinden önce hukukî bir kurum olarak varlığı bilinen kalın uygulaması İslâmiyetin kabulünden sonra yerini mehre bırakmış, ancak kalın da bu isimle veya “başlık, ağırlık, namzetlik akçesi” gibi adlar altında sosyal bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür. Mehri’nin tamamı nikâh anında ödenebileceği gibi tamamının veya bir kısmı’nın ödenmesi daha sonraya da bırakılabilir. Bir kısmının peşin (mehr-i muaccel), kalanı’nın daha sonra (mehr-i müccel) ödenmesi genel bir uygulama gibi görünmektedir. Boşanmaların sık rastlandığı Kuzey Afrika bölgesinde belli dönemlerde mehrin sonraya bırakılan kısmı’nın boşama hakkının kötüye kullanımını engellemek için yüksek tutulduğu belirtilmektedir. Mehr için herhangi bir vadenin belirlenmediği durumlarda mahallî örf ve âdetler esas alınır. Taraflardan biri’nin ölümü halin’de veya boşanma durumunda mehrin vadesi’nin geldiği kabul edilir”.¹⁰¹

Nişde de söz konusu dönem’de mehrin kadınlara sağladığı ekonomik statüyü anlamak çok zordur. İlgili dönemde kadınların haklarını aramak için mahkemeye gidenlerin bilgileri Tablo 26’da gözlenmektedir.

Tablo 26: Mahkemeye Mehr Konusun’da Müracaat Edenlerin (örneklem) Sayısı ve Kadınların Mehr Miktarı

| Mehr miktarları | | Sayı | % |
|-----------------|-----------------|------|-------|
| M müccel | 1-400 yüz kuruş | 3 | 37,50 |
| | 400-1000 kuruş | 4 | 50 |
| M muaccel | 1250 kuruş | 1 | 12 |
| Toplam | | 8 | %100 |

Örnekleme görüldüğü gibi aile ile ilgisi olan 396 dava arasın’da mehr-i müccel ile alakalı olan davaların sayıca oranı (7) %1,76’sıdır. Yukarıda tablo 26’ya göre mehr miktarları

¹⁰¹ Mehmet Akif Aydın, “Mehr”, *Türkiye Diyanet vakfı İslam Ansiklopidisi*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C. 28, 2003, Ankara, ss. 389- 390.

tespit edilebilen kadınlar, en alt düzey olan 1-400 kuruş arası'nda %37,50 ve mehr-i muaccal ile alakalı olan (0,25) %12 oranla az olduğunu göstermektedir. 1 kişi en üst katagoride ise, bir alt katagoriye oranla yeniden bir azalış gözlemlenmiştir. Niğde de söz konusu dönemde bir koyun 1-1,50 kuruştur. Bir kuruş bir buçuk para etmektedir.¹⁰² Mehir kadınlara önemli bir gelir kaynağı işlevinde bulunurken, kocalara önemli bir ekonomik yük olmaktadır. Merak edilen önemli konulardan bir tanesi de ailede çocuk sayısıdır

6. Ailede Çocuk Sayısı

Aile, iki üye ile başlayıp, çocuğun dünyaya gelmesiyle oluşum sürecini tamamlamaktadır. Çocuk sayısının üç ve üzeri olması durumunda ailelerin çok çocuklu aile olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Genellikle çok çocuklu aileler, doğa şartlarından kan davalarından dolayı çocukların'dan bir kısmını kaybedebilmelerini düşünerek, ya da erkek çocuk arayışları içinde ve genelde eğitimsizlik ve tedbirsizlikten dolayı, ender de olsa planlayarak çok çocuk sahip olmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça çocuk sayısının azlığı dikkati çekmektedir. Günümüz insanları ne denli modern şartlarda yaşamını sağlarsa sağlasın, çocuğu kendi gerçekleştirmek istediklerine bir engel olarak gördüğünden, çocuktan kaçınmaktadır. Özellikle batı toplumlarında ortaya çıkan bu çocuksuzluk, korkutucu boyutlara varmış durumdadır. Karşı cinse güvensizlik, evlilik kurumunun sağlıklı kurulmaması ve işlememesi ve gayri meşru ilişkiler katkıda bulunan etmenler olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra diğer bir aşın uçta, çok çocuklu aileler karşımıza çıkmaktadır. Anne babanın bakabileceği kadar çocuk yapması gerektiği tüm toplum tarafından benimsenmektedir.¹⁰³

Çocukların kimlikleri, içinde buldukları ortama ve şartlara göre geliştiğinden, genel geçer kavramlar açısından bakıldığında, çok çocuklu ailelerin çocuklarının, belli kimlikleri taşıdıkları görülmektedir. Örneğin, bir ailenin en büyük çocuğu kendisinden küçük kardeşlerine karşı sorumluluk taşımaktadır. Bazı hallerde bu ayırımlar bulunmasa bile, ortalama olarak alınırsa bu genel bir durum gösterir. Bu kimlikler, folklor araştırmaları bulgularında, halk öykülerinde ve masallarda, filmlerde de yansıtılmaktadır. Ancak, genelde küçük çocuk, ağabeyleri'nin ve ablaları'nın yapamadıkları işleri beceren zafer kazanan konumun'da tasvir edilmektedir. Bu da anlatılarda, özellikle çocukların büyüklerin tecrübelerinden yararlanılması gerektiği, onların yaptıkları yanlışların yinelenmemesi, mümkünse düzeltilmesi gerektiği yolunda iletiler verme çabasıyla kaynaklanmaktadır.

¹⁰² Niğde Ş. S. 68, s. 73/2.

¹⁰³ Nilufer Pembecioğlu, *İletişim ve Çocuk Özel*, Nirvana Psikiyatri, Nobel Akadimisi Yayıncılık, Ankara, 2013.

Gerçek yaşamda türlü sıkıntı ve sorunla karşılaşılsa da, anlatılara yansıyan yönleri ile sayıca çok olan çocuklar birbirlerine yardım eden, birbirleri için fedakârlık yapan konumda gösterilmektedir.¹⁰⁴

Çocukların çok olması durumunda, ailede cinsel kimlik etkeni de harekete geçmektedir. İki erkek kardeş ya da iki kız kardeşi'nin bir arada bulunması halin'de çekememezlik, kıskançlık görülür. Çocuk ruh sağlığı uzmanları zaman| içinde, bu çocukların birinde aşağılık, ötekinde de suçluluk duygusu meydana gelebileceğini söylemektedir. Yaşları birbirine yakın olan kız ve erkek kardeşlerde bu daha çok göze çarpar. Bunlar, aralarındaki rakiplik, yarışma duygularını bastırabileceklerinden, bunun sıkıntısını duyarlar. Birbirlerine açıkça kin besledikleri zaman daha da dinamik olurlar. Beş yaşından küçük olan çocuklar, bir kız ya da erkek kardeşin doğuşuna daha kolaylıkla katlanırlar. Çünkü bunun sonuçlarını henüz kestiremezler. Beş yaşından büyük oldukları zaman da kendilerini üstün görür, adeta ana babalarının yerine koyarlar. Çocuk, katlanacağı fedakârlığın derecesini anlayacak kadar büyük, ama bunlara gönül hoşluğu ile katlanamayacak kadar da küçüktür. Karşıt cinsten olan kardeşler arasındaki çekemezlik ve geçimsizlik daha zor olur. Yalnız biri kız, öteki oğlan & kardeş arasında beş yaş fark varsa, yine yukarıda değinilen çatışmalar meydana gelebilmektedir. Bu da kendini aşırı bir kıskançlık ve bağlılıkla gösterir.¹⁰⁵

Ailede çocukların üzerinde iyi etkiyi yapan kimseler dayılar, amcalar, teyzeler ve halalardır. Çünkü bunlar, çocuklara karşı aşırı bir sevgi göstermedikleri gibi bilinçaltı kompleksleri de yoktur. Çocuklar, onlarda, anne ve babalarda bulamadıkları tarafları bulurlar, böylece kendi öz büyüklerinin kusurlarının etkisini, bu yakınlarının normal davranışları giderir. Benzer şekilde, amca, dayı ve teyze hala çocukları da normal gelişmenin sağlanmasında rol oynar. Bunlar arasındaki kıskançlıklar ve sevgi bağları daha az kuvvetli olduğundan, bu duyguların neden olduğu karmaşık ve karışık duygular meydana gelmez. Aile etkisinde bulunan her bireyin çocuğun gelişmesi ve eğitimi üzerinde iyi ya da kötü etkisi bulunduğu görülmektedir. Bu durum karşısın'da ana babadan ayrı olarak başka bir aile içinde yetişen çocuklarda, yetişkin ile çocuk arasındaki ilişkiye göre farklı davranışlar saptanabilir.¹⁰⁶

Aileyi mükemmelleştiren önemli unsurlardan biri de çocuktur. Neslin devamını sağlması ve kültürün nakli bakımından çocuk özel bir öneme sahiptir. Bu öneminin yanı sıra azlığı ya da çokluğu, aile'nin toplumdaki konumunu belirliyordu. Osmanlı Devletinde

¹⁰⁴ Nilüfer Pembecioğlu, *a.g.e*, Nobel Akadimisi Yayıncılık, Ankara, 2013.

¹⁰⁵ Nilüfer Pembecioğlu, *a.g.e*, Nobel Akadimisi Yayıncılık, Ankara, 2013.

¹⁰⁶ Melek Öksüz, *1746-1789, Tarihleri Aarasında Trabzon'da Sosyal ve Ekonomik Hayat*, Ankara, 2004, s. 259.

ailelerin çocuk sayılarına bakıldığında, tahmin edile'nin aksine müslüman ailelerde Gayr-ı Müslim ailelere göre daha az çocuk olduğu gözlenmiştir. Bunda azınlık psikolojisi ile nüfuslarını artırma isteğinin yanısıra müslüman ailelerde çocuk ölüm oranlarının yüksek olması da etkili olmuştur.¹⁰⁷

Üzerinde çalıştığımız yıllarda Niğde şer'iyeye sicillerinde belirlenebilen örneklemin çocuk sayısı dağılımları Tablo 27'de gözlenebilir.

Tablo 27: Örneklemin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

| Çocuk Sayısı | N | % |
|---------------|------------|------------|
| Bir | 71 | 17,92 |
| İki | 67 | 16,91 |
| Üç | 200 | 50,50 |
| Dört | 33 | 8,33 |
| Beş | 8 | 2,02 |
| Altı | 6 | 1,51 |
| Yok | 11 | 2,77 |
| Toplam | 396 | 100 |

Tablo 27'de görüldüğü gibi 1894-1897 yıllarında Niğde'de yaşayanlar arasında mahkemeye müracaat edenlerin karar kayıtlarını ihtiva eden 12 numaralı şer'iyeye-i sicillinde örneklemin çocuk sayılarına göre dağılımı % 17,92'si bir çocuklu, %16,91'i iki çocuklu, %50,50'si üç çocuklu, %8,33'ü dört çocuklu, %2,02'si beş çocuklu, %1,51'i altı çocuklu ve %2,27'si'nin çocuğu bulunmamaktadır. Bu tabloya göre bir ve iki çocuk yapan aile o günkü müracaat edenlerin üçte birini teşkil etmektedir. Her iki aileden biri üç çocuk sahibidir. Buradan hareketle söz konusu dönemde Niğde'de kadınların üç doğuma kadar endişe taşımadıkları fakat üç doğumdan sonra dört, beş, altı ve daha fazla doğum yapma konusunda oldukça çekingen davrandıkları, bununla birlikte mecbur kaldıklarında fazla doğum yaptıkları söylenebilir. Aile iki üye ile başlayıp, çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte oluşum sürecini kemale erdirmektedir. Neslin devamını sağlayan çocukların dünyaya getirilmesi, gelişmesi ve onların topluma hazırlanması sosyalleştirilmesi ailenin en önemli fonksiyonlarından. Çocuğun dünyaya gelişi ile aile içerisinde yeni ilişki ağının desenleri de ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte ailede karı koca, anne ve baba statüsünü kazanmaktadır. Bu statü onlara ailede

¹⁰⁷ Melek Öksüz, *a. g. e.*, Ankara, 2004, s. 259.

yeni roller yüklemektedir. Anne ve baba çocukların her türlü ihtiyaçlarını karşılama, onların fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı gelişmelerini temin etme, toplumsal ve kültürel değerleri ve kalıpları onlara kazandırma ve eğitimlerini sağlama gibi yükümlülük taşımaktadırlar. Osmanlı aile hukukunun temel aldığı islam dini de anne ve babayı ailedeki statülerinin gereği olarak belirttiğimiz işlevlerle sorumlu tutmuştur. Osmanlı ailesinde gençlerin, ekonomik özgürlüklerinin tam olmadığı, dolayısıyla aileye bağımlı buldukları görülmüştür. Osmanlı ailesinde çocuklarla alakalı kanaat ve düşünceler daha çok ailelerin sahibi olduğu çocuk sayısı ve sebepleri üzerindedir. Bu konuda yaygın düşünce Osmanlı toplumu denildiğinde birçok insanın zihninde, ardında birkaç kadının yürüdüğü bir koca ve bu kadınlar'dan doğup, onları takip eden 10'dan fazla çocuk şeklinde canlanmaktadır.¹⁰⁸ Oysa yapılan araştırmalar ve Tablo 28 dikkate alındığında durumun böyle olmadığı anlaşılmaktadır.

“Tayfun Nesuhbeyoğlu’un “Osmanlı’da Aileye ve Kılık Kıyafete Genel Bir Bakış” adlı araştırmasında İstanbul Osmanlı kentlerinde ortalama çocuk sayısı 2.32’dir. Kentte bu sayı daha düşük, kırsal’da daha fazladır. Gayr-I Müslimler arasında çocuk sayısı daha fazladır. Mamafih çocuğun eğitimi aile içinde anne ve büyükanneye aittir. Klasik toplumda çocuk üzerinde ailenin, akrabaların ve mahalle ile cemaatin kontrolü vardır. Bu bir içtimai destek mekanizmasıdır, bir dayanışmadır. Başarıya göre sevgi tezahürü veya usulsüz davranış üzerine kınama, iyiyi ödüllendirme ve övme veya kötüyü yerme ve men etme fiili birlikte yürür. Doğan çocuğu aile kadar herkes kutlar, edepsizlik eden çocuğu herkes kınar; cemaate uymayanın aile üyeleri kadar, herkes kulağını çeker. Dünkü toplumda aile ve cemaatin ağırlığını üstünde hissedenden çocuk, bugünkü toplum’da başka bir atmosferin ve dünyanın üyesidir.¹⁰⁹ Ancak bizim Niğde şer’iyye sicilleri üzerinde yaptığımız çalışma da bunlarla ayrılmaktadır. Bizim yaptığımız çalışmada katılımcıların % 50,5’i üç çocuk sahibidir.

XVIII. Yüzyıl’da Mehmet Aydın’ın Eyüp Şeriye Sicilleri üzerinde yaptığı araştırma ile Mehmet Aydın XVIII. Yüzyılda Eyüp’teki ailelerin dikkat çekecek sayıda az çocuk sahibi olduğunu gözlemlemiştir. Ancak bizim Niğde şer’iyye sicilleri üzerin’de yaptığımız çalışma da bunlarla ayrılmaktadır.¹¹⁰

¹⁰⁸ Hayri Erten, *a.g.e.*, ss. 92-93.

¹⁰⁹ Tayfun Nasuh Beyoğlu, *Osmanlı’da Aileye ve Kılık Kıyafete Genel bir Bakış*, İstanbul, 2009, s. 10.

¹¹⁰ Esra Baş, *a. g. e.* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enistitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s. 42.

İnsanların yaşamlarını sürdürmek için yerleştikleri yerler, onların hayat sahalarını ve ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan ailelerin ikamet ettikleri yerleşim yerleri aile yapısı, aile üyesiyle karşılıklı ilişki içerisinde. Tablo 28’de yerleşim yerine göre çocuk sayısı dağılımını vermektedir.

Tablo 28: Örneklemin Yerleşim Yerine Göre Çocuk Sayısı Dağılımı

| Yerleşim Yeri | Çocuk Sayısı | | | | | | | % |
|---------------|--------------|-------|-------|------|------|------|------|--------|
| | Bir | İki | Üç | Dört | Beş | Altı | Yok | |
| Köy | 38 | 40 | 110 | 15 | 1 | 4 | 8 | 216 |
| | %9,59 | 10,10 | 27,77 | 3,78 | 0,25 | 1,01 | 2,02 | %54,52 |
| Şehir | 33 | 27 | 90 | 18 | 7 | 2 | 3 | 180 |
| | 8,33 | 6,81 | 22,72 | 4,54 | 1,76 | 0,50 | 0,75 | %45,41 |
| Toplam | 71 | 67 | 200 | 33 | 8 | 6 | 11 | 396 |
| | 17,92 | 16,91 | 50,50 | 8,33 | 2,02 | 1,51 | 2,77 | %100 |

Örneklemin %9,59’u bir, %10,10’u iki, %27,77’si üç, %3,78’i dört, %0,25’i beş, 1,01’i altı çocuğu bulunmaktadı ve %2,02’sinin de çocuğu bulunmamaktadır. Şehirde yaşayan ailelerin ise %8,33’ü bir, %6,81’i iki, %27,77’si üç, %4,54’ü dört, %1,76’sı beş, %0,50’si altı çocuğa sahip görünmekte ve %0,75’nin de çocuğa sahip görünmemektedir. Bu konuda Osmanlı ailesiyle alakalı gerçekleştirilen bazı çalışmaların da ailelerin yerleşim birimleri ile çocuk sayısı arasında yaklaşık aynı ilişkiyi tespit ettikleri görülmektedir. Teknoloji ve sanayileşmenin gelişmediği bir dönemde insan gücü çok önemlidir. Fazla çocuk fazla iş gücü ve kuvvet anlamına geldiğinden köylü ailelerin fazla çocuk sahibi olma arzuları, şehirli ailelere göre biraz fazladır. Zira şehir hayatı, köy hayatı ve işleri kadar zor olmadığından şehirli ailelerin iş gücüne olan ihtiyacı bir az daha azdır. Tablo 28’e göre ailelerin yerleşim yerleri ile çocuk sayıları arasında bir ilişkiden söz edebiliriz. Toplumunu oluşturan insanlar arasında ilişkilerin teşekkül etmesinde, düzenlenmesinde ve desenlemesinde insanların sosyal statüleri önemli ölçüde etkin durumdadır. Toplumun temel kurumlarından en önemlisi olan ailenin oluşumu, yerleşim yeri, yaşam biçimi ve çocukları’nın adedi ile ailelerin sosyal statüsü arasında ilişki söz konusudur.¹¹¹

¹¹¹ Hayri Erten, *a.g.e.* s. 96.

B. AİLEDE MÜNASEBETLER (KARI-KOCA İLİŞKİSİ)

Aile, kadın-erkek ilişkilerine insanî bir boyut katar, evlilikle kurulacak akrabalık bağları ile insanlar arasında farklı münasebet yolları açar. Aile insanların sosyalleşmesinin önemli vesilerinden birini teşkil eder.

“Aile, Sosyolojik olarak Klan Aile, Zadruga Ailesi (Sırbistanın dağlık bölgelerinde yaşayan küçük bir ailedir. Bu ailenin bir reisi var bu reisi ailenin şefi olmakla beraber vezifesi sadece ailenin varlığına nezaret etmektedir. Şefi ölünce, onun yerine zadruganın erkek azalarından biri geçebilir ailenin yapısı olduğu gibi kalır).¹¹² Pederşahi Aile, Modern Aile ya da çekirdek Aile gibi türlere ayrılarak ifade edilir. Sosyoloji ile uğraşanların çoğunluğu, Klan Aile tipini en ilkel ve en geniş aile olarak değerlendirir. Bugün için modern aile dedikleri çekirdek aile ise, en gelişmiş aile tipi olarak kabul edilir. Tabi bunun anlamı en gelişmiş aile tipinin bugünkü çekirdek aile olduğu sonucuna varılmamalıdır. Çünkü birçok olguda olduğu gibi bilim, çıkarımlarını o ana kadar elde edilen verilerin sonucunda beyan eder. Çoğu kere de bilimin o an vardığı nokta nihayet değildir. Çünkü bilim her geçen gün biraz daha ilerleme kat etmekte ve yeni yeni sonuçlara varabilmektedir. Örneğin modernleşme yolunda Klan Aile olarak tasvir edilen geniş aile tipinden başlayarak durmadan küçülen aile anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan müteşekkil çekirdek aile tipine dönüşmüş ve günümüze doğru daha da ileri gidilerek batı medeniyetinde çocuklar dahi aileden koparılıp sadece karı-kocadan oluşur hale indirgenmiştir. Günümüz seküler düşüncesinde kişi birey olarak ön plana çıkmakta, toplumda bireysellik sürekli teşvik edilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da toplumsal düşünüş ve yaşayış göz ardı edilmekte ve toplum sadece kendini düşünen bir birliktelik halini almaktadır. Bireysel menfaatler her şeyin önüne geçmekte ve faydacılık toplumsal hayatı her geçen gün daha fazla tehdit etmektedir. Bu itibarla aile bağları da zayıflamakta, kişiler arası birliktelikler önemli anlamda zarar görmekte, aile bağları olması gereken değerini yitirmektedir.¹¹³

Bu sebeplerle çekirdek aile de kendi içinde bir kısım farklılıklar barındırmaktadır. En başta şunu söylemek yerinde olacaktır. İslam aile tiplerini belirlemek yerine toplumun gidişatı o an için hangi konjonktürel (bir ülkenin ekonomik durumunu belirleyen öğelerin tümü) yapıyı gerektiriyor ise o yapıyı ele almış, fakat tüm bu yapılar içinde temel bazı çizgiler beyan ederek efradını cami ağyarına (başkaları) mani bir tanımlama getirmiştir. İslam nikâhta temel bazı çizgiler koymuş ve toplumlarda var olabilecek her türlü gayrı meşru nikâh şeklini

¹¹² Zülfikar Fırat, *İnzar Aylık İlim ve Kültür Dergisi*, Şubat, 2013.

¹¹³ Zülfikar Fırat, *a. g. e.*, Şubat, 2013.

ret etmiştir. Bir kadının birden çok erkek ile aynı anda evliliği, birlikteliği İslami açıdan mümkün değildir. Evlilik dışı tüm ilişkiler yasaktır. Fakat evlilik çağındaki bireylerin birbirlerini tanıyabilmeleri için evlilik öncesi sınırlı bir görüşmeyi İslam kabul etmiş, buna belli sınırlar, belirli cezalar getirmiştir. Evlilikte erkeğin de, kadının da haklarını koruma yoluna gitmiş, kabul ve reddin esasını (mezhepler arası farklar olmak ile beraber) her iki bireye birden vermiştir. İslam kötü, münker, pis olanı reddetmiş, aşırılık, haddi aşmayı yasaklamıştır. Bunun yerine güzel ve temiz olanı emretmiştir. İslam aile ilişkilerinde Klan Aile, Zadruga Ailesi (Sırbistanın dağlık bölgelerinde yaşayan küçük bir ailedir. Bu ailenin bir reisi var bu reisi ailenin şefi olmakla beraber vazifesi sadece ailenin varlığına nezaret etmektedir. Şefi ölünce, onun yerine zadruganın erkek azalarından biri geçebilir ailenin yapısı olduğu gibi kalır).¹¹⁴

Pederşahi Aile gibi geniş aile tiplerini şart koymamakla beraber asıl olanın aile içi ve dışında akrabalık ilişkilerinin geliştirilmesi olduğunu beyan etmiştir. Dayanışmada Klan Aile tipini andırır şekilde kalabalık, saygı ve sevgi esasına dayanan, günlük hayatta, tek tek herkesin şahsiyetini geliştirmede ve herkesi konumuna göre sorumlu olma düzeyine yükseltmede çekirdek bir aile tipi İslamca yeğlenmiştir. İslam sürekli akrabalık ilişkilerini canlı tutmayı tavsiye ederken, diğer taraftan “aile içi mahremiyeti” çok önemsemiştir. Bunu Kuran-ı Kerimin Nur Suresi 61. ayetinden ve Peygamberimizin on yaşına gelmiş çocukların gecelemede birbirlerinden ayrılması emrinden anlıyoruz. Bu tip İslami mimari peygamberimizin her eşi için ayrı odaların tahsis edilip, bu odaların tek tek mescidi nebeviye açılması örneğinde net olarak görüldüğü gibi günümüzde bazı doğu ve güneydoğu Anadolu kasaba ve şehirlerinde, Mısır’da; Suriye’de ve Irak’ta yaşanmaktadır. Ev, mahrem olmayan kadın ve erkeklerin halvetine engel olacak kadar büyük ve bölmelidir ya da bu durumda olanlar müstakil evlere ayrılmak zorundadır. İslam hukukunda yaşlılar bakılmaya muhtaç durumda iseler, kanunlarla belirlenmiş sıraya göre yakınları onlara bakmakla yükümlüdür. “Rabbin, sadece kendisine kulluk etmesinizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “of” bile deme, onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle”.¹¹⁵ Bu sadece vicdanlara bırakılmamıştır. İslamda vicdanlar ahiret inancıyla terbiye edilmekle beraber, zorlayıcı kanuni müeyyideler de vardır. Bu itibarla İslamın aile tiplerini değil temel bazı ilkeleri öncelediğini söyleyerek

¹¹⁴ Zülfikar Fırat, *a. g. d.*, Şubat, 2013.

¹¹⁵ Kuran-i Kerim, İsra, 17/ 23.

konumuzu bitirirken, huzur dolu İslami ailelerin İslami toplumun temeli olduğunu hatırlatmaktadır.¹¹⁶

Hâsılı, aile insan ve toplum hayatı açısından “olmazsa olmaz” bir konuma sahiptir. Onun için Kuran ve Sünnette aile teferruatlıca ele alınmıştır. Öyle ki kimileri “Kuran gibi evrensel bir kitapta bu kadar teferruata inilmesi.” diyerek istiğrab etmiş, kimileri de bunu Allah ve Resulü’nün aileye bakış açısını göstermesi bakımından değerlendirmiştir. İslam dini aileyi toplumun temel bir kurumu olarak görmektedir.¹¹⁷

İslam dininde önce kadın ve erkekten değil “insan” kavramından söz edilmektedir. Kuranda “ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık”¹¹⁸ buyrulur. Erkek ve kadın tek başına “nakıs” varlıklardır. Onlar tek başına yapamayacak işleri birlikte yaparlar ve böylece insanı ortaya çıkarırlar. Evlilikte kadınlık ve erkeklikten önce “insanlık” önde gelir. Kuranın hitabı insanadır. Peygamberlerin mesajı hiçbir fark gözetmeden bütün insanlardır. Evliliğin temelinde insanın yaratılışı yatmaktadır. Evlilik, insan neslinin devamı, yenilenmesi ve insanın ferdi ve sosyal olarak kendini ifade etmesi için gerekli olan bir kurumdur. Buna göre de İslam aileye çok önem vermiş, onu bütün sosyal müesseselerden üstün tutmuştur. Aileye güven ve istikrar kaynağı gibi bakmıştır.¹¹⁹

Ailenin münasebetiyle ilgili belge örnekleri; Niğdenin Tepe karyesinde oturan Ümmühan bint-i Muhammed Arif Taye Hatun tarafından aşağıdaki hususla ilgili vekil tayin şerisi olup, Halil Ağa bin Hamza haksız bir şekilde Taye Hatu’nun evliliğine mani olduğun’dan hakkında şikâyette bulunmuş mahkeme Halil Ağayı uyararak mudahalesini def etmiş ve Taye Hatu’nun istediği kişiyle evlenebileceğine karar vermiştir.¹²⁰ Niğdenin Kılı mahallesinde oturan Halime bint-i Osman Olmesun karyesinde Recep Ağa on sene önce eşi Halimeye hiçbir yardımda bulunma’dan askere gitmiş, bunun üzerine halime zevci Recepten kendine yetecek miktarda nafaka almak üzere mahkemeye müracaat etmiş mahkeme bu başvuru sonucunda aylık yirmibeş kuruş nafaka tayin etmiştir.¹²¹ Niğdenin Kurduns karyesinde oturan Nikule veledi Hacı Savenin oğlu Mihal kaybolmuş bunun üzerine mahkeme Tufunusiye bint-i Muveysiyi Mihalın mal ve eşyalarını korumak üzere vasi tayin etmiştir.¹²² Niğdenin İbn-i Dai Mahallesinde oturan Muhammed Derviş bin Ahmedin eşi Şerife bint-i Muhammed Efedni sağire kızı Hudatının nafakası için Zarife Hatunu vasi tayin etmiştir. Vasi

¹¹⁶ Zülfiakar Fırat, *a. g. d.*, Şubat, 2013.

¹¹⁷ [Htt://www.herkul.org/yazarlar/kari-koca-ilişkileri](http://www.herkul.org/yazarlar/kari-koca-ilişkileri), Erişim Tarihi, 12. 05. 06, 2014.

¹¹⁸ Kuran-i Kerim, Hucurat, 49/13.

¹¹⁹ Teyfurov Mansur, *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 3. İğdır, 2014, s. 191.

¹²⁰ Niğde, Ş. S. 5, s. 82/2.

¹²¹ Niğde, Ş. S. 69, s. 82/2.

¹²² Niğde, Ş. S. 98, s. 91/3.

Zarife Hanımın talebiyle her gün kır beş para nafaka tayin etmiştir.¹²³ Danabaş Mahallesinde oturan Bilal Zade kızı Adeviyye bint-i İbrahim erkek kardeşi Muhammed Efendiye bütün mal, eşya ve sekzi kıta arazilerini kendi rızasıyla şartsız kayıtsız bağışlamıştır.¹²⁴ Niğdenin Ahi Mustafa Mahallesinde kiracı olarak oturan Veliyiddin Efendi oturduğu evin eşyasını vermediği için Fatma bint-i Abdullah halası Zübeydenin vefatından önce eşyalarını almak üzere mahkemeye müracaat etmiş mahkeme de eşyaların geri verilmesine kara vermiştir.¹²⁵ Niğdenin Esen Bey Mahallesinde oturan Hava bint-i Ali Ağa yine aynı mahallede oturan Ahmed Hulusi bin Muhammed Sıdık bir kıta izinname gereğince boşanma yetkisi (talakı) kendi elinde olup nefsinin beş yüz kuruş mehr-i müeccel ve beş yüz kuruş mehr-i muaccal karşılığında evlenmiş, ancak Hulusi Efendi zikredilen mehr-i vermekten kaçındığı için Hava Hatun babası Ahmed Efendiyi mehrini almak üzere vekil ve naib tayin etmiştir.¹²⁶

Araştırmanın konusuyla ilgili Niğde şer'iyeye sicilin'de yer alan örneklemin ilgili dönem'deki gelir durumuyla alakalı dağılımları Tablo 6'da şöyle yer almaktadır.

Tablo 29: Örneklemin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

| Gelir Durumu | N | % |
|--------------|-----|-------|
| Fakir | 85 | 21,46 |
| Orta | 112 | 28,28 |
| Zengin | 83 | 20,95 |
| Bilinmiyor | 116 | 29,29 |
| Toplam | 396 | 100 |

Örnekleme görüldüğü gibi geliri tespit edilebilen 1894-1897 yılların'da Niğde'de yaşayanlar arasında mahkemeye müracaat eden Katılımcıların gelir dağılımına göre Niğde'de ilgili dönemde ailelerin, gelir açısından %21,46'sı fakir tabakada, %28,28'i (112 kişi) orta tabakada %20,95'i (83 kişi) zengin tabaka'da ve %29,29'u (113 kişi) hangi meslek gurubuna ait olduğu bilinmemektedir. Tablu 29 ilgili dönem'de yaşayanların farklı tabakalarda yer alabildiklerine ekonomik açıdan işaret etmektedir. Ayrıca bu durum ilgili dönem'de Niğde'de yaşayan ailelerin iktisadi bakımdan kiristalleşmiş, çok belirgin bir çizgiden söz etmek mümkün değildir. Fakir ile zengin ve orta halliler ile geliri bilinmeyenlerin oranı yaklaşık

¹²³ Niğde. Ş. S. 36. s. 28/2.

¹²⁴ Niğde. Ş. S. 20, s. 44/2.

¹²⁵ Niğde. Ş. S. 12, s. 41/2.

¹²⁶ Niğde, Ş. S. 56, s. 65/3.

aynıdır. Zengin ailelerle, fakirler ve orta hallilerin yaşam tarzındaki farkın sadece seviyeden ibaret olduğu bilinmektedir. Belki bu durum, bir aile için kooperatifler gibi küçük üretim birimleri için tam olmasa da doğru olabilir. Fakat bütün bir ülke göz önüne alındığında durum çok farklıdır. Ülkede gelir, üretim sürecinin bir sonucu olarak meydana getirilir ve bu üretim sürecine bütün üretim faktörleri katılır. Bu üretim süreci için'de birçok şey aynı anda olur. Bunlardan biri de gelirlerin elde edilmesidir. Başka bir söyleyişle, gelirlerin elde edilmesi ve dağıtılması aynı anda olmaktadır. Buradan yola çıkarak şu söylenebilir: üretim binlerce firma ve kar amacı gütmeyen organizasyonlar içinde yapılır ve bu üretim süreci içinde gelir dağılımı şekillenir. Gelirin nasıl dağıtılacağını belirleyen herhangi bir otorite yoktur.

Her ne kadar çeşitli guruplar, özellikle devlet birimleri gelir dağılımını etkileyebilirse de, gelir dağılımı esas olarak iktisadi sürecin işleyişinin bir yan ürünü olarak ortaya çıkar. Bunlardan hareketle, gelir dağılımını birincil ve ikincil gelir dağılımı olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Birincil gelir dağılımı, üretim süreci sırasında ortaya çıkan gelir dağılımıdır. İkincil gelir dağılımı, devletin vergi alması, sübvansiyon vermesi, sosyal güvenlik harcamaları yapması vb. sonunda gelirin yeniden dağıtımını olarak açıklanabilir. İkincil gelir dağılımı ortaya çıkaran, bir takım geliri transferlerinin yapılmasıdır. Kişisel gelir dağılımında gelirin nerede ve nasıl elde edildiği ya da kişinin gelirinin ücret, faiz, kar ya da getirim şeklinde olması önemli değildir. Önemli olan kişilerin toplam gelirden aldığı payın miktarıdır. Kişisel gelir dağılımı incelenirken iki husus göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlardan birincisi kişisel gelir dağılımının incelenmesinde birim olarak neyin ele alınacağıdır. Kişiler mi? Tüketici birimleri mi ele alınacaktır. Daha çok kullanılan usul tüketici birimlerin ele alınmasıdır. İkincisi, kişisel gelir dağılımı'nın hesaplamasında gelir elde etmeyen kişilerin yani işsizlerin de gösterilmesidir. Onun için kişisel gelir dağılımı ile ilgili çalışmalarda birim olarak aile tespit edilmiştir. Niğde 12 numaralı ser'iyeye sicil defterine göre ailelerin geçimlerini sağladıkları işlerin başında tarım, askerlik ve ticaretin olduğu görülmektedir. Niğde Kazası dâhilinde yetiştirilen ürünlere dair ayrıntılı bir vesika olmamakla birlikte pazarda satılan mallar ve çevredeki şehirler'de bulunan askeri birliklerin ihtiyaçlarını karşılamak için istenen mamuller'den fikir sahibi olmak mümkündür. Mesela 15 Temmuz 1844 tarihinde İsparta'da ki Askeri birlik için istenen 1.000 vukıyye soğan, 400 vukıyye sadeyağı ve 600 vukıyye kese yoğurdu talep edilmiştir. Niğde halkı'nın geçimini sağladığı diğer önemli unsur ise tarım (çiftçilik) ürünleridir.¹²⁷

¹²⁷ Hasan Kur, 210 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre Burdur Kazasının İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (H.1255-1261/M.1839-1845), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta, 2008, s. 38.

Günümüzde Osmanlı döneminde kadınların ekonomik haklarını aramak için mahkemeleri ne ölçüde kullandıkları hep tartışılmalıdır. Bu tartışmalara bir nebze olsun ışık tutması bakımından söz konusu Niğ'de Şer'iyye Sicili defterindeki yer alan kişilerle cinsiyet göre gelir dağılımını Tablo 30'da bakmakta yarar vardır.

Tablo 30: Örneklem Mahkemede Cinsiyet Dağılımları

| Cinsiyeti | Medeni Durum | | | Toplam |
|-----------|--------------|---------|----------|---------|
| | Bekâr | Evli | Boşanmış | |
| Erkek | 26 | 266 | 5 | 297 |
| | % 6,56 | % 67,17 | % 1,26 | % 74,75 |
| Kadın | 16 | 82 | 1 | 99 |
| | % 4,04 | % 20,70 | % 0,25 | % 24,99 |
| Toplam | 42 | 348 | 6 | 396 |
| | % 10,60 | % 87,87 | % 1,51 | % 100 |

İlgili dönemde kadınlar ve erkeklerin haklarını arama konusunda mahkemeleri kullanabildikleri ve mahkemeye müracaat eden her dört kişiden birinin kadın olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların da ilgili dönemde tablo 30'a göre erkeklerin kadınlardan fazla oranla haklarını aramak için mahkemeyi kullandıkları görülmektedir. Bu durum erkeklerin aile dışındaki statülerini iyi bildikleri veya mahkemelere daha kolay ulaşabilmeleriyle açıklanır. Erkekler kadınlardan fazla oranda mahkeme davalarında yer almışlarsa da kadınların oranı da azımsanamayacak derecededir. Evlenen insanların doğal olarak sosyal sorumluluklarının ve rolleri'nin artması ve daha fazla olması sebebiyle doğal olarak onların problemleri mahkemelere yansımıştır.

Görüldüğü gibi, evliliğin devamında, sosyo-ekonomik, kültürel, dini vb. bakımdan ailede ciddi olumsuz ve sıkıntılı, olumsuz işlerin ve anlaşmazlığın ortaya çıkacağı zaman, çözülmesi güç olan sıkıntılara karşılaşmadan evliliklere son vererek ailevi zorlukları azaltmıştır.

C. AİLEDE ÇÖZÜLME

“Evlilikle oluşan ve çocuklarla da bu oluşum sürecini tam anlamıyla tamamlayan aile sistemi ve yapısı içerisinde, üyelerin belirli statüleri ve bu statülerinin gereği olarak yerine getirmeleri beklenen rolleri vardır. Eğer karı ve koca birbirleri'nin rol beklentilerini başarı ile karşılıyorsa birbirlerine karşı pozitif davranışlarda bulunacaklar ve aile sistemi işlevselliğin devam ettirecektir. Bu uyum, karı veya kocadan birisinin ölümü ile ortadan kalkacaktır. Ya da bu rol beklentilerinin karşılanamadığı durumlarda uyumsuzluk meydana gelecek ve çözülmeye doğru yöneliş başlayacaktır.”¹²⁸

Evlilikle oluşan ve çocuklarla da bu oluşumu kemale erdiren aile, maalesef Türkiye’de aile problemi, ailede geçimsizlik ve boşanmalar giderek artıyor. Aile kurumuna adeta bir bomba düşmüş durumda. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) açıkladığı rakamlar meselenin acı boyutlarını gözler önüne seriyor. 2004’de 91 bin 22 kişi boşanırken, 2012 yılında 123 bin çift boşanmıştır. Aynı dönemde evlilikler azalan bir seyir izlemiştir. Kısacası son 8 yılda evlenme oranında azalma yaşanırken, boşanma oranları da artmaktadır. Ancak bu konu ile ilgili bazı önemli faktörleri sıralayabiliriz: Kişiler aile kurmanın aynı zaman da sorumluluk alma ve fedakârlık gösterme olduğunu bilmeliler. Maddi ihtiyaçlar, Duygusal beklentiler de medyadaki diziler ve haberlerle artmış durumda. Eşler çabucak birbirlerinden bıkebiliyorlar. Kadınların ekonomik bağımsızlıkları da boşanma oranlarını artıran bir başka faktör. Geliri olan kadın “yuvayı dışı kuş yapar” anlayışını taşıyor ve zorlukları çekmeye karşı tahammülü azalıyor.¹²⁹

Günümüzde önemi daha da iyi anlaşılan aileye, bütün dinlerde büyük değer verildiğini görüyoruz. Gerek Musevilik, gerek Hıristiyanlık ve gerekse yüce dinimiz İslamiyet, aile müessesesine çok geniş yer vermiş ve toplumun bu önemli yapı taşı hakkında olabildiğince teferruata inilmiştir. Neslin devamı ve nefsin terbiyesi için evlenmenin lüzumundan tutun da, kiminle hangi şekilde evlilik yapılacağı, çocukların iyi birer insan olarak yetiştirilmesi için nelerin yapılması gerektiği, karıkoca hukuku, ebeveynçocuk hukuku, büyüklere ve akrabalara yardıma kadar günlük hayatta akla gelebilecek her husus aydınlatılmıştır. Ancak, bütün önemine rağmen dünyada sanayi toplumlarının oluşması ile birlikte ailede bir çözümlenin yaşandığını görmekteyiz.¹³⁰

¹²⁸ Hayri Erten, *a.g.e.* s.106.

¹²⁹ Sefa Saygılı, “Ailede Çözülme”, *Milat Gazetesi*, 2015.

¹³⁰ Sefa Saygılı, *Beyan Dergisi*, S. 3. 2000.

İnsanların evlilikten beklentisi mutlu ve huzurlu bir yaşamdır. Ancak mutluluğu elde etmek sanıldığı kadar kolay değildir. Emek ve özveri ister. Evliliği, mutlu ve huzurlu bir ailenin kuruluşu algılama ve paylaşma ilkesini bu birliğin temelini almak, evliliği sürdürebilmenin ön koşuludur. Evlilik kurulurken “ölüm ayırana dek sürmesi ve eşlerin bir yastıkta kocamaları” dedikleri evliliğin sürekliliğine ilişkin beklentileri dile getirir. Ancak kimi zaman doğal gelişmelerle kimi zamanda eşlerin kendi iradeleri ile evlilik birliği sona erer. Bu durum ailede sorunların azalması olarak tanımlanır.¹³¹

Evlilik dışı ilişkinin ve boşanmanın önüne geçemeyen toplum, bunu telafi etmek için devletin güvencesine sığınmıyor. Boşanmış anneler, sosyal güvenlik sigortası kapsamında devletten yardım alıyor. Bunun yarattığı sahte güvenlik hissi, ailenin daha fazla çözülmesine katkıda bulunuyor. Modern birey, aileyi sınırsız özgürlüğünün önünde bir engel olarak görüyor. Nesiller arasında yaşanan çatışma, gençleri aile ortamından kopartmakla kalmıyor, onları aile karşıtı bir konuma itiyor. Nesiller arasındaki mesafeyi körükleyen kapitalist ekonomik sistem, aileden kopardığı genç nesli 10-15 yıl boyunca kelimenin tam manasıyla sömürüyor. Sadece Amerika'da 13 ilâ 25 yaş arasındaki gençlik grubunun yıllık kişisel harcamaları onmilyarlarca doları buluyor. Bu sektör gençlerin temel ihtiyaçlarından değil, film, müzik, kılık-kıyafet, makyaj, oyun, sinema, parti vermek gibi bireysel lükslerinden besleniyor.¹³²

“1894-1897” Yılların'da Kadı Kayıtlarına Göre Niğde'de azımsanamayacak kadar Gayr-ı Müslim ailelerin mevcudiyeti, Müslüman ailelerle Gayr-ı Müslim ailelerin medeni durumlarını karşılaştırma imkânı vermektedir. Tablo 31 bu karşılaştırma ile ilgili bilgiler sunmaktadır.

Tablo 31: Örneklemin Dinlerine Göre Medeni Durum Dağılımı

| Dini Mensubiyeti | Medeni Durum | | | % |
|------------------|--------------|--------|----------|--------|
| | Bekâr | Evli | Boşanmış | |
| Müslüman | 21 | 236 | 5 | 262 |
| | %5,30 | %59,59 | %1,26 | %66,15 |
| Gayr-ı Müslim | 21 | 112 | 1 | 134 |
| | %5,30 | %28,28 | %0,25 | %33,83 |
| Toplam | 42 | 348 | 6 | 396 |
| | %10,60 | %87,87 | %1,51 | %100 |

¹³¹ Sezen Ünlü, “Aile Yapısı ve İlişkileri”, *Anadolu Üniv. Eskişehir*, 2010, s. 289.

¹³² Hlil Akgün, *Modernleşme ve Ailenin Çözülmesi*, *Semerikand dergisi*, 2004.

Tablo 31’de örneklemin Dinlerine göre medeni durum dağılımında Müslümanların %8’01’i bekâr, %90,07’ı evli ve %1,90’ı boşanmışlardır. Gayr-ı müslimlerin ise %15,67’si bekâr, %83,58’i evli ve %0,74’ü boşanmışlardır. Müslümanların evlilik oranı Gayr-ı müslimlere göre yüksektir. Ancak Gayr-ı müslimlerle Müslümanların bekâr oranı aynıdır. Haklarını aramak için mahkemeyi kullananlar arasında orantısal olarak Gayr-ı Müslimlere göre Müslümanlar daha fazla görülmektedir mahkemeye muracaat edenler arasında. Müslümanlar ve Gayr-ı Müslimler arasın’da ilgili dönemde boşanma oranının çok az olduğuna işaret etmektedir.

Toplumsal bir fayda getirmesi beklenen sosyal güvenlikler bir kısır döngüye dönüşmekte ve ailenin çözülmesine isteyerek ya da istemeyerek katkıda bulunmuş olmaktadır. Ayrıca kapitalizmin sağladığı ekonomik özgürlükler ve imkânlar da ailedeki çözülme arttırmaktadır. Gelinek noktada aile manzaralarına bakıldığında Müslüman ailede ve hayatın daha basit ve sade yaşandığı aile yapılarında aile yapısının gücünü ve geçerliliğini hâlâ muhafaza ettiğine şahit olmaktadır. Zira Müslüman ailede, aile, toplum tarafından kurulur ve desteklenip korunur. Sosyal yapının bir parçası olan aile, çok yönlü ilişkiler ağı ile korunmakta ve modernizmin dayattığı bireycilik ve bencillik hastalığına yakalanmadan aile üyeleri ve gençler yetişmektedir. Bu durumda belki de devlete düşen geleneksel aile yapısını korumaya dönük tedbirler alması ve sosyal güvenliklerden faydalanacak kişilerin durumlarını iyice inceleyerek su-i istimallere meydan vermemesi ve öncelikli hedefin aileyi korumaya ve güçlendirmeye dönük olması şarttır.¹³³

“Medeni durum, bireylerin toplumsal statüsünü gösteren ölçütlerden biridir. Bireyin bekâr, evli ve dul ya da boşanmış olma durumuna göre, toplum’da oynadığı roller farklılaşmaktadır. Bekârlıktan evliliğe geçiş, evlilikten dulluğa veya boşanmaya geçiş, bu süreçlerin her biri, bireyin toplumsallaşma deneyimini çeşitlendiren unsurlardır. Çünkü birey evlendiğinde, eşi öldüğünde ve boşandığında daha önce tecrübe etmediği yeni durumlarla (sosyo-ekonomik değişimler, çocuk sorumluluğu, karı koca, ilişkileri ve yalnızlık) hissi vb. karşılaşabilmektedir. Söz konusu bu yeni sosyo-psikolojik durumlar, bireyin toplumsallaşma deneyimini etkilemektedir. Medeni durum ile dini yönelim arasındaki farklılaşmada, bireylerin bekâr, evli dul ya da boşanmış oluşlarından kaynaklanan sosyal ve psikolojik faktörlerin etkisi büyüktür. Bekâr gurubuna daha çok genç bireylerin oluşturduğu göz önüne alınırsa, genç bekârların evli ve dullara oranla daha az sosyalize oluşları, hayatın zorluklarıyla fazla

¹³³ Yasemin Yaşar, Aile yapısındaki çözülme, *Yeni Asya*, 2014.

karşılaşmamaları, sorumluluk yüklerinin azlığı gibi nedenler onların dini toplumsallaşma biçimlerini etkileyebilmektedir. Söz konusu bu yeni roller, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun dini ve ahlaki değerlerini daha yoğun bir biçimde içselleştirilmelerine imkân tanımaktadır. Öte yandan yetişkin bir ebeveyn olan bireyler, kendilerinin yanında çocukların da geçimini temin etmek, hayatın zorluklarına ve sıkıntılara göğüs germek zorunda kalabilmektedirler.”¹³⁴

Toplumsal çözülme, toplumsal bütünleşmeyle doğrudan ilgili bir olgudur. Toplumu bir arada tutan ve onun kendi içinde bütünleşmesini sağlayan bağlar zayıfladıkça toplumsal bütünlükte çatlaklar oluşur ve kaçınılmaz olarak toplumda bir çözülme meydana gelir. Değerler ve normlar gücünü yitirir ve toplumu oluşturan birey ve gruplar için aynı anlamı ifade etmez olurlar. Bunun sonucunda oluşacak karışıklık, hem ahlaki hem ekonomik hem de sosyal hayatın gündelik akışında bir çöküş meydana getirir. Toplumda suç oranları artar, aile, eğitim, siyaset ve din gibi toplumsal kurumlar işlevsiz ve içi boş kurumlara dönüşürler. Toplumsal çözülmeye karşı önlemler geliştirebilmek için ilkin toplumsal çözülmeye nelerin yol açtığını saptamak ve iyice analiz etmek gerekir.¹³⁵

Toplumu bir arada tutan ve bütün olmasını sağlayan bağlar bazen zayıflayabilmekte, hatta kopmaktadır. Amiran Kurtkan’ın tanımıyla toplumsal çözülme bir topluluğu meydana getiren sosyal ilişkilerin bütünlüğü bozacak şekilde gevşemesidir. Orhan Türkdoğan ise toplumsal çözülmeyi bir toplumu ayakta tutan inanç ve değer sistemlerinin etkinliklerini yitirmesi, sosyal müesseselerin yeni norm ve değerlere uyum sağlayamaması süreci olarak tanımlamaktadır. Toplumsal kurumların değişikliklere ayak uyduramaması dışında başka çözülme tiplerinden de bahsedilebilir. Bunlar, fertlerle kurumlar arasında çözülme, kurumlar arasında çözülme, fertler arasında çözülme, gruplar arasında çözülme ve fertle grup arasında çözülme olarak beş kategoride ele alınabilir. Kurumlarda meydana gelen değişimler çok hızlı bir nitelik taşıyorsa, genelde fertler kurumlara ayak uyduramaz. Örneğin Türkiye de eğitim kurumunda sık sık değişiklikler yaşanmakta ve fertlerle kurumlar arasında yaşanan gerilim, ferdin aleyhine bir çözümlenmeyle sonuçlanmaktadır. Sürekli değişen müfredat, sistem ve üniversiteye giriş şeklinde yapılan değişiklikler, ferdin kuruma ayak uyduramamasına sebep olmaktadır. Kurumlarda yaşanan hızlı değişimler bazen kurumlar arası çözülmeye de sebep olmaktadır.¹³⁶

¹³⁴ Yakup Coştu, *a.g.e.* ss. 152-153.

¹³⁵ Ömer Yıldırım, *Toplumsal Çözülme, Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Sivas, 2005.*

¹³⁶ Mesut Hazır, *Toplumsal Çözülme Üzerine Bir Deneme, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, Sakarya, 2012, s. 1.*

1. Boşanma

Boşanma meselesi ise her zaman olduğu gibi istenmeyen bir durumdur. Ancak kaçınılmaz olduğu durumlarda Osmanlı Devleti'nin Müslümanlarla meskûn her kentinde olmuş, ancak hukukun öngördüğü kurallar ve bunların yorumları çerçevesinde çözümlenmiştir. Boşanma, erkeğin bir sözüyle gerçekleşebildiği gibi kadının çeşitli anlaşmazlık konuları üzerinde şer'î mahkemeye şikâyetiyle de gerçekleşebilmektedir. Ancak özellikle erkeğin “talak-ı selâse” ile karısını kolayca boşamasının önüne geçmek için fetva makamındaki âlimler, çeşitli çözümlere yönelmişlerdir.¹³⁷

İslâm Hukuku, belirli usul ve yöntemlerle evlilik birliği'nin sona erdirilebileceğini kabul eder. Bu yöntemleri, talak muhâlaa ve tefrik adı altında üç başlıkta toplayabiliriz:

a. Talak

Dar anlamıyla talak, kocanın tek taraflı bir irade beyanı ile evlilik birliğine son vermesidir. Geniş anlamı ile ise, hem kocanın terk taraflı irade beyanı ile yapılmış olduğu boşamaları, hem karşılıklı anlaşarak yapılan boşanmaları, hem de mahkeme'nin vermiş olduğu kararla eşlerin birbirinden ayrılmalarını ifade eder. Bununla beraber, özellikle çağdaş İslâm hukukçuları, talak sözcüğünü dar anlamı ile kullanmaktadırlar.¹³⁸

Kıyası, talak kocanın hakkıdır. Fakat koca, evlenirken veya daha sonraki bir zaman içinde bu hakkı karısına devredebilir yani talak için karısını yetkili kılabilir. Bu tür talak tefviz-i talak adı ile anılır. Evlenme anında kadın dilediği zaman kocasını boşayabileceği şartını ileri sürer, koca da kabul ederse tefviz kesinleşir. Bununla beraber, Osmanlı Devleti içindeki uygulamalarda kadınların bu yetkiyi sıkça kullanmadıkları görülmektedir. Nitekim incelediğimiz şer'iye sicillerinde konuyla ilgili tek bir örneğe rastlanmıştır. 20 Mayıs 1894 tarihli Develi Şer'iye Siciline ait bir kayıta, Zahide bint-i Seyyid Efendi isimli kadın Ali ibn-i İbrahim isimli kişi ile beş yüz elli kuruş mehr-i muaccel, bir kat yatak ve bir kilim karşılığı talak yetkisi kendisine tefviz edilmek üzere evlenir. Akit, Ali ibn-i İbrahim'e vekil olan Tefvik Mehmed ibn-i Ahmed aracılığı ile gerçekleştirilir.¹³⁹

Örneğin; Efen Mahallesi sakinlerinden Uduya bint-i Ahmed Ağa Tataroğlu Ahmed bin Mustafa kocam iken bundan önce beni üç talakla boşadı, zimmetinde olan dört yüz ellibir

¹³⁷ Mehmet Ali Yıldırım, a. g. m. “*Gaziantep University Journal of Social Sciences (http://jss.gantep.edu.tr)*” 2012, s. 1211.

¹³⁸ Esra Yakut, a. g. m. “XIX. Yüzyıl'da Orta Anadolu Bölgesin'de Evliliğin Ortaya Çıkışı, Sona Ermesi ve Sonuçları” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, 2008, S. 1-2, ss. 251- 252.

¹³⁹ Esra Yakut, a. g. m. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, 2008, S. 1-2, s. 252.

Mehr-i Müeccelimi benden mütevellid olan küçük oğlunun nafakasını almak üzere kardeşim Muhammed Emin Ağayı vekil tayın etmişti.¹⁴⁰

Niğdenin semendire karyesinde oturan Ümmühan Ali ile iki yüz yetmiş beş kuruş mehr-i müeccel karşılığında evlenmiştir. Bin üç yüz dört senesinde Ali eşi Ümmühanı Ebubekir ve Ömer Ağa huzurunda bir talak ile boşamıştır.¹⁴¹ Aydının koba mahallesinde oturan muhammed izmirde bulunan zevcesini üç talak ile boşamış, bu boşanma Niğde mahkemesi tarafından kayıt altına alınmıştır.¹⁴²

b. Muhâlaa

İslâm Hukuku'nda evlilik birliğini sona erdiren yollardan biri de muhâlaadır. Tarafların anlaşarak evlilik birliğine son vermeleri demek olan muhâlaada çoğunlukla boşanma talebi kadın tarafından gelmekte ve kadın bu talebini gerçekleştirebilmek için zaman zaman bazı mali fedakârlıklarda da bulunabilmektedir.

Örneğin; Niğdenin Semendire karyesinde oturan Ümmühan bint-i Yan Aliyle iki yüz yetmiş beş kuruş mehr-i müeccel karşılığında evlenmiştir. Ancak belli bir süre sonra eşi Ümmühanı şahitler Ebubekir ve Ömer Ağa huzurunda bir talak ile boşamıştır.¹⁴³

Niğdenin Hoca Veys mahallesinde oturan Hacire abdulbaki Efendi ile bin iki yüz elli kuruş mehr-i müeccel karşılığında evlenmiş, ancak kocasıyla geçinemediği için mehrin karşılığı olarak altı yüz kuruş ve Hacireye getiren iki aded parfüm, bir şalvar, bir çuru ve bir çift kundurayı kocası Abdulbaki Efendiye geri vererek karşılıklı anlaşarak boşanmıştır.¹⁴⁴

Karşılıklı olarak nişandan ayrılma örneği; Niğdenin Yeni Cami Mahallesi sakinlerinden Ayşe Hafize iki sene önce Neccip Ağa ile nişanlanmış, nişanlısı Necip Ağaya iki yeni Gömlek, iki yeni Ton, iki sürmeli Üçkur, bir İpekli Akça Kisesi, bir Saat, bir möhür Kisesi ve üç aded işlenmiş curaları vermiştir. Ayşe Hafize kendi rızasıyla karşılıklı anlaşarak ayrıldıktan sonra yukarıda adı geçen eşyaları geri almak üzere Muhammed Said veledi Ahmed Efendiy'i vekil ve naib tayın etmiştir.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Niğde. Ş. S. s. 14/1.

¹⁴¹ Niğde. Ş. S. 138, s. 116/2

¹⁴² Niğde. Ş. S. 52, s. 165/1.

¹⁴³ Niğde. Ş. S. 138, s. 116/2.

¹⁴⁴ Niğde. Ş. S. 22, s. 135/1.

¹⁴⁵ Niğde. Ş. S. 42, s. 29/3.

c. Tefrik

Evliliğin mahkeme kararı ile sona ermesidir. Tefrikte, evlilik hâkimin boşanma kararına kadar bütün hükümleri ile devam eder, yani boşanmada koca'nın onayı ve rızası aranmaz. Bu tür boşanmada hâkim, belirli sebeplerin varlığı durumunda boşanmaya hükmedebilir. Bu sebepler konusunda, mezheplerarasında çeşitli görüş farklılıkları vardır. Özellikle Hanefi mezhebi konuyakarı bir biçimde yaklaşarak, sebepleri son derece dar tutmuştur.

Belli nedenler yüzünden, bir kurum olarak boşanmaya çeşitli çağlarda ve birçok ülkede izin verilmiştir. Boşanma hiçbir zaman tek eşli evliliğin alternetifi olmamış, bir takım özel nedenler sonucu evliliğin yürümesi olanaksız duruma girdiğinde zorlukları hafifletici bir rol oynamıştır. Bu konuda ki yasalar değişik yer ve zamanlara göre farklılıklar göstermektedir, günümüzde de çeşitlidir, o kadar ki Birleşik Amerika'nın kuzey Karolina eyaletinde boşanma tümü ile yasaklanarak en uç noktaya ulaşırken, Nevada'da bunu tam tersi ucu görülmektedir. Hıristiyan olmayan ülkelerin pek çoğunda boşanma, koca için kolayca gerçekleştirilen bir şeydir. Bir bölümünde ise boşanma kadınlar için oldukça kolaydır. Musanın yasası boşanma hakkını kocaya vermektedir, Çin yasası ise kadın evlenirken getirdiği çeyizini geri götürülmesi koşuluyla boşanmaya izin vermektedir. Hıristiyan ülkelerde boşanmaya gösterilen hoşgörü Protestanların oranına bağlıdır. Milton (İngiliz şair, yazar) boşanmanın lehinde yazmıştı. Çünkü koyu bir Protestan İngiliz Kilisesi kendisini Protestan saydığı günlerde, boşanmayı sadece evlilik dışı cinsel ilişkilerde uygulama alanına sokuyordu. Bugüne İngiliz din adamlarının büyük çoğunluğu her türden boşanmaya karşı, İskandinavya'da kolayca boşanmayı sağlayan yasalar bulunmaktadır. Aynı şey ABD'nin Protestan bölgelerinin birçoğu içinde söz konusudur. İskoçya ve İngiltere de boşanmadan yanadır. Fransa'da kiliseye karşıtlık kolay boşanmayı doğurmuştur Sovyetler birliğinde eşlerden herhangi birisinin isteğiyle boşanma gerçekleştirilebilmektedir.

Boşanmanın en garip yanlarından biri, sık sık ortaya çıkan töre ile yasa arasındaki farklılıklardır. Yasalarla boşanmaya getirilen kolaylıklar her zaman büyük sayıda boşanmalara yol açacağı anlamına gelmez. Çin'de devrim öncesi boşanma hemen hemen hiç bilinmezdi. Konfiçyus örneğine rağmen, sayın bir hareket olarak kabul edilmezdi. İsveç karşılıklı anlaşmayla boşanmaya izin vermekte; ama bu her hangi bir ABD eyaletinde boşanma nedeni olarak kabul edilmemektedir.

Genelde Protestan ve Katolikler boşanmaya ailenin biyolojik gerekleri açısından bakmamış, tersine dinsel günah kavramıyla ele almıştır. Katolıklara göre evlilik, tanrının gözünde bozulmaz olduğundan, iki kişi bir kez evlendiler mi eşlerden biri yaşarken diğeri her

ne olursa olsun, günaha batmadan başkasıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Protestanların boşanmadan yana olmalarının altında kısmen Katolik dinsel ayin öğretisine karşı olmaları kısmen da evliliğin bozulmazlığının evlilik dışı cinsel ilişkilere neden olacağını düşünmeleri yatmaktadır ve boşanmayı kolaylaştırmanın zinayı azaltmanın önündeki engelleri kaldıracağına inanmaktadırlar. Evliliğin sona ermesinin kolay olduğu Protestan ülkelerde evlilik dışı cinsel ilişkiye çok kötü gözle bakılmakta, boşanmanın söz konusu olmadığı Ülkelerde ise evlilik dışı bir günah olarak görülmekte, hele erkekler söz konusu olduğunda tümüyle göz ardı edilebilmektedir. Boşanmanın son derece güç olduğu Çarlık Rusyasında Gorkinin (Rus yazar) politik düşünceleri hakkında ne düşünülürse düşünülün, Amerika'daysa tam tersine, kimse Gorkini politik düşüncelerine aldırmasınaya karşın, ahlaksal açıdan her yerde horlanmış, hiçbir hotel, geceleme için ona yatak vermemiştir.¹⁴⁶

İlk olarak Katoliklerin görüşlerini ele alalım. Kocanın ya da karının evlilikten sonra delirdiğini düşünelim. Bu durumda böylesi sakat bir kökten yeni çocukların dünyaya gelmesi istenemez, hatta doğmuş bir çocuk varsa ortada akıl hastası olan kişiye temas ettirilmemelidir. Kısa ya da uzun aralıklarla akıl hasta olan kişi bilinçli hale gelse bile bu gibi durumlarda çocukların ana-babadan tamamıyla ayılmaları çocukların çıkarıdır. Akıllı yerinde olan eşe böylesi durumlarda başkasıyla meşru cinsel ilişkide bulunma hakkını vermeyen hüküm hiçbir kamusal amacı olmayan ahlak dışı bir zulümdür. Akıllı yerinde olan eşe son derece acılı bir seçimle karşı karşıya kalmaktadır. Ya kamu ahlakının ve yasaların dediklerine boyun eğerek kendini dizginlenecek ya gizli ilişkiler kuracaktır. Doğaldır ki bu ilişkiler çocuksuz olacaktır, ya da açıkça günaha batmak dedikleri bir yaşamı sürecektir. Bu üç durumun üçüne de büyük karşı çıkışlar vardır.

İkinci alternatif olan gizli ve çocuksuz ilişkiler en sık rastlanan biçimdir. Buna da yoğun karşı çıkış vardır. Gizlilik hiçbir zaman istenen bir şey değildir. Ve çocuksuz, üstü kapalı cinsel ilişkileri, ne kadar ciddi olursa olsun, arzu edilen düzeye erişemez. Ayrıca güçlü kuvvetli ve genç erkek ve kadınlarla “çocuk yapmayın” demek kamu çıkarlarına da aykırıdır. Ama yasaların söylediği gibi “çocuklarına deli bir ana (ya da baba) seçtiğin için sen çocuk sahibi olmayacaksın” demek kamu çıkarlarına daha da aykırıdır.

Üçüncü alternatif olan “açıkça günah işlemek” hem birey hem de toplum tarafından hoş karşılanmamıştır. Ama birçok durumda ekonomik nedenler bu almaşığı olanaksız kılmaktadır. Açıkça günah işleyen bir avukat ya da doktor tüm müvekkillerini ve hastalarını yitirir. Eğitim hizmetlerinde çalışıyorsa o anda işten atılır. Eğer ekonomik nedenler açıkça günah işlemeyi

¹⁴⁶ Bertrand Russel, *Evlilik ve Ahlak*, çev. Işıtan Gündüz, İstanbul, 2003, ss. 163-156.

engelleyemiyorsa, bu kez de insanlar toplumsal cezalarla yıldırırlar. Erkekler kutüplere üye olmaktan, kadınlara saygı görüp diğer kadınlara görüşmekten hoşlanırlar. Bu zevklerden yoksun bırakılmak büyük bir sıkıntının içine gömülmek demektir.

Terk etme gerçekten söz konusu olduğunda elbette boşanmanın zeminini de doğmuş olacaktır. Bu durumda yasa doğrudan olayın yani evliliğin, sona ermiş olduğunu hükme bağlamaktadır. Ne var ki sorun, yasal açıdan ele alındığında biçimsiz bir durum ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, terk etme gereği boşanma gerekçesiyle, boşanmak isteyenler bu yola başvuracak ve bu gerekçeden dolayı boşanmalar sıklaşıp artacaktır. Kendi içinde son derece tutarlı olan buna benzer başka boşanma gerekçelerinde de aynı güçlüklerle karşılaşmaktadır. İsrarla ayrılmak isteyen birçok evli çift yasanın izin verdiği her çareye başvuruyor. Eskiden İngiltere’de olduğu gibi boşanabilmek için erkeğin evlilik dışı cinsel ilişki yanında zalim olması da gerekiyordu. Bu nedenle hizmetçilerin önünde karısını döverek zalimliğine kanıt yaratan kocalara oldukça sık rastlanmaktaydı. Ayrılmak isteyen iki insan yasa baskısı ile birlikte olmaya zorlanmalarının doğru olup olmadığı başka bir sorun. Ama tüm açık yürekliliğimizle kabul etmeliyiz ki boşanma için hangi gerekçe geçerli sayılırsa sayılsın, birçok kişi boşanabilmek için bu gerekçeleri olanak bulduğu ölçüde abartacaktır. Şimdi yasal güçlükleri bir yana koyup, evliliği sürdürmek istemeyen bir şey haline getiren koşulları incelemeye devam edelim.¹⁴⁷

Kuranı Kerimde boşanma ile ilgili ayetler: Yok Eğer boşamada kararlı davranırsa (boşanırlar). Şüphesiz Allah, işitendir, bilendir.¹⁴⁸

Boşanmış kadınlar üç kur (üç ay hali müddeti) kendi kendilerine beklerler (hamile olup olmadıklarına bakarlar) . Eğer Allaha ve kıyamet gününe iman ediyorsa, rahimlerinde allahın yaratmış olduğu şeyi gizlemeleri onlar için helal olmaz. Şayet onların kocaları barışmak isterlerse, bu bekleme süresi içinde onlara tekrar geri dönmeye (başkasından) daha çok hak sahibidirler. Erkeklerin, kadınları üzerinde hakları olduğu gibi, kadınlarında üzerindeki hakkı bir derece daha üstündür. Allah azizdir, hâkimdir.¹⁴⁹

Yine onu (kadını üçüncü defa) boşarsa, (kadın) onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. Eğer (bu koca da) onu boşarsa, onlar (ilk koca ile karısı) Allahın sınırlarını ayakta tutacaklarını sanıyorlarsa, tekrar birbirlerine dönmelerinde ikisi için

¹⁴⁷ Bertrand Russel, a.g.e. İstanbul, 2003, ss. 166-168.

¹⁴⁸ Kur’an-ı Kerim, Bakara, 2/ 2/ 227.

¹⁴⁹ Kur’an-ı Kerim, Bakara, 2/ 2/ 228.

de günah yotur. İşte bunlar, Allahın sınırlarıdır; bilen bir topluluk için bunları (böyle) açıklar.¹⁵⁰

Kadınları boşadığınızda, bekleme sürelerini tamamlamışlarsa, onları ya güzellikle tutun ya da güzellikle bırakın. Fakat haklarını ihlal edip zarar vermek için onları (yanınızda) tutmayın. Kim böyle yaparsa artık o, kendi nefesine zulmetmiş olur. Allah'ın ayetlerini oyun (konusu) edinmeyin ve Allahın size verdiği nimeti ve size öğüt olsun diye size indirdiği Kitabı ve hikmeti anın. Allahtan da korkup-sakinin ve bilin ki, Allah her şeyi bilendir.¹⁵¹

Kadınları boşadığınızda, bekleme sürelerini de tamamlamışlarsa birbirleriyle maruf (bilinen meşru biçimde) anlaştıkları takdirde onlara, kendilerini kocalarına nikâhlanmalarına engel çıkarmayın. İşte, içinizde Allaha ve ahiret gününe iman edenlere bununla (böyle) öğüt verilir. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah, bilir de siz bilmezsiniz.¹⁵²

Örneğin; Medine-i Niğde mahallatın'dan Efen mahallesinde Ayşe Molla bint-i Kula oğlu, Halil nam bkr-i baliğe tarafından husus atil bayanda vekil meclis şer-isi Medine-i mezkûra mahallatından Ahi Mustafa Mahallesi sakinlerinden ve taba-i devlet aliyenin rum milletinden Emin Efendi veled-i Baba Nikula nam kimesne yine mezkûr Niğdenin Şehidler Mahallesi sakinlerinden tahminan on altı yaşında olup elyevm sin vasiyenin buluğa tahammulu ve ve buluğunu makar ve mutarif olan Halil nam kimesne tarafından husus mezkûrda husumat ve red-i cevaba vekâlet mutlaka-i sahiha-i şeriye ile vekil meclis şerisi Durzi esnafından Babası Ahmed Şukru ibn-i Halil nam kimesne tarafından mahzarında ve mezbura Ayşe Mollanın vasisi orak Makdi Salih Efendi hazır olduğu halde bil vikale üzerine dava ve takrir kelim edip müvekkilem mezbura Ayşe Mollanın bazı tarih kitaptan yedi sene mukaddem dayısı işbu hazır musa ileyh Salih Efendi dört yüz elli bir kuruş mehr-i müeccel teslimiyle bil vilaye inkah ve tazvic ve müvekkil mezbur Halil dahi sağır olduğu halde babası ve velisi mezbur Ahmed Şukru sağır mezbur için bil vilaye tazavvuc ve kabul edip lakin müvekkil mezbur Halil ile binlerinde duhul ve hulvet sahiha vaki olmadın işbu bin üç yüz iki senesi şehri temmuzun onuncu pencşenbe günü Medine-i Niğdenin Ristem Mahallesinde gaş gaib anil meclis Ali Ağa İbn-i Osmanın misafire bulunduğu hanede sabaha karşı ruyet dem hayfle baliğe olup ve baliğe olan... Nefsini ihtiyar ve zevc mezbur Halilden firkat ihtiyar ve akd-i mezkûru fesh ve red ve işhad etmekle nikâhını feshiyle müvekkilem mezburanın tarifine kabl şerden hüküm olunmak muradıdır diyu. Sual abb mezbur Ahmed

¹⁵⁰ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/ 2/ 230.

¹⁵¹ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/ 2/ 231.

¹⁵² Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2 /2/ 232.

Şukru Ağa dahi cevabında müvekkile-i mezbura Ayşe Molla tarih mezkûrda sağire olduğu halde velisi dayısı musa ileyh Salih Efendi mebleği mezkûr dört yüz bir kuruş mehr müeccel teslimiyle müekkilim oğlum Halile bil vilaye akd ve tezvîc eylediğinde ben dahi terih tarih mezkûrda oğlum sağir olmağla bil verase tazavvuc eylediğini ikrar Ristem Mahallesi sakinlerinden Eğri Osman Oğulları Ali ve Muhammed İbnan Osman li eclîş-şehade meclis şeriye hazıran olup istişhad olunduklarında ve zat malumumuz olan Kola Oğlu Halil kızı Ayşe Molla bin üç yüz iki senesi şehr-i temmuzun onuncu Pencşenbe günühanemizde misafir gelmiş olduğu halde bizi yanına çağırıp bin bavanda baliğe olmamla nefsimi ihtiyar edip Topal Şukru Oğlu zevcim Halilden... İhtiyar eyledim diyu ikrar ve bizi işhad eyledi biz bu hususa bu vech üzere şahidiz şehadet dahi ederiz.¹⁵³

¹⁵³ Niğde Ş. S. 27, s. 24/1.

D. AİLEYİ KORUYUCU MÜESSESELER

Sosyal bir kurum olan ailenin işlevini yerine getirebilmesi için bu kurumda belli statülerde bulunan üyelerin statülerin gereği kendilerinden beklenen rolleri ve yükümlükleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu yüzden, ailede üyeler arasında bir iş bölümü zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Ailede kadın, kocasına karşı karılık ve çocuğuna karşı da annelik rollerini üstlenirken, erkek karısına kocalık, çocuklarına karşı babalık ve ayrıca aile üyelerinin hepsine karşı da ailenin geçim masraflarını sağlama rollerini ve yükümlüklerini üstlenmiştir. İslam dini, ailenin geçim masraflarını sağlama yükümlülüğünü nafaka kavramı ile ifade etmiştir.¹⁵⁴

Ailede koca evinde bulunup bu yükümlülüğünü ve rolünü yerine getirdiği sürece, aile üyelerinin fiziki ve biyolojik açıdan ihtiyaçlarının karşılanmasında problem yok demektir. Fakat koca, bulunduğu yerleşim birimlerinden ayrıldığında, uzak bir yere gidip kaybolduğunda veya kaçtığına çözülmemiş ailenin fiziksel ve biyolojik bakımından ihtiyaçlarını kim üstlenecektir. Bu rolün yerine getirilmesi, ailenin işlevini devam ettirmesi bakımından önemlidir. İşte bu noktada kadın kocasını deva ederek, yargı aracılığıyla gerek kendisi, gerekse çocukları için nafaka talebinde bulunabilir. Yargı, bu talebi kocanın mevcut gelirlerinden harcanmak üzere veya daha sonra ödenmek üzere kocanın üzerine borç olarak yazdırmaya kadına yetki tanıma şeklinde karara bağlayabilmektedir.¹⁵⁵

Aile üyelerinin hiç arzu etmediği ölüm neticesinde veya devamı çok güçlü olan ve aile üyelerine sıkıntı ve mutsuzluk getiren sebeplerle aileler çözülmek zorunda kalabilmektedir. Çözülen ve parçalanmış ailelerin üyelerinin korunarak topluma yeniden kazandırılması, sosyal sistemde yeni bir aile ile yer alması gerekmektedir. Bunun gereği olarak da çözülen aile üyelerinin biyolojik, fiziksel, kültürel ve ekonomik bakımından korunması lüzumu ortaya çıkmaktadır. Neslin devam ettirilmesi, sosyal normların, rollerin, dini ve kültürel değerlerin yeni nesle statü ve rolleri karı ile koca yerine getirilmektedir. Bu iki temel üyeden birisinin kendi iradeleri dışında insan yaradılışı ve özelliği gereği ölümü ile aile, parçalanma ile karşı karşıya kalmaktadır. Aile bu ikisinden hangi şekilde çözülmüşse çözülsün, parçalanmış ve aile üyelerinin özellikle kadınlar ve çocuklarının bakım, geçinme ve mesken gibi ihtiyaçlarının karşılanması problemi ortaya çıkmaktadır. Zira aile üyeleri hep birlikte üzerlerine düşen

¹⁵⁴ Hayri Erten, *a.g.e.* s.121.

¹⁵⁵ Hayri Erten, *a.g.e.* s.121.

rollerini yerine getirdiklerinde bir birlikteliği devam ettirebilirler ve aile kurumunun devamını sağlayabilir.¹⁵⁶

Koca veya babadan yoksun bir ailede, dış tehlikelerden korunma, ailenin nafaka temini ve ilişkilerin düzenlenmesi vb. şeyler büyük ölçüde ortadan kalkacaktır. Karı veya anneden yoksun bir ailede de, çocukların bakımı ve beslenmesi, yetiştirilmesi, karı-koca ilişkilerinin gerçekleşmesi vb. hususlar olumu anlamda yerine getirilmeyecektir. Bütün bu fonksiyonların aksamasından dolayı aile üyelerinin yeniden topluma kazandırılması için yeni kurumları aile sistemi oluşturmalıdır.¹⁵⁷

Bilindiği üzere aile, çocukların toplumsallaşma sürecini geçirdiği ilk sosyal çevredir. Ailenin bu fonksiyonu, kendi kan bağından gelen çocuklara olduğu kadar dışarıdan çeşitli sebeplerle aile bünyesine katılan çocuklara da yöneliktir. Ana babasıyla birlikte yaşama hakkından mahrum kalan korunmaya muhtaç çocukları, ailenin sosyo-psikolojik faydasından yoksun bırakmamak ve onları toplumla uyumlu fertler haline getirmek için Osmanlılar, bu günkü anlamıyla “koruyucu aile” diyebileceğimiz sistemler geliştirmiştir.

Kuranı Kerimde aile istikrarı ile ilgili hadis ve ayetler: Kuranda evlilik, ebedi bir akd, ağır ve sorumluluk isteyen bir anlaşma olarak tanıtılır ve eşlerin aile kuruluşunda, evlilikte ve anlaşmazlıklarda karşılıklı görevleri hatırlatılır. Kendileriyle huzur bulasınız diye size kendi cinsinden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet vermesi de onun (varlığının kudretinin) delillerindendir”.¹⁵⁸ Evlilikte gaye, neslin devamı ve çoğalması olduğu gibi, şehvet kuvvetinin de kontrol altına alınmasıdır Kuran’da, eşlerin birbirine karşı yakınlıkları açıklanırken, birbirleri için elbise oldukları istiaresine yer verilmiştir. Hz. Peygambere hangi daha hayırlıdır? Diye soruldu; o da: “kocası yüzüne baktığı zaman onu sevindiren, emrettiği vakit itaat eden, yanında bulunmadığı vakit malını ve iffetini koruyandır” cevabını vermiştir.¹⁵⁹

Kuran-ı Kerime göre erkek, evin idarecisi, bakıcısı ve hâkimidir. Ev içinde ve dışındaki ağır yükümlülükleri sebebiyle kadınlar üzerinde kaimdirler.¹⁶⁰ Ailede kadın ve erkeğin belirli hak ve yükümlülükleri vardır Evin idarecisi olarak görev yapan erkek hanımına karşı iyi davranmak durumundadır Kadın da ilk etapta iffet ve namusunu korumakla yükümlüdür.

Hadiste anne-babanın çocuklara karşı görevler de belirtilmiştir Onları sevmek ve değer vermektir. Çocukları sevin, onlara karşı şefkatli olun, onlara verdiğiniz sözü harfiyyen yerine

¹⁵⁶ Hayri Erten, *a.g.e.* s.123.

¹⁵⁷ Hayri Erten, *a.g.e.* s.124.

¹⁵⁸ Kuran-ı Kerim, Rum, 30/21.

¹⁵⁹ Nesaî, Nikâh, 14, VI, 68.

¹⁶⁰ Kuran-ı Kerim, Nisa, 4/34.

getirin; çünkü çocuklar, sizin onlara rızık verdiğinizi sanırlar.¹⁶¹ Onlara bir emanet ve denenme– imtihan vesilesi gözüyle bakmak, yetişmeleri ve eğitimleriyle ilgilenmek, dünya ve ahiret tehlikelerinden korumak gerekmektedir. Anne baba iyiliğe layık kişilerdir Kuran, Allaha ibadetten hemen sonra anne ve babaya iyiliği emretmiş, onları iyilik ve yardım edilmesi gerekenlerin en başında saymıştır Anne babaya iyilik ve itaatin yanı sıra, kötülük yapmaktan kaçınmak ve onların öğütlerini dinlemek gerekir. Kuran, çekiştirme, çekememezlik ve anlaşmazlıktan uzak, yardımlaşma ve dayanışmayı esas alan bir kardeşlik ahlakını hedeflemektedir Ayrıca, akrabalık görevini yerine getirenleri övmüş, aile çevresiyle ilgiyi kesmeyi münafıklık ve fasıklık olarak nitelemiştir Akrabaya ve çevremizdekilere, manevi yardımla birlikte maddi yardımda bulunmak da gerekmektedir: Akrabaya, miskinlere çalışamayacak olma ihtiyaç sahiplerine ve yolda kalanlara hakkını ver ve savurarak israf etme”¹⁶² Mealindeki ayetlerde yardım, kesin bir emir halinde yer alan, ahlaki zorunluluktur.

Örneğin; Niğdenin İbn-i Dai Mmahallesinde oturan Muhammed Derviş bin Ahmedin eşi Şerife bint-i Muhammed Efedni sağire kızı Hudatının nafakası için Zarife Hatunu vasi tayin etmiştir. Vasi Zarife Hanımın talebiyle her gün kır beş para nafaka tayin etmiştir.¹⁶³ Niğde de Mahkeme kararıyla küçük Aliyeye günlük Ellişer para tayin edilmiştir. Ancak günlük Ellişer paranın yetmediği için vasisi Muhammed Arif isteği üzerine babasının mirasından günlük yirmi para ilave ederek toplam yetmişer para nafaka tayin edilmiştir.¹⁶⁴ Niğdenin İlyas Ağa Mahallesinde oturan Emine bint-i Faydacı Ali Ağa ve babası Hacı Alinin küçük kızı Zrifenin büyümesine kadar dayısı İbrahim Ağa mahkeme tarafından vasi tayin edilmiştir. Anne ve babasının miras malından günlük birer kuruş nafaka tayin edilmiştir.¹⁶⁵

Niğdenin İlsun karyesi ahalisinden İbrahim Ağa bint-i Muhammed Şakirin varisi menkul terekesini merkume Ayşe Kiraz gasb ve zabt ederek kebire Hanifeye vermekten imtina ederek Yavanakiyi kendi tarafından vekil tayin etmiştir.¹⁶⁶

¹⁶¹ Vesâil'uş-Şia, C. 15, s. 201.

¹⁶² Kuran-ı Kerim, isra, 17/26.

¹⁶³ Niğde. Ş. S. 36, s. 28/2.

¹⁶⁴ Niğde. Ş. S. 42, s. 59/2.

¹⁶⁵ Niğde. Ş. S. 57, s. 66/1.

¹⁶⁶ Niğde. Ş. S. 84, s. 82/3.

1. Vasi Tayini (Vasilik)

Osmanlı toplumunda Müslüman bir ailenin reisi ve aile adına birinci dereceden yükümlülük sahibi baba olmuştur. Dolayısıyla hanenin iaşesi ve diğer sorumluluklar da babanın vazifesiydi. Bu nedenle ki boşanma durumunda eşin ve çocukların nafakası baba tarafından temin edilirdi. Bazı durumlarda mesela erkeğin nafaka bırakmadan eşi terk etmesi halinde şer'î mahkeme tarafından erkekten tahsil edilmek üzere belirli bir miktar nafaka tayin edildiği yine belgelerden anlaşılmaktadır.

Ayrıca nafaka müessesesi çocuklar için de bir nizam çerçevesinde uygulanmıştır. Yaşı kendini idare ve malını tasarruf edemeyecek kadar küçük olan çocuklar şeri mahkeme tarafından tayin edilen vâsilerin koruması altında idiler. Babanın vefat etmesi durumunda mirasından çocuğunun hissesine düşen payın tasarruf hakkı, yine çocuğun ihtiyaçları için harcanmak üzere vâsilere verilmekteydi. Başka bir ifadeyle vâsilerin görevi, yetim kalan ve bakıma muhtaç olan çocukların kendilerini ve mallarını yaşları reşit olana kadar idare etmektir. Vâsiler ise genelde anne, amca, dayı gibi birinci dereceden akrabalar idi.

Malum olduğu üzere, velâyet altında bulunmayan her küçüğe ve hacri müstelzim hallerden birine müsteniden hacrine karar verilen her reşide, bir vasi tayin edilir. Medeni kanunun 369'uncu maddesi hükmünce: “ sulh mahkemesi vasi tayinin müstelzim hallerde hemen tayine mecburdur”

Sulh mahkemesi bir küçüğün vesayet altına konulmasını icap eden bir hale, mesela, ana ve babasının vefatına veya her ikisinin velayetlerinin nezi edildiğine muttali olmakla beraber bir vasi tayinine mecbur olduğu gibi, bir reşid hakkında verdiği hacir kararı kesbi katiyet etmekle beraber hacir edilen reşide de bir vasi tayinini ile mükelleftir. Kanun, bu tayinin hemen icrası lazım geleceğini beyan etmektedir; binaenaleyh, vasi tayini hususundaki tehir şayan kabul bir mazerete müstenit olmadıkça sulh mahkemesi, bu tehirlere mütevellit zarar ve ziyandan mes'uldür. Küçükler, haddi zatında velayet velayet veya vesayet altında bulunacaklarından rüştlere kadar hacredilmelerine esas itibarile lüzum yoktur. Bununla beraber, henüz küçük olan bir şahısta akıl hastalığı, akıl zayıflığı, ayyaşlık, israf ve ilahm gibi hacir sebeplerinde biri mevcut olur ve bu sebeplerinden biriyle hacir talep edilmek için rüşt zamanına kadar intizar edilecek olur ise, talep ile hacir kararı arasında geçecek olan müddet zarfında şahıs ve mallarını tehlikeye maruz bırakması ihtimali vardır. 369'uncu maddenin ikinci fıkrasında: “icabında küçüğün rüşte vusulünden evvel de hacir muamelesi yapılabilir”.

Denilmek sureti ile böyle bir halde küçüğün menfaati nokta-i nazarından rüşte vusulünden mukaddem hacır altında alınmasının talep edilebilmesine müsaade edilmiştir; mamafih, vazii kanunun endişe etmekte olduğu tehlike, 370'inci maddede derpiş olunan muvakkat tedbirler ile de bertaraf edilebileceği cihetle, 369'uncu medenin ikini fırkası hükmü küçüğün rüşt yaşını müteakip vesayet altına konulması menfaati iktizasından olduğu asla mucibi tereddüt olmayan nadir hallerde tatbik olunur. Hacır müstelzim hallerden biri ile hacır edilmesi lazım gelen bir reşidin ana ve babası veya bunlardan yalnız birisi hayat ise, bu reşidin harcına karar verilince kendisini vesayet altına koymaktan ise, hayata olan ana veya babasının veya bunlardan birisinin velayeti altına vazetmek daha faydalı olacağı mülahazası ile 369'uncu maddelerin son fırkası şu kaideyi vazetmiştir.

“Raşit olan evlât harcedildikte, vesayet altına alınacak yerde, asıl olan velâyet altına konulmaktadır.”Fakat sağ olan ana ve baba şayanı itimat olmadıkları ve mutlak surette hâkim mahcurun menfaatine daha muvafık bulunduğu surete hacır edilen reşidi ana ve babasının velayetine vazetmeyerek kendisine bir vasi tayin edebilir; hatta hâkimin hacir edilen reşidi velayet altına koyduktan sonra icabı hale göre vesayete ve vesayete koyduktan sonra bilahare velayete koyması da kabildir.

Yetimin vasisi ile ilgili hadisler: Ebu Zerr radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: Ey Ebu Zerr, Ben seni zayıf bir kimse görüyorum. Ben kendim için sevdiğimi senin için de aynen severim. Öyleyse iki kişi üzerine emir olmayasın, yetim malına da velilik yapmayasın.”¹⁶⁷ Amr İbnu Şu'ayb an ebihi an cediti anlatıyor: “Bir adam Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ben fakirim, hiçbir şeyim yok, üstelik bir de yetimim var” dedi.¹⁶⁸ Aleyhissalâtu vesselâm “Yetimin malından ye, Ancak bunu yaparken ne israfı kaç, ne aceleci ol, ne de kendine mal et.” buyurdular.¹⁶⁹ Hz. Ali radiyallahu anh anlatıyor: “rasulullah aleyhiiselatı vesselâm'dan iki şey öğrendim: ihtilamdan sonra yetimlik kalmaz, geceye kadar gün boyu sessiz durmak yoktur.”¹⁷⁰

Vasi tayını (Vasilik) ile ilgili örnek belgeler, Örneğin; Burhan Mahallesi sakinlerinden Katrine bint-i Uram Hatun 1257 senesi Mayıs ayı İstanbul Dakik Kapanı kuyusu haricinde Yeni Dünya Şerbethanesi yüzyirmi sehim 4745 kira halef ve selef müstecirlerinin teraküm eden icaresini almak üzere yiğeni Yavanaki veledi Asili vekil ve vasi tayin etmiştir.¹⁷¹ Niğde'nin Bal Hasan Mahallesinde oturan bundan önce vefat eden Dulkaroğlu Recebin kızları

¹⁶⁷ Ebu Davud, Vesaya 4, 2868.

¹⁶⁸ Ebu Davud, Vesaya 8, 2872.

¹⁶⁹ Nesai, Vesaya 11, 6, 256.

¹⁷⁰ Ebu Davud, Vesaya 9, 2873.

¹⁷¹ Niğde. Ş. S. 79, s. 79/1.

Hadice, Kâmile ve Şerifenin nafakalarını almak üzere annesi Fatma Hanımı mahkeme tarafından vasi tayin etmiştir. Vasinin talebi üzerine vefat eden babasının mallarından günlük altmış para nafaka tayin edilmiştir.¹⁷² Niğde'nin Olmesun karyesinde oturan bundan önce vefat eden Muhammed Ağa bin Hasan Ağanın kızları Nadire ve Nuriyenin büyümesine kadar babasından miras kalan mal ve eşyaları almak üzere Ayşe hanımı vasi tayin etmiştir. Vasiye ve kızlar üzerine mahkeme Hamş Ağa bin Hasan Ağai mutemid ve nazır tayin etmiştir.¹⁷³

Niğde'nin Ali Bey mahallesinde oturan Hafize bint-i Necip Ağa Beldenin büyüğü olan Yahya Efendi bin Muhammed Emin bin beş yüz Mehr-i Müeccel karşılığında evlenen Hafizenin yedi yaşında oğlu ve dokuz yaşında kızı olmuştur. Yedi sene önce eşini terk eden Yahya Efendiden nafaka almak üzere eniştesi Ratıp Efendiyi vekil tayin etmiştir.¹⁷⁴

Niğde'nin İravan karyesinde oturan Sarafim veledi Menuyelin oğulları Ligur ve Vasil kızı Anaştaşiyen'in büyümesine kadar babasının mal ve eşyalarını almak üzere Hüsnümeab Efendiyi vasi tayin etmiştir.¹⁷⁵

2. Nafaka

Kişinin bakmakla yükümlü olduğu şahısların, sosyal seviyesine göre normal bir hayat sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyduğu ve mükellefin de temin ile yükümlü bulunduğu işlerin tümüne denir. Buna göre mükellef, ekonomik gücüne göre, bakmakla yükümlü olduğu kişinin yiyecek, giyecek, mesken, tedâvî masraflar, ayrıca gerektiğinde hizmetçisini karşılamakla yükümlüdür.¹⁷⁶

Evlilik içinde koca, eşi ve çocuklarının bütün masraflarını karşılamakla yükümlüdür. Nafakanın kapsamına yiyecek, giyecek, mesken, ilaç, tedavi ve bazı durumlarda hizmetçi masrafları da girer. Nafaka mükellefiyeti için kocanın zengin olması gerekmediği gibi kadının da fakir olması gerekmez. Kocanın nafaka borcu ile yükümlü olabilmesi için geçerli bir nikâh aktinin mevcudiyeti gerekir. Ayrıca kadının fiilen evliliği sürdürmeğe hazır fi ziki olgunluğa ulaşması da zorunludur. Evlilikten sonra kocasının evine taşınmayı reddeden veya evlilik için uygun olmayacak derecede küçük olanlara karşı kocanın herhangi bir nafaka borcu olamaz.¹⁷⁷

¹⁷² Niğde. Ş. S. 37, s. 28/2.

¹⁷³ Niğde. Ş. S. 46, s.60/3.

¹⁷⁴ Niğde. Ş. S. 49, s. 62/2.

¹⁷⁵ Niğde. Ş. S. 44, s. 60/1.

¹⁷⁶ İbrahim PAÇACI, "Evlilik Konusunda Yapılan Bazı Sınırlamalar", Sosyal Hayattaki Değişim Sürecin'de İslam Aile Hukuku (Evlenme ve Boşanma Örneği), *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 11, Y.y. Ankara, 2007, ss. 73-82.

¹⁷⁷ Esra YAKUT, a. g. m, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, 2008, S. 1-2, ss. 249-252.

Ana ve babadan birisi ölen küçük çocuklara ebeveynlerinin bıraktığı mirastan kendilerine tekabül eden hisselerinden karşılanmak üzere, XVIII. Yüzyılın ilk yarısındaki Konya mahkemesi tarafından nafaka miktarları tayin edilerek, çocukların gıda yiyecek, mesken ve bakım masrafları karşılanmaya çalışılmıştır. Boşanarak çözülmüş ailelerde kocanın karısına karşı iddet süresince yerine getirilmesi gereken rolleri vardır. İddet süresince karısının ve çocuklarının mesken ve gıda ihtiyacını karşılama, kocanın bu rolleri arasındadır. Kadın bu süreyi açık bir hayâsızlık yapmadığı müddetçe kocasının evinde geçirir ve boşanmış kadının bu hakkı, hukuki bir norm olarak aile sisteminde yer almıştır. Bu norm boşanmış, evsiz, barksız kadınların güç durumda kalmamaları, yeniden aile hayatında dönebilmelerine teşviki ve çocukların sosyal yaşama yeniden intibakını sağlama fonksiyonu görmüştür.¹⁷⁸

Evlilik yaşamı boyunca karısının nafakasını teminle yükümlü olan kocanın yükümlülüğü, karısının iddet süresinin sona ermesi ile biter. Artık birbirine mirasçı dahi olamazlar. Fakat çocukların bakımı, gıdası ve giyimi gibi masraflarla alakalı olarak babalarının yükümlülüğü ve nafaka sağlama rolü devam edebilir. Karşılıklı rıza ile iddet nafakası, mehri ve çocukların nafakasından vazgeçerek boşanmış kadın, güç durumda kalabilir. Bu durumda kadın yargıya başvurduğu zaman yargı, çocukların babası üzerine çocuklar için nafaka bağlanmıştır.¹⁷⁹

Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "Hayır olarak ne harcarsanız o, ana-baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır, olarak ne yaparsanız, gerçekten Allah onu hakkıyla bilir.¹⁸⁰ Onları hidayete erdirmek sana ait değildir. Fakat Allah, dilediğini hidayete erdirir. Hayır, olarak ne harcarsanız, kendiniz içindir. Zaten siz ancak Allah'ın rızasını kazanmak için harcarsınız. Hayır, olarak her ne harcarsanız hiç hakkınız yenmeden- karşılığı size tastamam ödenir.¹⁸¹ (Sadakalar) kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden dolayı (dilenmedikleri için), bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırısın. İnsanlardan arsızca (bir şey) istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir.¹⁸²

¹⁷⁸ Hayri Erten, a. g. e., ss. 124-125.

¹⁷⁹ Hayri Erten, a. g. e., s. 125.

¹⁸⁰ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/ 215.

¹⁸¹ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/ 272.

¹⁸² Kur'an-ı Kerim, Nisa, 4/ 8.

Nafaka evlilik içinde evin reisi (kocanın) eşi ve çocukları için yüklediği geçim masraflarıdır. Bu masraflar içerisinde yiyecek, giyecek, ev, tedavi ve benzeri masrafları içermektedir. Nafaka konusunda hakkını aramak için mahkemeye başvuranların verileri Tablo 32de verilmiştir.

Tablo 32: Mahkemeye Nafaka Konusunda Müracaat Edenlerin Sayısı ve Kadınların Nafaka Türleri

| Nafaka Türleri | Sayı | % |
|--|------|-------|
| Anne-babasından birinin veya ikisinin ölümünden dolayı parçalanmış ailelerin çocuklarına bağlanan nafaka | 39 | 79,59 |
| Evden kocası uzak olan ailelerin çocuklarına bağlanan nafaka | 5 | 10,20 |
| Boşanarak çözülen ailelerin çocuklarına bağlanan nafaka | 4 | 8,16 |
| Sağlık sorunları olan ailelerin çocuklarına bağlanan nafaka | 1 | 2,04 |
| Toplam | 49 | 100 |

Tablo 32’de görüldüğü üzere, Anne-babasından birinin veya ikisinin ölümünden dolayı parçalanmış ailelerin çocuklarına bağlanan nafaka oranı %79,59 iken, Evden kocası uzak olan ailelerin çocuklarına bağlanan nafaka %10,20’dir. Bunlar Geçim sıkıntısından dolayı para kazanmak için başka şehirlere gitmektedir. Boşanarak çözülen ailelerin çocuklarına bağlanan nafaka %8,16 oranındadır. İlgili dönem de Niğde’de geçim zorluğuna düşen aileler, yargıya müracaat ederek, nafaka sayesinde geçim sıkıntılarını giderilmiş ve aileler böylece devamını sağlayabilmişlerdir. Bu şekilde nafaka ailenin bir müessesesi olarak onu korumuştur. Ailesinden habersiz ve kayıp olmuş çocuklara devlet beytül maldan nafaka temin etmiştir. Bu şekilde onlar topluma katılmıştır.

SONUÇ

Çalışmada Türkçe olarak latinize edilerek kaydedilen 12 numaralı Niğde Şeri'yye Sicili'nin verileri, sosyoloji'nin en önemli konuların'dan biri olan aile hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Aile her toplumda olduğu gibi Osmanlı toplumunun da temel taşlarından biridir. Çeşitli siyasi dönemlerden geçen Osmanlı Devletinde karşı karşıya kalınan gerek hayat şartları, gerekse siyasi gelişmeler ve kültürel etkileşimler gibi etkenlerle "Aile" kurumunda bir takım değişimler ve gelişimler gözlemlenmiştir. Osmanlı döneminde aileyi en çok etkileyen faktörler arasında özellikle din, ekonomi, üretim biçimi, sanayileşme ve gelenek gibi etkenler sayılabilmektedir. Hem din, hem de gelenek kadının aile içindeki ve toplumdaki yerini etkilemiştir. Hatta bu durum çoğu zaman onu (kadını) itaatkâr ve fedakâr bir konumda bulunmaya itmiştir. Osmanlıda adı geçen değişiklikler yalnızca kadını değil, aynı zamanda erkeği ve ailenin önemli bireyleri olan çocukların da hareketlerini ve konumlarını etkilemiştir. Aile kurumuna olan mezkûr etkilerin sonraki dönemlerde de sürdüğü gözlemlenmektedir.

Osmanlı döneminde evlilikte şer'i hükümler veya o dönemin sosyal durumu, ekonomisi, kültürel yapısı aileyi şekillendirmiştir. İnsanlar gelir durumuna göre hanım adaylarına mehir vermekteydiler. O dönemde Müslümanlar kimi durumlarda gayri Müslimlerle evlenerek akraba bağlarını güçlendirerek toplumun kültürel açıdan da zenginleşmesine yol açmışlardır. Ailenin oluşması, yani evliliğin meydana gelmesi toplum tarafından desteklenmektedir. Çünkü evlilik hep toplumsal yapının düzeni hem de soyun devamını sağlamaktadır. Evlilik bir anlamda aileyi meşru hale getirmek ve işlerin meşru, hatta kutsal bir güvenceye kavuşmasıdır. Belirli yaşa gelen delikanlı ve kız, elbirliğiyle evlendirilmektedir. Sanayileşmenin ve teknoloji imkânlarından pek söz etmenin mümkün olmadığı kırsal kesim yaşamında kas gücü çok önemlidir. Fazla insan gücü, fazla çocuk ve fazla iş anlamına gelmektedir.

Osmanlı toplumunda aile yapısı, manevi ve sosyal açıdan geniş aile, fiziksel açıdan çekirdek olarak şekillenmiştir. Osmanlı toplumunun geniş aile yapısının'da genellikle 3 kuşağın birlikte yaşadığı görülmüştür. Geniş aile yapısı Müslümanlarda olduğu gibi, Müslüman olmayanlarda da gözlenmiştir.

Ailenin oluşumunda, nişan (namzetlik) müessesesi, evlenecek erkek ve kadının birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı sağlamıştır. Böylece eş seçiminde her iki cinse de kendi isteklerini kullanma şansı gibi önemli bir eylem yerine getirmiştir. Nişanlanma evlenmeyi zorunlu kılan bir müessese değil, evlenmek amacıyla nişanlananlar belli bir süre sonra anlaşmazlıklar sonucunda mahkemeye muracaat ettikleri sosyal bir gerçektir. İradesiyle evlenenlerin olduğu gibi, ergenlik yaşına girmeden yakınları tarafından evlendirilenler görülmüştür. Bunun gibi evlenenlerin ergenlik yaşına ulaştıklarında fiilen gerçekleşmemiş ve askıda olan evliliğin iptali için mahkemeye başvurdukları gözlenmiştir.

İster erkek, ister kadın olsun evlenecek adayların kendi iradeleriyle karar verdikleri gibi, ailelerin onayını sağlamıştır. Bu toplumsal onayla hem aileye hem de toplumda belirli statüler kazandırmıştır. Bu statüler gereği bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Aile üyelerinin rolü, geleneksel, kültürel ve dini değerleri etkili olmuştur. Bu adetlerin yanı sıra islamın aileye bakışı etkili olmuştur.

Söz konusu dönemde, Niğde ailesinde koca, aile kurumunu yönetme ve aile içerisindeki bireylerin ihtiyaçlarını karşılama gibi sorumluluklar da yüklenmiştir. Adı geçen yörede kadın ve erkeklerin çoğunluğu ile birlikte diğer aile üyelerinin de ailedeki mevki ve görevlerinin hukuki açıdan neler olduğunun farkında oldukları ve bunlara göre aileyi ilgilendiren konularda alınan kararları tartıştıkları görülmüştür.

İlgili dönemde Niğde ailesinde kadınlar, ekonomik açıdan özel mal mülk ve servet edinebilmişler ve bunlar üzerinde kendi iradeleriyle tasarrufta bulunabilmişlerdir. Nikâhla birlikte almaya hak kazanılan mehirler kocanın veya yakınların değil, bizzat kadınların kendi özel mülkiyetlerindedir. İlgili dönemde mehir miktarları orta gelir düzeyine sahip ailelerde 80 ile 400, bazı üst düzey gelire sahip olanlarda ise 400 ile 800 akça ile 100 ile 1500 kuruş arasında değişiklik göstermektedir. Yine aynı dönem ve ortamda Mehir; kadının kocasından boşanmak istediğinde veya kocası tarafından boşandığında yeniden evleninceye dek bir sigorta yerine işlev görmektedir.

Osmanlı ailesinin genel Anadolu kültürünün bir parçası olma özelliği gösteren Niğde ailesinde haneler, bir avlu çevresinde sıralanmış evlerden oluşmuştur. Sosyo-ekonomik bir birim halinde yaşayan tek bir aile üç kuşağı kapsamıştır. Bütünlük içindeki yaşam tarzı, aynı mahallelerde yaşayan insanların birbirleriyle yakın ilişki kurmalarını sağlamıştır. Bu nedenle Osmanlı kentlerinde mahalle yalnızca yönetsel bir birim olmayıp, içinde yakın akrabalık ilişkilerinin de bulunduğu toplumsal bir birim olarak ortaya çıkmıştır. Anılan aile tipinde geniş aile içinde yaşayan her bir birey aile için üretim birimi olarak görülmüştür. Aile içindeki

bireyler uygun yaşa geldiklerinde çalışmaya başlayıp ailenin ekonomik durumuna katkı sağlamaya çalışmaktadırlar. Aile üyeleri ve yakın akrabalar, her aile üyesinin doğumdan ölümüne dek çevresindeki ana toplumsal bütünü oluşturmuşlardır. Osmanlı ailesinin “geniş aile” tipinde olduğuna dair arşiv belgeleri mevcuttur. Ailelerin yaşama mekânı olan evlerin çekirdek ailenin yaşamına uygun olduğu gözlenmiştir. Anne-baba, kardeş, dede, amca, dayı, teyze ve hala gibi yakın akrabaların evlerinin aynı bahçe, sokak veya mahallede olması, bireysel bağlamda çekirdek aile, genel bağlam’da yardımlaşma, sevgi ve saygı gibi hususları taşıyan geniş aile özelliği göstermektedir. Yine bu aile tipolojisinde evlilik kararını erkek ve kadının kendi iradeleriyle alabilmeleri gibi bir özellik de görülmektedir.

Geniş aile içinde yaşayan her birey aile için üretim birimi olarak görülmüştür. Aile içindeki bireyler uygun yaşa geldiklerinde çalışmaya başlayıp ailenin ekonomik durumuna katkı sağlamaya çalışmaktadırlar. Aile üyeleri ve yakın akrabalar, her aile üyesi’nin doğumdan ölümüne dek çevresindeki ana toplumsal bütünü oluşturmuştur. Osmanlı ailesi hem geniş aile, hem de çekirdek aile tipinde olduğuna dair arşiv belgeleri mevcuttur. Ailelerin yaşama mekânı olan evlerin çekirdek ailenin yaşamına uygun olduğu gözlenmiştir. Anne-baba, kardeş, dede, amca, dayı, teyze ve hala gibi yakın akrabaların evleri’nin aynı bahçe, sokak veya mahallede olması, bireysel bağlamda çekirdek aile, genel bağlamda yardımlaşma, sevgi ve saygı gibi hususlarda geniş aile şeklini ortaya koyabilmektedir. Evlilik kararını erkek ve kadının kendi iradesiyle alabilmeleri gibi özellikleriyle görülmektedir.

Osmanlı toplumundaki temel bölünmeler sadece ekonomiye göre değil, dinsel ve kültürel özelliklere göre de şekillenmiştir. Müslüman olmayanlar kentin bir bölgesine kendi arzularıyla yerleşmiş, kendi geniş aile yapılarını kurmuşlar ve kendi toplumsal ilişkileri çerçevesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Aileler ise Müslüman yaşadığı mahallelere yerleşme imkânına sahip olmuşlardır. İslami değerlerin ve Müslüman nüfusunun ağırlıkta olduğu Niğde’de 1894-1897 yılları arasında Müslüman ailelerin Gayr-ı Müslim ailelere göre yüksek gelir gurubunda yer aldıkları görülmektedir.

Dinsel yasalar gereği Müslüman olmayan, kendilerine Ehl-i kitap denilen kadınlarla evlenmenin yasak olmadığı bir toplum olmasına rağmen, farklı dinlerden kadın ve erkekler arasında evliliklerin son derece nadir olarak gerçekleştiği görülmüştür. Osmanlı toplumunda çok eşlilik yasak olmamasına rağmen; geleneksel uygulamalardan, sosyal şartlardan ve farklı kültürlerden etkilenen bazı kesimlerde çok eşlilik gözlemlenmiştir. Boşanma olgusunun kabul edilmesi gelenekler açısından problem edilmediğinden ve boşananların tekrar ve kolayca evlenebilmesinden dolayı Osmanlı toplumunda çok sayıda dul kişiye rastlanmamaktadır.

Evliliklerde kadınların ailesine ödenen başlık, kalın vb. Osmanlı mahkemelerince geçerli kabul edilmemekle birlikte, toplumda bunlara ait uygulamalara rastlamak mümkündür. İslam yasalarına göre mehr-i muaccel ve mehr-i müccel olarak iki parçada ödenen mehir ise kadının kendisine yapılan bir ödeme biçimi olarak göze çarpmaktadır. Olası bir boşanma ve evi terk etme konusunda mehir kadınlar için ekonomik bir güvence oluşturmuştur.

Namzedlik adı verilen bir tür nişanlık kurumu Osmanlı toplumunda oldukça yaygın olmuştur. Yapılan evlilikler büyük ölçüde kadılar tarafından kaydedilmiştir. Boşanmalar kadılık kayıtlarında Zindegane(dirilik, canlılık ve sağlamlık) olmama biçiminde ifade edilmiştir. Koca'nın terk ettiği eşine nafaka vermesi hususun'da kadılar, karar verme yetkisine sahip olmuşlardır.

İslamın polijini evlilik tipine izin vermesine rağmen, bu tür evlilik halk arasında yaygınlık kazanmamıştır. Aileler arasında erkek çocuğu sahip olanların kız çocuğa sahip olanlardan orantısal olarak daha fazla olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla insanların erkek çocuğa sahip olma isteğinin kız çocuğa sahip olma isteğinden daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Adı geçen toplum, sanayi devrimi gibi bir sosyal değişme ile karşılaşmamış olduğundan nüfus planlaması veya doğum kontrolü gibi terimlerle tanışmamıştır.

Ailelerin çocuk sayıları çeşitlilik arz etmekte ve ne kadar sayıda çocuk arzu ettikleri konusunda çeşitli toplumsal değişkenlerin etkisinin varlığı gözlemlenmektedir. Ailelerin gelirleri, sosyal statüleri, sahip oldukları çocukların cinsiyeti, evlilik şekli, tipi ve mensup oldukları dinleri ile çocuk sayıları arasında anlamlı münasebetler gözlenmektedir.

Osmanlı Devletinde aile yapısındaki değişiklikler Tanzimat dönemiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Adı geçen dönemde gerek kentlerde gerekse kırsal kesimlerde klasik aile yapısı, tarım ve eğitim alanlarında oluşan değişikliklerin baskısı altına girmiştir. Ayrıca Batı dünyası ile ilişkilerin artması da Osmanlı aile yapısının dolaysız biçimde etkilenmesine sebebiyet vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV BELGELERİ NİĞDE ŞER'İYYE SİCİLİ: 12.

AYDIN, Mehmet Akif, "Mehir", *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C. 28, 2003, Ankara, ss. 389-390.

AYDEMİR, Birol, "Seçilmiş Göstergelerle Niğde", *Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları*, Ankara, 2013, s. 14.

AYTAÇ, Ahmet Murat, "Ailenin Serancamı", *Türkiye'de Modern Aile Fikrinin Oluşması*, Ankara, Dipnot yayınları, 2012, s. 232.

AKŞİT, Ahmet, "Niğde Şehriyle İlgili Tarihi Kaynaklar Akmedrese Vakfiyesi", Niğde, 2009, s. 22.

BAHADIR, Abdülkerim, "Aile Psikolojisi ve Din", Bas. Yayıncılık, Konya, 2010, ss. 8-9.

ALTUNTAŞ, Ramazan, İslam'da Ailenin Önemi ve Çözülme Sebepleri, C. Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, *Diyanet Aylık Dergisi*, Ankara, 2005.

AKGÜN, Hlil, Modernleşme ve Ailenin Çözülmesi, *Semerkan dergisi*, 2004.

BAŞ, Esra, Arşiv Belgelerin'den Hareketle XVIII. Y. Y. Osmanlı Toplum Hayatın'da Kadın, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2006.

BEYOĞLU, Nasuh Tayfun, Osmanlı'da Aileye ve Kılık Kıyafete Bir Bakış, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2009.

BOZKURT, Fatih, "Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmalarında Yeri", *Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları*, *Tarih Dergisi*, S. 54, İstanbul, 2012, ss. 94-97.

BÜYÜK, Orhan, "Meslek Gurupları", Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortaların'da Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayatı, *Trakya Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Edirne, Haziran 2009.

CAN, Gürkan Özlem- Coşar Fatma, "Ekonomik Şiddetin Oluşumunu Sağlayan Etkenler", *Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamın'daki Etkileri*, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, C. 2, S. 3, Ankara, 2009, s. 125.

COŞTU, Yakup, *Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)*, Sentez Yayınevi, Ankara, 2011.

CİN, Halil, İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 2. Baskı, Konya 1988.

ÇAĞLAR, Ünal, “Ekonomik Hesaplamalarında Bir Birim Olarak Aile”, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay, Ankara, 1998, ss. 30-32.

ÇAKIR, İbrahim Etem, “16. Yüzyılda Ayntab Şehrinde Ailenin Demografik Yapısı (1539-1576)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (<http://sbe.gantep.edu.tr>), Erzincan, 2010, ss. 6-10

ÇAKIR, İbrahim Etem, Osmanlı Toplumunda Eş ve Çocuk Sayısı, 1671-1678 (Sofya Örneği), ss. 54-57.

ÇAPÇIOĞLU, İhsan, “ Morfolojik Dini Sosyoloji: Gabriel L Biras” Çev. *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Editörler: Niyaz AKYÜZ, İhsan ÇAPÇIOĞLU, Gündüz Eğitim Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara 2011, ss. 94-109.

DAVUD, Ebu, Sünen Vesâya 4, (2868).

DELİCAN, Mustafa, “Genel Sonuç ve Değerlendirme”, *Ekonomik Hesaplarında Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay. Ankara, 1998, ss. 337-348.

DİNÇ, Güven, “Ailenin Yaşadığı Mekân”, Şer’iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Ortalarında Antalya’da Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 17, 1980, ss. 15-16.

DİNGEÇ, Emine, *Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları*, 2010, s. 9.

DÜZBAKAR, Ömer, “Taaddüdü Zevcat (Polijini)” Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik (1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği), 2011, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.23, ss. 86-97.

ERKAN, Ümit, 1509 No’lu Rize Şer’iyye Sicili Işığında Rize Ailesi İle İlgili Bazı Bulgular, *Ankara Milli Kütüphane*, Ankara, 1991, Y.y. s.74.

ERKAN, Ümit, 1509 Nolu Rize Şer’iyye Sicili Işığında Rize’de Sosyal Hayat, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ağustos, 2007, Trabzon, s. 73.

ELİÇALIŞKAN, Murat, *Coğrafya Dünyası*, 2007.

ERTEN, Hayri, *Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı XVIII. Y. Y. İlk Yarısı*, Kültür Bakan Yayınevi, Ankara, 2001.

FIRAT, Zülfikar, “Aile”, *İnzar Aylık İlim ve Kültür Dergisi*, Yakın Akrabaya Karşı Olan Sorumluluklarımız, S. 101, Şubat, 2013.

GÖKÇE, Evren, “Aileni’n Ouşumu Üzerine Bazı Gözlemler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014/1, S. 19, Isparta, ss. 41-46.

GÜL, Abdulkadir, “Temettuat Defterlerine Göre Pasinler’in (Hasankale) Sosyal Ve Ekonomik Yapısı”, *Karadeniz Araştırmaları*, C. 6, S. 23, 2009, ss. 82-87.

GÜNGÖR, Aşegül, Cura, 2012, İstanbul.

GÜMRÜKÇÜOĞLU, Saliha Okur, “İslam Aile Hukukunda Kadın’ın Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVII, Ankara, 2013, S. 4, ss. 227, 229.

GÜRHAN, Nazif’e, “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. IV, Kasım 2010, Mardin, ss. 61-63.

HÜSEYİNİKOĞLU, Ayşegül- ARSLAN, Hande, 16. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Niğde Kazası Yerleşme Merkezlerinin Tespiti, *Fırat Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S.2, Elazığ, 2009, s. 300.

HAHIR, Mesut, Toplumsal Çözülme Üzerine Bir Deneme, *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Sakarya, 2012, s. 1.

<http://www.nigdekutup.gov.tr>.

<http://www.herkul.org/yazarlar/karı-koca-ilişkileri>, Erişim Tarihi, 05. 06. 2014.

<http://osmanli-toplumu.bunedir.org>. Erişim Tarihi, 06. 06. 2014.

<http://turkkcegitimi.blogcu.com/nigde-sosyal-yapi/918615>, Erişim Tarihi, 04. 06. 2014.

<http://www.nigdekulturturizm.gov.tr/>. Erişim Tarihi, 03. 06. 2014.

KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 5. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.

KIVRIM, İsmail, “XVII. Yüzyılda Gaziantep Şhrinde Ailenin Oluşumu (1650–1700)”, *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, S. 22, Gaziantep, 2007, Y.y. s, 383-387.

KUR, Hasan, *210 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre Burdur Kazasını’n İdari Sosyal ve Ekonomik Yapısı (H.1255-1261/M.1839-1845)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2008, ss. 38-41.

KUR’AN-İ KERİM.

KURT, Abdurrahman, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2013.

KARAMAN, Abdülhamit, “Kurani Ailenin Oluşumu”, *Deneme*, 2010, S. 40, s. 17.

TEYFUROV, Mansur, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 3. Iğdır, 2014, s. 191.

KOÇAK, Zulfiye, “291-306 Numaralı Şer’iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayntab Şehrinde Ailenin Oluşumu (1600-1650)”, *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 44, Erzurum 2010, s. 291.

KIZILKAYA, Mehmet, *İslamda Evlilik ve Aile Okulu*, , İstanbul, Hayat Yayıncılık, 2011, ss. 127-129.

Niğde Şer’iyye Sicili, Defter No: 12

Nesâi, Vesâya 10, (6, 255, s. 24/1.

Niğde valiliği.

Niğde.gov.tr, Erişim Tarihi, 05.05.20.

Nigde.Kocapinar.Koyu.com.tr, 11. 6. 101515.

OFLAZ, Mustafa, “Niğde”, *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C. 33, ss. 95-98.

ÖKSÜZ, Melek, *1746-1789 Tarihleri Arasında Trabzon’da Sosyal Ve Ekonomik Hayat*, *Doktora tezi*, Ankara, 2004, ss. 259-262.

ÖZ, Melek, “18. Yüz Yılın İkinci Yarısında Trabzon Kadı Sicillerinde Aile Kurumunun Oluşumuna Yönelik Bazı Kayıtlar”, *Karadeniz Araştırmaları*, Trabzon, S. 7, ss. 54-59.

ÖZDEMİR, Rıfat, “Mehir”, *Kırşehir’de Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, (1880 - 1906), *Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul, 2009, ss. 112-116.

ÖZKARCI, Mehmet, “Niğde”, *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınevi, C. 33, 2007, Ankara, ss. 95-98.

PAÇACI, İbrahim, “Sosyal Hayattaki Değişim Sürecin’de İslam Aile Hukuku (Evllenme ve Boşanma Örneği)”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 11, Y.y. Ankara, 2007, ss. 73-82.

PEMBECİOĞLU, Nilüfer, *iletişim ve çocuk*, Nobel Akadimisi Yayıncılık, Ankara, 2013.

RUSSEL, Bertrand, *Evlilik ve Ahlak*, çev, Işıtan Gündüz, Cem Yayınevi, İstanbul, 2003.

SAYGILI, Sefa, “ailede çözülme”, *Milat Gazetesi*, 2015.

SARISIR, Serdar, “Şehir Tarihi Çalışmaları Kapsamında Niğde Bibliyografyası Denemesi”, S. 20, Niğde, 2015, ss. 185-186.

ÜNLÜ, Sezen, “Aile Yapısı ve İlişkileri”, *Anadolu Üniv. Eskişehir*, 2010, s. 289.

VAKKASOĞLU, Vehbi, “Ailede Sevgi İletişimi”, İstanbul, 2008, Nesil Yayın Evi, 12. Baskı, ss. 20-21.

YAKUT, Esra, “XIX. Yüzyıl’da Orta Anadolu Bölgesin’de Evliliğin Ortaya Çıkışı, Sona Ermesi ve Sonuçları”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, Y. Y.y. 2008, S. 1-2, ss, 249-252.

YAŞAR, Yasemin, Aile yapısındaki çözülme, *Yeni Asya*, 2014.

YILDIRIM, Mehmet Ali, “Aile”, XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Ayntab’ın Sosyal ve Ekonomik Durumundan Bir Kesit, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, (<http://jss.gantep.edu.tr>), Gaziantep, Makale, Y.y. 2012, ss. 1210-1212.

YILDIRIM, Ömer, Toplumsal Çözülme, *Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü*, Sivas, 2005.

YAZGAN, Bestami- ABA, Veli, Mutluluk Yolunda Evlilik ve Aile, Osmaniye Belediyesi Kültür Yayınları, S. 3, Osmaniye, 1998, s. 13.

EKLER

A. BELGELER

1. BELGE Nişandan Ayrılma, (N. Ş. S., 42, s. 30/2)

Karşılıklı olarak nişandan ayrılma örneği; Niğden'in Yeni Cami Mahallesi sakinlerinden Ayşe Hafize iki sene önce Neccip Ağa ile nişanlanmış, nişanlısı Necip Ağaya iki yeni Gömlek, iki yeni Ton, iki sürmeli Üçkur, bir İpekli Akça Kisesi, bir Saat, bir möhür Kisesi ve üç adet işlenmiş curaları vermiştir. Ayşe Hafize kendi rızasıyla karşılıklı anlaşarak ayrıldıktan sonra yukarıda adı geçen eşyaları geri almak üzere Muhammed Said veledi Ahmed Efendi'y i vekil ve naib tayın etmiştir.



Medine-i Niğde mahallatından kayabaşının Yeni Cami Mahallesi sakinelerinden Ayşe Hafize nam biki-i baliğe tarafından husus atil beyanda talep ve davaya ve hususmat ve redd-i cevaba ve muhukeme ve mudafaaya vekil olduğu mezbura Hafizenin zatını arifan her biri mahalle-i mezkûra sakinlerinden Hasan Beyoğlu Ahmed Efendi ibn-i İbrahim Ağa ve Na'alband Halil hafidi Abdulaziz Efendi ibn-i Ahmed Efendi nam kimesneler şahadetleriyle mahzar hasm-i cahide ber nehc şeri sabit subut vekâlete hüküm şeri lahik olan mezbura Hafizanın liabb isa işbu baisil vesike Kozucu Zade Alhac Muhammed Said Efendi ibn-i Ahmed Efendi Medine-i mezkuranın mahkeme-i bidayet hukuk dairesinde makud meclis şer işrif enverde yine Kayabaşı Taşçılar Mahallesi sakinlerinden kunduracı izafından Said Ahmed hafidi Necib Ağa ibn-i Ahmed Efendi nam kimesne mahzarında bil vekale takrir kelim ve

tabir anil meram edip işbu tarih vesikeden iki sene mukaddem yiyenim mükkele-i mezbura-i merkurum Necib Ağaya namzad olunup mütekkelim merkuma merkurum Necib Ağaya bir şitari İşlik ve Dirilik ve iki cedid Gömlek ve iki cedid Ton ve iki Sürmeli Üçkur ve bir ipekli Akca kisesi ve bir Saat kisesinive bir Möhür kisesi ve on üç aded işlenmiş Curaları ahda ve elyevm yedinde mevcut olmağla bundan akdem mezbur Necib Ağa namzadlisi mükkelem mezburadan bir-riza faruğ olmuşken hala namzadlımdır deyu mütekkelim mezburaya mudahele etmekte olduğundan mükkele-i mezbura eşya muharrere-i mezkuraları merkurumdan talep ve davaya ve ahz ve kabz ve kendisine teslime veled-i alhac ahiri tevkile ve vaki olan mudahelesinin mena ve define ve husus mezkûr mutavakkıf olduğu umurun külliyesine işbu tarih vesike günü mezbura Hafıza tarafından beni vekâlet mutlaka-i sahiha-i şer-ıye ile vekil ve naib munsıb nasb ve tayin eylediğinde ben dahi bir vech muharrir vekâlet mezkûra-i kabul etmiştim dıyu dava ve mudasını şahidan ve mzburan bil mevacihe ber nehc şeri şehadet-i şeriye ettiklerinde şahidan mezburanın ledit-tezkiye adil ve makbuluş-şehade ihbar olunmayan ma vakaa bit-taleb kütüb ve imla olundu tahrira fil yevmil hamis vel işrine min şehri Rebiul ahir senete arbaa ve selase miete ve elf.

2. BELGE Boşanma, (Niğde Ş. S. 52, s. 165/1.

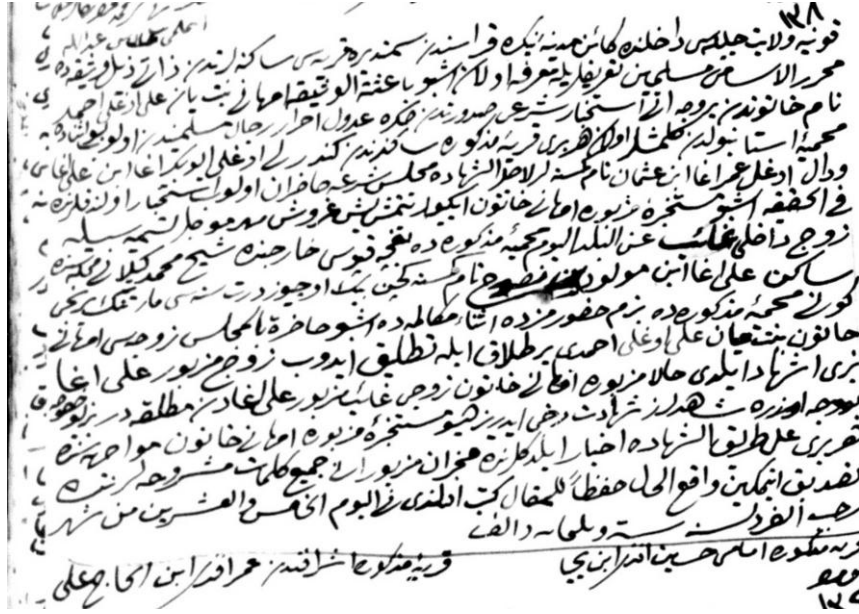
Aydının koba mahallesinde oturan muhammed izmirde bulunan zevcesini üç talak ile boşamış, bu boşanma Niğde mahkemesi tarafından kayıt altına alınmıştır.

ایس واریت جلد کس والی والا شکر دولو بیات حضرت ملک مکرمه منونله جانتار سنه زنجور لجه ارمضان لایح
 نایتانو تحریرت غدا یزج کیم دین از میرده نیتن تزویجی فاطمه لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح
 سقا ادم اقراری کیم زلط او کیم ادراده سور لقهون نیشی کیم حکایتین قوا ککلی س کلمنن وریغ
 اهن دن لولوب شخص ذیل و شکرده کیم لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح
 نام کیم حکایتین به جلد کیم کیم کیم لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح
 هسته کیم کیم کیم لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح لایح
 زوجه مرغول برام اولوب مذکور کیم ماکیم معاص کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم کیم
 نایت کیم
 نایت کیم
 بدنه تقدرت کیم
 انیشمه کیم
 نیش اولدغدن ماه اولوق کیم وامل اولدگی عطاریم الثالث عشر من ذی القعدة الحرام
 سنه سبع وثلاث مائه و الف
 محمد علی صالح اغا محمد علی رضا اقدی وکلای دعا ویر اعلیٰ توفیق اذی بات کیم لایح لایح لایح لایح لایح
 قاض زاده محمد توفیق اذی ضبطه بولک اغانی شکر اغانی اولدجه بیاتغا قهوجو عبد الله

3. BELGE

Kendi Rızasıyla Evlenme, (N. Ş. S., 138. s. 116/2)

Niğden'in Semendire karyesinde oturan Ümmühan bint-i Yanali Ali bin Mevlüd ile iki yüz yetmiş beş kuruş Mehr-i Müeccel karşılığında kendi rızasıyla evlenmiştir.



Konya vilayet celilesi dâhilinde vaki Medine-i Niğde karasından Semendire karyesi sakinelerinden zati zeyl vesikedede muharriril asami müslümin tarifleriyle marife olan işbu baisietil vesike Ümmuhan bint-i Yanali oğlu Ahmed nam Hatundan bir vech atil istihbar şer-i sudurundan sonra udul ihrar rical müslüminden olup bu esnade mahmiye-i İstanbuldan gelmişler olan her biri karye-i mezkure sakinlerinden Kederli oğlu Ebubekir Ağa ibn-i Ali Ağa bin Vidal oğlu Ömer Ağa ibn-i Osman nam kimesneler liecliş-şehade meclis şer-iye hazıran olup istihbar olunduktan sonra fil hakike işbu mustehbere mezbur imkânı Hatun iki yüz yetmiş beş kuruş mehr-i müeccel tesmiyesiyle zevç-i dâhili gaib anil beledil yevm mahmiye-i mezkurede tufçe kapısı haricinde Şeyh Muhammed Gilani mahallesinde sakin Ali Ağa ibn-i Mevlud Fusuh nam geçen bin üç yüz dört senesi Martın birinci günü mahmiye-i mezkurede bizim huzurumuzde esna-i mukalimedede işbu hazıra bil meclis zevcesi Ümmuhanı Hatun bint-i Miyan Ali Oğlu Ahmedi bir talak ile tatlik edip zevç-i mezbur Ali Ağa bizi eşhad eyledi hala mezbure ümmühatı hatun zevci gaib möezbur Ali Ağadan mutlakadır biz bu hususe bu vech üzere şahidleriz şehadet dahi ederiz mustehbere-i mezbure Ümmühatı hatun mevcaihesinde her biri alat-tarik şehade ahbar eylediklerinde muhbiran mezburanı cem-i kelimat meşruhelerinde tasdik etemeyen vaki-il hal hıfzan lil mekal kütüp olundu fil yevmil hamis vel işrine min şehr-i recebil ferd sene sitte ve selase miete ve elf.

4. BELGE

İki hanımla evlilik, (Niğde Ş. S. 103, s. 95/1.

Niğde'nin hoca veys mahallesinde oturan ermeni milletinden agub veledi hacı ibrahimın ilk hanımı harubesmi veledi hacı heçir'dan iki oğlu bir kızı olmuştur. İlk hanımı harubesmi kendisinden önce vefat ettiği için ikinci hanımı harubesmi hatun ile evlenmiştir. İkinci hanımından da iki oğlu dünyaya gelmiş.

بو روز
 به مدینه منوره کمانده حوامه و سیرت و فکله ندره ایکن اینیونایز قیوم اوج ای مفوم
 فوت اولکن شهره دولتله نیک اینیونایز اخیو اولجه ابراهام اولدما قوسک
 اولکنی شهره دولت قش را نایک ملت مقوم و قیوم ندره زویونایز سحر لوسه
 بنت اهاجمی و کتبه و دوز مقوم متوفیه اولکن زوجی اضا بنت بنتیونایز استنادن
 منوله و متوله سیرت او غلله کاسبر و ابراهام و مار و بروس و صلبه بیو قزی
 دیگر حوامه سیرت و قیوم خوسبر خاتونین منوله صلی صفا او غلله قوت
 و اخر و نه منحصره اولدین بالا بار عهده الشرا و الاوز ظاهره و متوفیه و قیوم مسئله
 میر نایک حکم الفرائض سن سکر سهدت اولوب سکر مقوم متوفیه او نایز برهم
 زوجه مقوم و برهم به او دن در در سهدت جمعاً بنت اهاجمی و بنتیونایز مقوم
 سیرت المذمومه اضا بنتی تحقیقه نایکه و برته مقوم مندره کتبه زبیر قیوم
 مدینه مذکور نایک حکم نایز اضا بنتی مقوم اولکن زوجه مقوم حوامه سیرت
 التوقیره بنه مدینه مذکور بیات حقوق دائره مندره مقوم حوامه سیرت خاتون
 ملت مقوم مندره مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت خطه لازمه
 نام کتبه حوامه سیرت بالورایه نایز اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 متوفیه مقوم حوامه سیرت بالورایه نایز اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 با جمله شرکت سنی اوکی او غلله مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت
 ولایت جبله سی داخلین سلفک سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 سیرت و نظر و کین و مفضلک قریبه اها لکریله و کتبه و کتبه و کتبه
 بولنه او حانسه اولد قیوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 المقدار مطلوبه اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 بولنه او غلله مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 ارضیه مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت
 و اعراضاً قریبه اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 با که ارضیه و اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 قریبه اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 و تا سیرت مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت
 ایکنین ما قیوم اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی
 نیکت سیرت و کتبه اولد سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت اضا بنتی مقوم حوامه سیرت
 محمد صالح محمد محمد صالح علی

mahzarında ve mezbure Ayşe Mollanın vasisi olarak makdi Salih Efendi hazır olduğu halde bil vikale üzerine dava ve takrir kelimeler edip müvekkilim mezbure Ayşe Molla'nın yedi sene mukaddem dayısı işbu hazır Musa ile Salih Efendi dört yüz elli bir kuruş mehr-i müccel teslimiyle bil vilaye inkah ve tazvic ve müvekkil mezbur Halil dahi sağır olduğu halde Babası ve velisi mezbur Ahmed Şukru sağır mezbur için bil vilaye tazavvuc ve kabul edip lakin müvekkil mezbur Halil ile beyanlarında duhul ve halvet sahiha vaki olmadan iş bu 1302 senesi Şehr-i Temmuzun onuncu Pencşenbe günü Medine-i Niğdenin Ristem Mahallesinde kâin gaib anil meclis Ali Ağa İbn-i Osmanın misafire bulunduğu Hanede sabaha karşı ruyet dem hayfle baliğe olup ve baliğe olan... Nefsini ihtiyar ve zevc mezbur Halilden firkat ihtiyar ve akd-i mezkûru fesh ve red ve işhad etmekle nikâhını feshiyle müvekkilem mezburanın tarifine kabl şerden hüküm olunmak muradım diyu bil vikale badad-dava ve sual Abb Ahmed Şukru Ağa dahi cevabında müvekkile-i mezbura Ayşe Molla tarih mezkûrda sağire olduğu halde velisi dayısı Musa ile Salih Efendi mebleği mezkûr dört yüz bir kuruş mehr müccel teslimiyle müvekkilim oğlum Halile bil vilaye akd ve tazvic eylediğinde ben dahi tarih tarih mezkûrda oğlum sağır olmağla bil verase tazavvuc eylediğini ikrar ederim.

6. BELGE

Evlilik Örneği; (N. Ş. S., 56, s. 65/3)

Niğden'in Esenbey Mahallesinde oturan İbzah kabilesinden Hava Bint-i Ali Ağa Mustafa Ruşdu Efendi mörüyle möhür ve imzasıyla gizli bir şekilde evlenme girişiminde bulunmuş boşanma etkisi kendi elinde olmak üzere beş yüz kuruş Mehr-i Mueccel ve beş yüz kuruş Mehr-i Muaccel karşılığında Ahmed Hulusi Efendi ile evlenmiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم

خصم من اهل السانك محمد كيت وخر بكون صوبه شرع الورث بالطلبه ذونا اربا اوله حاله محكمه شرعيه
 باشك كيت نمونو تلو حرمي افرازين محمد افونه ولايت حله سي واخله كاشن مدینه كنده معلانته اسن ك
 محمد سنده واقوع اصاح حله افرازين با حله حليل افرازين منزله واروب ذبل وبقصد دهر اوله اسن مسلمين حضوره
 عقد محله شرع عا اشرکه في الاصل مبراجين حله سنده اربا في قبله سنده اوله منزل مذكوره مستطرحه
 ذاقه مسلمين مولد تفرضا ابره واوله اخوانيت عثمان نامقا توف مجلد مقصود مذكوره منزل مذكوره سكن
 كذلك مبراجين حله سنده منزل مبره هو اخوانيت او كرم باس اسبو باغب الوشقه علغا ابن اسحاق تا كرسنه
 محضنه افرازين موقر حله ابره سب الفاذ الذكرا اسن كند محكمه سنده سنده افرازين حله سنده اسن حله سنده
 نام كسنه كيا ابيوز طيف سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 نابی اوله منزل مبره سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 المبرك فطمة اذنا خطوطي حلاق نمره و احسانه اوطق افزبه بشو غروش مره مؤجل و بشو غروش
 سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 اتكلا اوله حله سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 مذكوره سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 مولد ابره احمد حله سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 حضوره سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 ومي كد مدافعه و حله سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 اوله سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 ونصن المبركه اوله سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 فخره والتمه المبرك و سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 محكمه سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده
 ما وقع بانطب كنه اوله سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده سنده

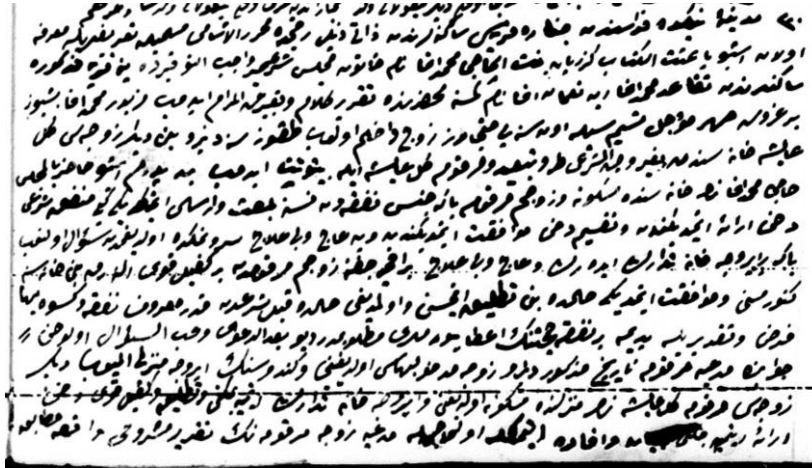
Husus atil beyanın mahallinde kütüp ve tahriri için sub şeril enverden bit-taleb mezunan irsal olunan hala Mahkeme-i şer-ıye Başkâtibimiz mevdutlu Hüseyin Hüsnü Efendi ibn-i Muhammed Ağa Konya Vilayet celilesi dâhilinde kâin Medine-i Niğde mahallatından Esen Bey Mahallesinde vaki Alhac Hilmi Efendi ibn-i Alhac Halil Efendinin menziline varıb zeyl vesikedede muharriril asami müslümin huzurlarında akd-ı meclis şer âli ettikde fil asıl muhacirin çeragisyeden ve İbzah kabilesinden olup menzil-i mezkurde menzil-i mezkurde sakın kezalik muhacirin mezbure Hava Hatunun Övey babası işbu baisil vesike Ali Ağa ibn-i İshak nam kimesne mahzarında ikrar tam ve takrir kelim ve tabir anil meram edip salıfız-zikir Esen Bey Mahallesi sakinlerinden Ahmed Hulusi Efendi ibn-i Muhammed Sadık Bey nam kimesne bin iki yüz doksan sekiz senesi teşrin olunan on dördüncü günü tarihle mevruhe ve ol tarihte Medine-i mezkure Naibi bulunan mukerremetli Mustafa Ruşdu Efendi mörüyle möhür ve imzasıyla mahfı işbu meclis şer âlide ibraz ve iraye eylediğim bir kıt'a izin-name mantukunca talak benim yed ve ihtiyarımnda olmak üzere beş yüz kuruş mehr-i mueccel ve beş yüz kuruş mehr-i mueccel tesmiyeleriyle ben nefsimsi musa ileyh Ahmed Hulusi Efendiye akd ve tezvic eylediğimde ol dahi tazavvuc ve tanakkuh kabul etmekle ol vechle musa ileyh Ahmed Hulusi Efendi benim zevc medhul baham iken işbu tarih vesikden dokuz ay mukaddem şart mezkure binaen ben nefsimi ihtiyar eylediğimden zimmetinde mutakarrir ve makud aleyh olan mehr-i mueccel mebleği mezkûr beş yüz kuruş musa ileyh Ahmed Hulusi Efendiden mutala'a eylemiş isemde vermekden iba ve imtina eylediğinden ben mehr mueccel mebleği mezkur beş yüz kuruş şer işrifde musa ileyh Ahmed Efendiden bidayeten ve iadeten ve itirazan ve istinafan ve temizan taleb ve davaya ve kuhakeme ve mudafa'aya ve tahlif ve

tahlife ve hcz ve icraye ve ahz ve kabz ve bil cumle makbuzunu baki teslime ve husus mezkur mutavakkıf olduğu umurun külliyesine tarafımdan önu babam Ali Ağa-ı vekalet mutalak-i sahiha-i şer-ıye ile vekil ve naib munasib nasb ve tayın eylediğimde ol dahi bir vech-i muharrir vekalet-i mezkure-i kabul ve hizmet-i lazımasını kema yenbeği eda ve ifaya taahhud ve iltazam eyledi dediklerini katib-i musa ileyh mahallinde kütüb ve tahrir mea mebus imna'ı şerle Medine-i mezkurenin mahkeme-i bidayet hukuk dairesinde makud meclsi şer'a gelip ala vuku'a azha ve takrir etmeyen badat-tazidiş-şer-i ma vaka'abit-taleb kütüp olundu fil yevmil hadiaşara min şehr-i rebiul ahir sene hamse ve selase miete ve elf.

7. BELGE

Eş sayısı, (N. Ş. S., 30, s. 207/3)

Niğden'in cenare karyesinde oturan kerziyan ve aişe muhammed ağa ile evlenmiştir.



Niğden'in cenare karyesinde oturan kerziyan bint-i hacı muhammed ağa beş yüz bir kuruş mehr-i müeccel karşılığında muhammed ağa ile evlenmiş, ancak dokuz senedenberi diğer eşi aişe evden kovmuş, kerziyan aişeniin kendisinbe eziyet etmemesi için kocasının kefil olmasını aksi halde talak vermesini talep etmiştir. Kocasının evi olmadığı için başka ev tutmasını bu sürede de karziyanın ihtiyacını giderilmesi için mahkeme günlük bir kuruş nafaka tayin etmiştir.

8. BELGE

Bir başkasıyla evlenmek isteyen kız, buna mani olan bir başkasını dava edip onu bu müdahaleden men ettirmesi. (N. Ş. S., 5, s. 82/2)

مدینه نیکه فراسنه زلیه فریس ساکنه لرند موفقه الذات صاحبه عرضی الی امرای بنت محمد خارف نام بیخانن طرفت
 حضور الی البانہ وکالت مطلقه صیحه شرعیہ الی وکیل سکر نشتر علی مدینه اذ کور محل تدبیر الماسر لیا محمد س
 ساکنه زود غوی وکلہ نرسه لے زاده عبدالرحمن اقتدار بن اکی قج محمد بن اغانا کتبه مدینه منقوبه ملک حکومت
 قوناغده واقع میکنه بیاتیه مخصوصه او طرده مفقود میس شرعی شریف انورده سیه فریه نه کور ساکنه زود
 عرضی لر نه کور الا ستر مغز الذات خلیل اغانا بن حمزه نام کتبه مواجیح سرح موکلهم قبله الی انوار ف تون
 نمه اولوب نفسی طالکلبینه عضد و تزویج ابع حکدن من نور خلق اغانا تصور و لغوی حق عقوبه مانع
 و فدا فلما تمکک اولدغینه سسوال اولوب موکلهم فیضه واقع ادلاح مراهله سکن منع و دفعه نفسی بدلی
 طالنه عضد و تزویجی مطلوبه در دیو بالوکاله لعل الی دعوی و غالسوال اولدغی هوانده نیک او صیور
 اون اوج سنه ستر حمادی الاولینک طلقونیم کوز نایز نیم مورخ مدینه مذکور ع نیک
 سابق نای مکرملوفید اقتدر معزیم مور استوا بران و الماتیه المکریم بر فظها ان شاء مولود و
 بود نیکه مایش غوش مهر مؤجل دیوز بیکم ان غوش مهر سحر سینه لیله موکلهم بوره امانه

Örneğin; Niğden'in Tepe karyesinde oturan Ümmühan bint-i Muhammed Arif Taye Hatun tarafından aşağıdaki hususla ilgili vekil tayin şer'isi olup, Halil Ağa bin Hamza haksız bir şekilde Taye Hatunun evliliğine mani olduğundan hakkında şikâyette bulunmuş mahkeme Halil Ağayı uyararak müdahalesini def etmiş ve Taye Hatunun istediği kişiyle evlenebileceğine karar vermiştir.

9. BELGE

Vasi Tayını Örneği; (N. Ş. S., 108, s. 99/2).

نوو
 سرور و بولون علف نيروس ولد مرستوفيل مينا اولد زلينا
 مدينه نيكه مكلانده طاط احمد مكلان اهل اسندن اولوب حكمة استانبولده باليق بازارده
 حاجي دكانه ختسه واقع محون درونتره مقبره ايكن بونده اقدم فوت ازان بقعه دولتملك
 روم ملندن و توجوحي اضافنده بوجوه له هان كيون ولد طاط مكلان جليل صفا اولغلي
 بوزكده وقت رنند و سداينه دكبن بايس متوفى مرقومده منتقل موروث حصه
 ارشده ميبه سي اخذ و قبض و ضبط و حفظه و باجمله امور سي نوبه و رويه قبل
 شرفدين روم لطف و يقيني لازم و رسم اولمده ناسي امانت ايله موروثه و
 استقامت ايله موضوعه و هر و رسم و حيايت عمره سنه كلكه مقدره ايدوك
 ذير قديم مسطور الاسم كننه اخبار ندي عنة الشرح الانور ظهروني مقين
 اولمده صغير مومك و والده سي اوزوب تبعه دولت عا ابا نيك مدن مرقوم كسانته
 ايجو بلعنه الرقيم اظلمه ننه نام خطبوس نام خاتون حاكم موقع صدر كتاب
 طور ليه و حسناب قبيل او اقد حفر قري دهر صغير موم بوانيك و قننده
 و سداينه دكبن بايس متوفى مرقومده موروث و منتقل حصه ارشده ميبه سي
 اخذ و قبض و ضبط و حفظه و باجمله امور سي نوبه و رويه قبل شرفدين روم
 لطف يقيني موروث قلم اولمده روم موروثه و حيايت مرقومده بقول و مراد سي
 كايه ادا و الغايه تعهد و التزام ايتكبن ما وقع بالطلكت اولمده اليوم
 الثامن عشر من ذي القصره الشريفه حرمس و نيك ناهه و الف
 نوو
 محمد
 مودالى

Medine-i Niğde mahallatından Tat Ahmed Mahallesi ahalisinden olup mahmiye-i İstanbulda Balık Pazarında Camcı dükkânı tahtında vaki mahzan derununda mukim iken bundan akdem fevt olan tebaa-i devlet-i aliyenin Rum milletinden ve Tuhumcu esnafından Yusuf veledi Yekuf veledi Atamın sulbi sağır oğlu Yavaninin vakt ruşd ve sedadine değin babası müteveffa-i merkumden muntekil ve mevrus hisse-i erşiye-i musibesini ahz ve kabz ve zabt ve hıfza ve bil cümle umurunu tesviye ve rüyete kabl şerden bir vasi nasb tayını lazım ve mühim olmakdan naşi emanet ile mevkufe ve istikamet ile mevsufe ve her vechle vesayet uhdasından gelmeye muktedire eduki zeyl rekimde masturul asami kesan ahbarlarıyla indeş-şeril enver zahir ve mutehakkık sağır merkumun validesi olup tebaa-i devlet-i muşarun ileyhanın millet-i merkumesi nisvanından işbu baisir-rekim Anaştaş bint-i Hırlempus nam Hatunu hâkim mevki sadr-ı kitap tubiyle ve hüsnüme'ab Faziletli Efendi hazretleri dahi sağır merkum Yavanın vakt ruşd ve sedadine değin babası mutevaffa-i merkumden mevrus ve muntekil hisse-i erşiye-i musibesini ahz ve kabz ve zabt ve hıfza ve bil cümle umurunu tesviye ve rüyete kabl şerden vasi nasb ve tayın buyurduklarında ol dahi bir vech-i muhamr-rir vesaye-i mezkure-i kabul ve merasiminikema yanbaği eda ve ifaye taahhud ve iltizam

etmeye ma vaka'a bit-taleb kütüp olundu fil yevmis-samin aşara min zul ka'datiş-şerifeti sene hamse ve selase miete ve elf.

10. BELGE

Vasi Tayını, (N. Ş. S. NU:11, S,16 /2).



11. BELGE

Vekil Tayını, (N. Ş. S. NU:5, S, 13/2)

Niğde'in Fertek nâhiyesinden ve Rum milletinden olan Nazariçe binti Perodiromis'in ölmesiyle mirasının çocukları Haçi Zenbel, Perodiromis, Sado ve Anaşaşya'ya kalması neticesinde, evlatlardan Haçi Zenbel'in; İstanbul'da Balıkpazarı'nda Yahudiler Sokağındaki şerbethanede miras kalan gedik aletlerinin kendi payına düşen kısmını başkasına satmak için Hristaki veled-i Zanba'yı vekil tayin ettiğine dair yazılan vekâlet hücceti.

قونية وایلات جلیلیس داخله واقعه مدینه نیکه نواھیسیند افریک ناهیسیند کیرنیم وینعه روئعیندیک رووجلانوا اندخ
 ایکن یونیم اقدم وفات ایکن نظاریمینت برودیروس ودرابط ملک ووزکی صدیکار اعلیٰ العالی کیمیند کیرنیم
 وینعه کیرنیم ایکن نظاریمینت برودیروس ودرابط ملک ووزکی صدیکار اعلیٰ العالی کیمیند کیرنیم
 قد لکله کیمیند برودیروس ودرابط ملک ووزکی صدیکار اعلیٰ العالی کیمیند کیرنیم
 سادات حقیق ودرابن سنه معقول وکسلسی کیمیند کیرنیم
 استانبولده بالکون بازار کیمیند کیرنیم
 سترنجی بده وکیمیند کیرنیم
 یوزکیرنیم ایکن نظاریمینت برودیروس ودرابط ملک ووزکی صدیکار اعلیٰ العالی کیمیند کیرنیم
 صاغلغنه ایکن نظاریمینت برودیروس ودرابط ملک ووزکی صدیکار اعلیٰ العالی کیمیند کیرنیم
 اول برانجه کیمیند کیرنیم
 حقه کیمیند کیرنیم
 مذکورون برودیروس ودرابط ملک ووزکی صدیکار اعلیٰ العالی کیمیند کیرنیم
 ویکمک وینا کیمیند کیرنیم
 وایچا کیمیند کیرنیم
 وینا کیمیند کیرنیم
 اولدی کیمیند کیرنیم
 معاولات کیمیند کیرنیم
 معالم اولدی

Konya vilayat celilesi dâhilinde vaki Medine-i Niğde nevahisinden Kının nahiyesi
 sakinlerinden ve taba-i devlet-i aliye'nin Rum milleti nisvanından iken bundan akdem vefat
 eylediği Nızariçe bint Petru ve Dirums veled-i atamın veraseti sadr-ı Kebir oğulları Hacı
 Zenbel veledi Dirumsenver zahir ve mutahakkık oldukdan sonra teşhis zeyl rekimde
 muharriril asami kesân tarifleriyle marif olan ibnil merkum hacı Zenbel nam kimesne
 Medine-i mezkuranın mahkeme-i bidayet hukuk dairesinde makud meclis şer hatirî lazımit-
 tevkirde bil verase takrir kelem ve tabir anil meram edip mahmiye-i İstanbulda Balık Pazarı
 kuyusu haricineye ve diğer sokağında vaki beynel ehali vel ciran malumul hudud kafesli
 şerbethane ve benimle arif bir bab şerbathane derununda mevcude beynel izafından tabir
 olunur alat-ı lazim merkum 120 akça itibariyle hisse-i şaiasi işbu bir kata zecriyesinde
 mantıkınca mevrusemiz anam müteveffa-i merkuma nızariçenin sağlığında ilel vefat tahti
 nazarımda olup bad vefatıha mezkûr 5 akça alatından mezkûr benimle karındaşlarım
 merkuman pru dirums anaşaşıyaya mesele-i miraslarımız mevrus olduğu gibi mezkur 120
 akça alatından mezkurun 11 akça bir pul hisse-i şaise dahi mevrusumuz babam müteveffa-i
 hacı filyusdan mevrusumuz ceman 13 akça bir pul hisse-i şaisi benim ve madası ahirlerin
 basından hayrıyaya iştirakan tahti tariflerimizde olmkla 1000 alatından mezkurdan bir vech
 muharrir mutasarrif olduğum 13 akça bir pul hisse-i şaiasi mahallinde semen misliyle talibine

sahihan bey ve temlik ve şaia teslim... Halde icare-i misliyle talibine icareye mustanacirleriyle muhasiyesini ruyite ve semen ve icaresini ahz ve kabza ledil iktiza sulh ve ibraye acri tevkile ve bilcümle makbuzlarını baki irsal ve isal-u teslim ve husus mezkûr mutavakkıf olduğu umurun külliyesine tarafımdan mahmiyey-i mezkurada sultan bayezid cevabında mütemekkin iravan karyeli teba-i muşarun ileyhanın milleti merkumasından ve maliye sarafatından Harıstani veled-i Zanbal veled-i dursun nam kimesne-i vekalat mutlaka-i sahiha-i şer-iye ile kabuluna merkuma vekil ve naib nab nasb ve tayın eyledim dedikte ma vaka bit-taleb kütüb ve imla olundu tahrir filyevmit tasi min şehri şabanil muaazam senete selase ve selase miete ve elf.

12. BELGE

İbn-i Dai mahallesinde oturan Muhammed dervişin eşi şerifenin kızı Hudatın nafakası için zarife hatunu vasi tayın etmiş, vasinin isteği üzerine günlük kırk beş para nafaka tayın edilmiştir.(N. Ş. S., 36, s. 27/4)

۴۶

مدینه نیکه محللاتین داعین محمدی اهل سنه اولی سحر صفت بلانده رجال دارقا ایتم زاعم
 زاده لبلبعلی الحاح محمد و اولی الغابن احمد بن احمی صر طرفا اولی صفره من کله لیک وقت شد و سادینه
 دکلین تسویه اموریه قبل شرعین بروص لف و لغین لازم و هرهم اولغین امانت ایل معروفه واستفت
 ایل معروفه و هر و جرم و وصات عهده سنه حکمک قادره ایدوکی فکرتا بدو محرر الاصل مسالین

اهل ایل علیه الشرع الا نور ظاهر و متحقق اولی صفره مزبورده لک والدیس معرفت الذات ظرفه بنت محمد اولی نام جانونه
 صفره مزبورده لک و کتیر سند و سادینه دکلین قبل شرعین طرفه لغین اولی صفره اولی برومحرر و وصایت مذکورده قول
 فوضد مشا لاندین کانیسی ایلیه تقید و التزام ایلدکده نکوه و عین مزبورده طرفه جانونک طلبه حکم معرفت صدر کتاب طورالک
 و حسنیاب اولی صفره مزبورده لک ایلدکده بانیسی منقوی بیومری الیه زید و موت و منتقل مالون انوناری کتایم اعشارا
 کتیر باره راضیه مزبورده لک ایلدکده نفقه و کسوه و سایر لوازم ضروریه بر او فرض بقدر ایدوب منقوی منقوی منقوی
 الظرف صفره مزبورده لک ایلدکده نفقه و کسوه و سایر لوازم ضروریه بر او فرض بقدر ایدوب منقوی منقوی منقوی
 اولی لک کتیر باره فی الیوم لای مسخر من شر ربیع الاول سنه اربع و کت مائه و ائف
 عبال قراند زاده سلم لک عبال قراند ساره حضور ما کتک بلانده محمد انشیر

Medine-i Niğde mahallatından İbn-i Dai Mahallesi ahalisinden olup hicaz mağfret tarazda irtihal dar-i beka eden Zaim Zade leblebeci Alhac Muhammed Derviş Ağa ibn-i Ahmed bin Alhac Mustafanın sülbiye-i sağıre kızı Hudatın vakt ruşd ve sedadine değin tavsiye-i umuruna kabl şerden bir vech nasb-u tayını lazım ve muhim olmayan emanet ile marufe ve istikamet ile vechle vesayat uhdasından gelmeye kadire eduki zeyl kitabda muharriril asami muslimin ihbarlarıyla indeş-şeril enverde zahir ve mutahakkık olan sağıre mezburanın validesi marifetiz-zat şerife bint-i Muhammed Efendi nam Hatunu sağıre mezburanın vakt ruşd ve sedadine değin kabl şerden dahi nasb ve tayın olundukda oldahi bir vech muharrir vesayet mezkûra-i kabul ve hizmet lazımasını kema yenbaği edaya taahhud ve iltizam eyledikden sonra vasiye-i mezbura Zarife Hatunun talebiyle hâkim mevki sadr-ı kitap

Toluna ve Hüsnümeab Efendi sağıre-i mezbura hidayetin babası müteveffa-i musa ileyhden mevrus ve muntakıl malından işbu tarih kitabadan itibar kadr-i maruf eduki ihbar olunan beher yevm kırk beşer para ve nafaka ve kisve baha ve farz ve takdir edip mablağı mefruz mezkûr kırk beşer paray-i sağıre mezbura hidayetin nafaka ve kisve sair levazım zaruriyesine harç vesarfa veledil iktiza ve istidaneye indez-zafer sağıre-i mezbura hidayetin malına rucua vasiye-i mezbura Zarife Hatuna izin vermeyen ma vakaa bit-talebi kütüp ve imla olundu tahrira fil yevmil hamis işrine min şehr-i Rebiul evvel senete arbaa ve selase miete ve elf.

13. BELGE

Üç Talak ile Kadı'nın Kocasından Boşanması

(N. Ş. S. 11, s. 16/1)

Efen Mhalletsi sakinlerinden Uduya bint-i Ahmed Ağa Tataroğlu Ahmed bin Mustafa kocam iken bundan önce beni üç talakla boşadı, zimmetinde olan dört yüz ellibir Mehr-i Müeccelimi benden mütevellid olan küçük oğlunun nafakasını almak üzere kardeşim Muhammed Emin Ağayı vekil tayin etmiştir.



Medineyi Niğde mahallatından Efenin Mahallesi sakinlerinden ve Renciber taifesinden işbubaisil kitap Sağır oğlu Recep Ağa ibni Muhammed Ağa nam kimesne medineyi-i mezkurenin mahkemeyi bidayet hukuk dairesinde makudu meclis şerif bilvisaye takriri kelim ve tabir anilmeram edip mahalley-i mezkure sakinlerinden iken bundan akdan vefat eden li ebeveyn er karındaşım Hasan Çavuşun sulbi Sağır oğlu işbu bil meclis

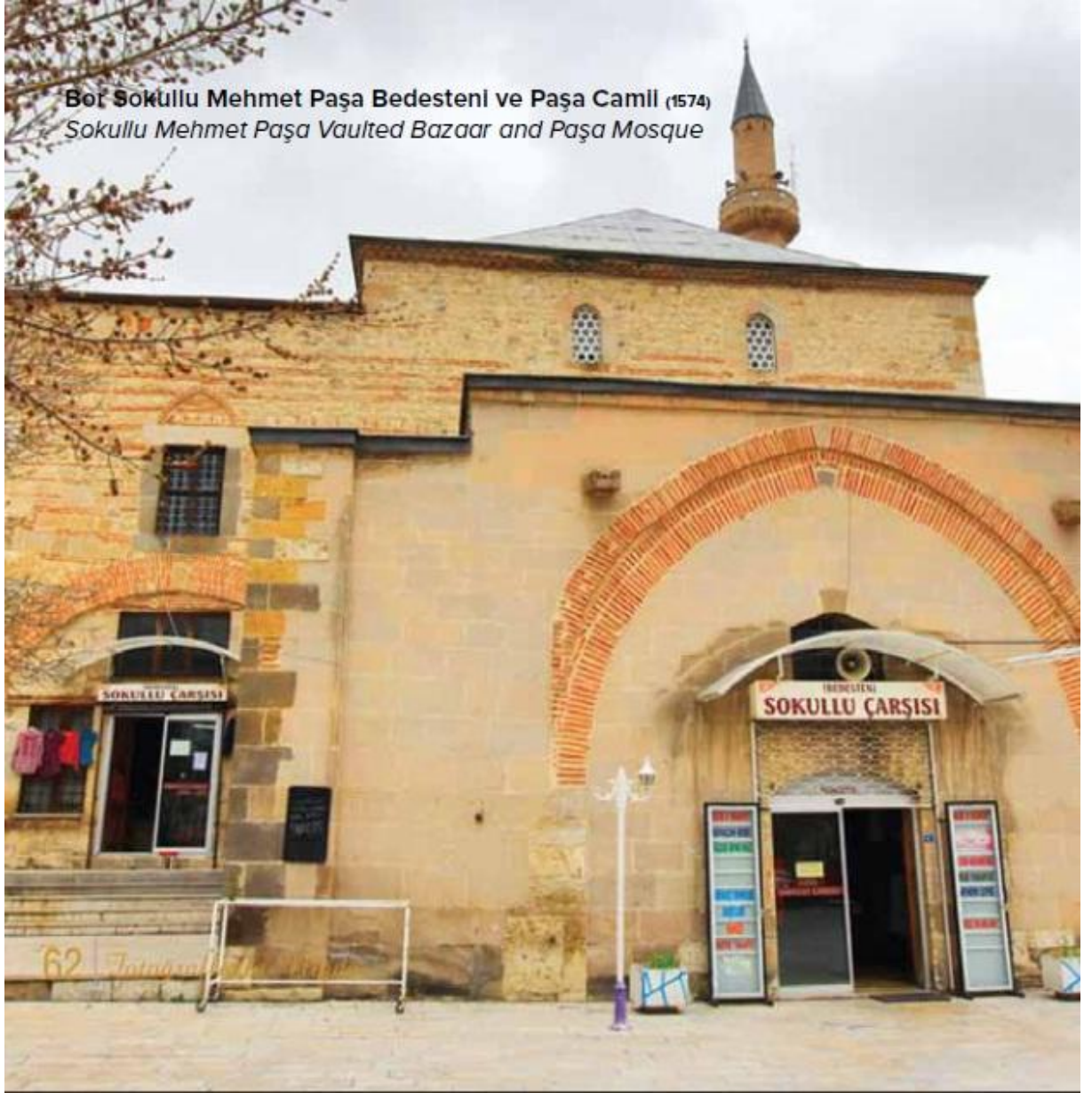
Niğden'in Hoca Veys mahallesinde oturan Hacire abdulbaki Efendi ile bin iki yüz elli kuruş mehr-i müeccel karşılığında evlenmiş, ancak kocasıyla geçinemediği için mehrin karşılığı olarak altı yüz kuruş ve Hacireye getiren iki aded parfüm, bir şalvar, bir çuru ve bir çift kundurayı kocası Abdülbaki Efendiye geri vererek karşılıklı anlaşarak evlenmiştir.

B. RESİMLER**RESİM 1: 19. Yüzyıldan kalan Murad Paşa Külliyesi görüntüsü**

RESİM 2, 3: 19.Yüzyıldan kalan Cami ve Mescitler görüntüsü





RESİM 4: 19.Yüzyıldan kalan Bedesten ve Han görüntüsü

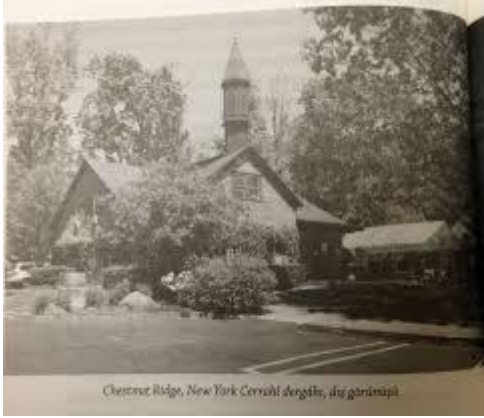
RESİM 5, 6: 19 Yüzyıldan kalan saat Kule ve Hama görüntüsü



RESİM 7, 8: 19.Yüzyıldan kalan bir Okul ve Çeşme görüntüsü



RESİM 9, 10: 19. yüzyıldan kalan eski dergahlar



RESİM 11: Aşağıdaki resimler 19. yüzyıldan kalan tarihi eserlerin görüntüleri







